

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

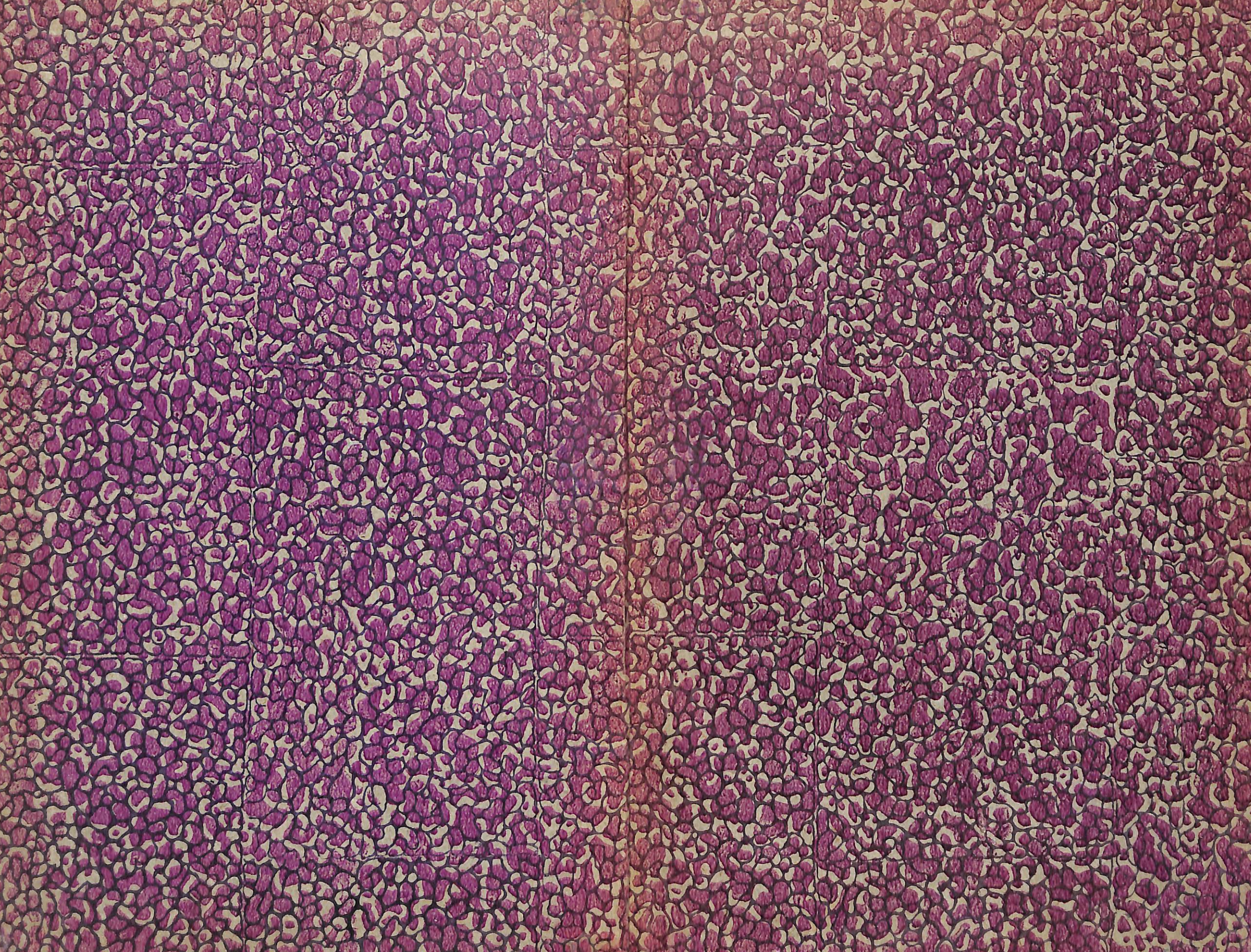
3674

Fy 1 409

491.99.8

L-61

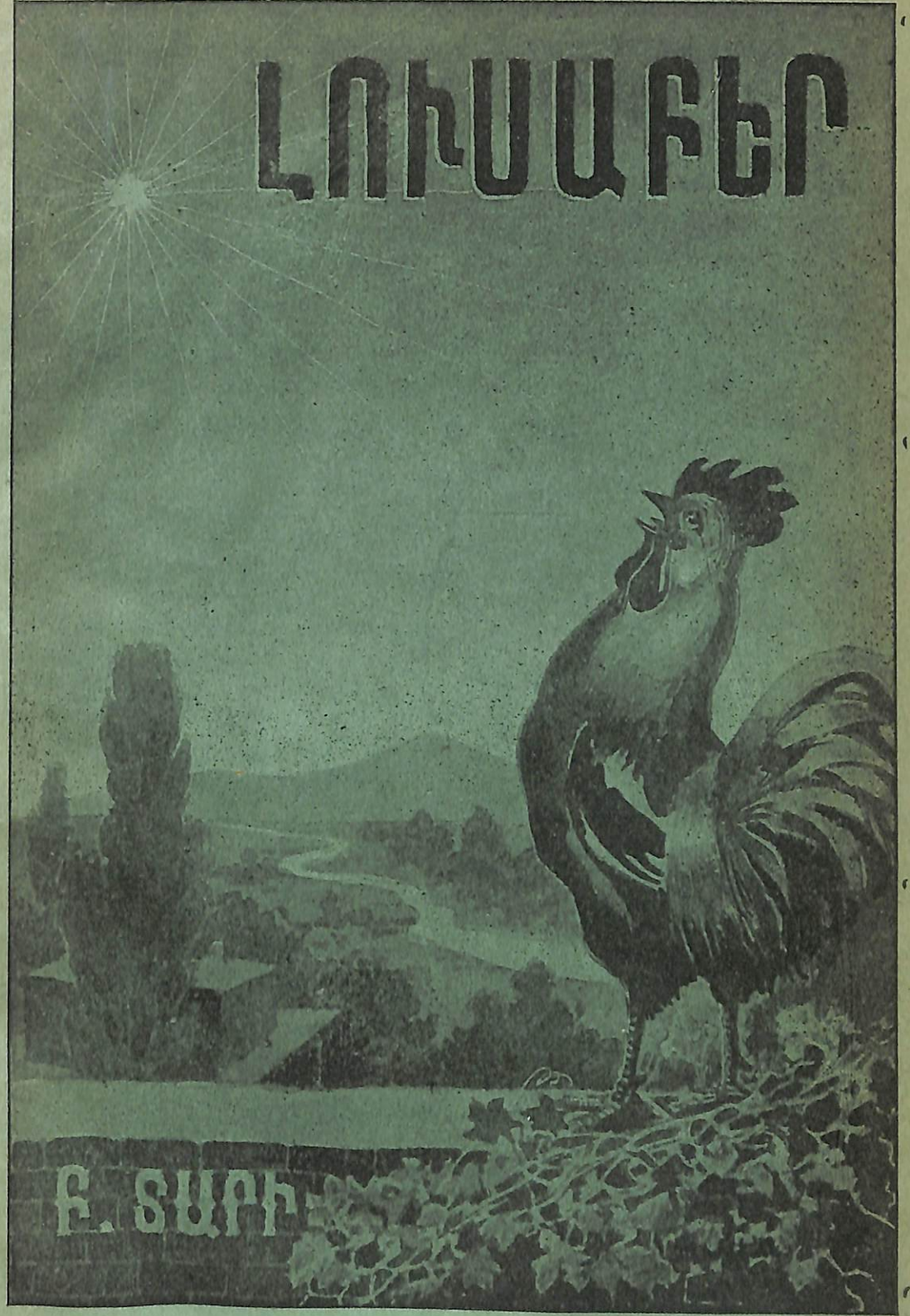

7

Զյր

ԼՈՒՍԱԲԵՐ

Բ. ՏԱՐԻ

2010

2002

A P M.
4-261a

ԿՈՒԿԱՍԻ ՌԵՍՈՒՄՆԱՐԱՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀՈԳՍԱՐՁՈՒԻ ԿՈՂՄԻՑ ԱՌԱՋԻՆ ՏԻՊԸ
ԹՈՅԼԱՏՐԻԱԾ Է ՈՐՊԷՍ ԴԱՍԱԳԻՐԷ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

494.99-8
L-61

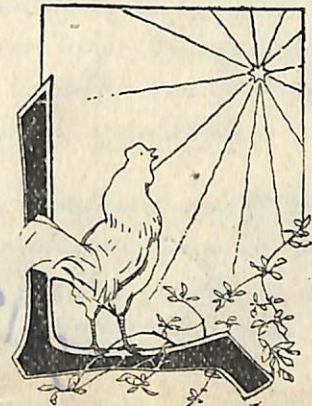
ԼՈՒՍԱԲԵՐ

Բ. ՏԱՐԻ

Կ Ա Ջ Մ Ե Ց Ի Ն

ՍՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆ, ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ և Լ. ՇԱՆԹ

3417

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԻՊ ԲԱՐԵՓՈՒԽԱԾ

4/578

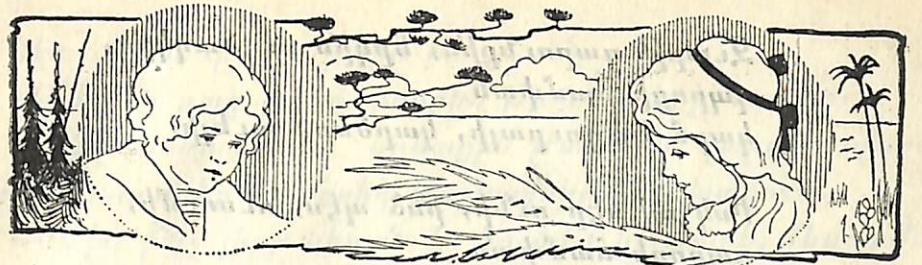
Մեր ինքնուրոյն եւ փոխադրած յօդածների, ինչպէս եւ մեր նկարների
արտատպութեան իրատունքը վերապահուած է

14359

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս
ԷԼԷԲՏՐԱՅԱՐԺ ՏՊԱՐԱՆ ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆՅԻ. ՊՈԼԻՑ, 7
1909

Լ Ո Ւ Ս Ա Բ Ե Ր

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

1. Առաւօտ

Հաւը խօսեց երեք բերան.
— Է՛յ քնածներ, ծուղրուղո՛ւ,
բացեց կարմիր աղօթարան,
ժամանակ է դարձելու:

Չարն ու չարկամ մուժ խաւարին,
խաւարն անցաւ չար ու վատ,
աշխարհ լըցեց լուսն ու բարին,
լուսն ու բարին անարատ:

Խաւարը ինչո՞ւ է չար, լոյսը ինչո՞ւ է ջարհ:

2. Դպրոցի ճամփան

Չմեռայ բուրին, սառնամանիքին,
դպրոցի ճամփան
դժւար է, երկար՝ շատերի համար:

55/88-ա հ

1513 - 63

Զւարթ գարունքին, երգին ու ծաղկին,
դպրոցի ճամփան
կարճ է, դուրալի, կարծես, աւելի:

Իսկ ով սէր ունի, ինձ պէս, ուսումի,
դպրոցի ճամփան
միշտ կարճ է, սիրուն, ճըմեռ թէ գարուն:

3. Աստուռ սեղանը

1.

Գարնանը բարի Աստուածն ասաւ.

—Սեղան բաց արէք փոքրիկ ճիճուների համար:

Եւ իսկոյն կեռասենին ծածկէց կանաչ տերևներով:

Զարթնեց փոքրիկ ճիճուն, սկսեց կրծել թարմ տերևները

ու ասաւ.

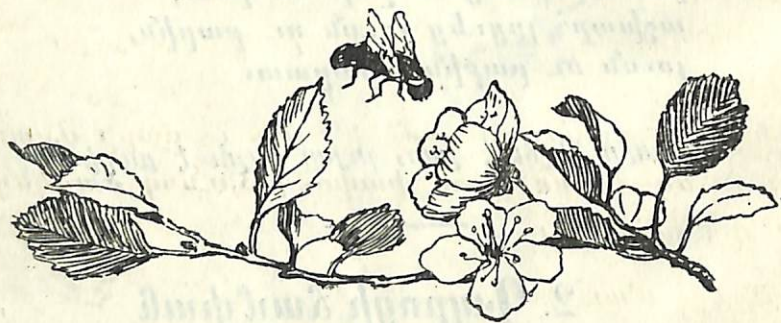
—Ո՞վ է պատրաստել ինձ համար այս հրաշսլի սեղանը:

2.

Բարի Աստուածը նորից ասաւ.

—Սեղան բաց արէք ժիր մեղուի համար:

Եւ իսկոյն կեռասենին բաց արաւ իր սիպտակ ծաղիկները:

Մեղուն գարթնեց արշալուսին ու տրդտրդալով թռաւ դէպի կեռասենին: Թռչում էր ծաղկից ծաղիկ ու ամենքից մի մի կաթիլ ծծում:

—Ա՛խ, ինչ անուշ խմիչք է,— մտածում էր նա իր փեթակը շտապելով.— էս ո՞վ է պատրաստել ինձ համար:

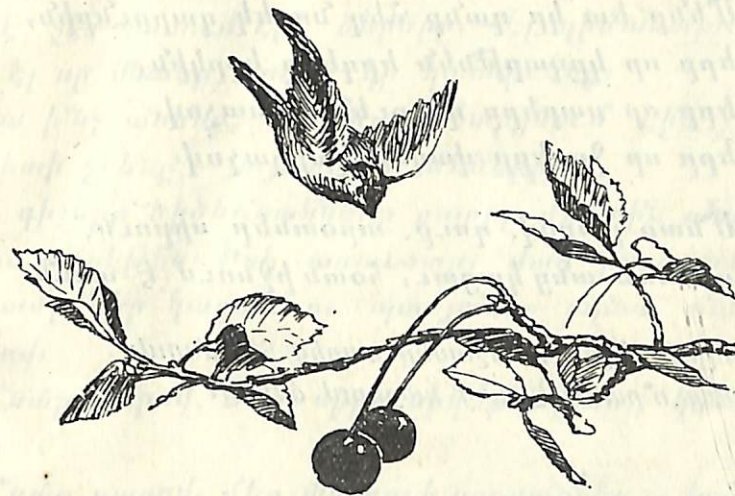
3.

Եկաւ ամառը: Ու բարի Աստուածն ասաւ.

—Սեղան բաց արէք փոքրիկ թռչնակների համար:

Եւ կեռասենու վրա երևացին թարմ ու կարմիր պտուղները: Ուսում էին փոքրիկ թռչնակներն ու խաղում.

—Ա՛խ, ինչ լիբը սեղան է. էս ո՞վ է բաց արել մեզ համար:

4.

Աշնանը բարի Աստուածն ասաւ.

—Ամենքը լիացան. վեր քաղեցէք սեղանը:

Ու վեր կացաւ սառը քամին, թափեց տարաւ դեղնած տերևները: Տկլոր կեռասենին դողում էր ցրտից:

Ծածկեցէք դրան, որ չըմբսի.— ասաւ բարի Աստուածը:

Իսկոյն եկաւ ձմեռը ու փափուկ ձիւնով ծածկեց կեռասենու մերկ ճիւղերը:

1) Ո՞րն է մարդու սեղանը.

2) Ո՞վ է բաց անում մարդու սեղանը:

3) Ո՞րո՞նք են տարապ ամիսները եւ ո՞րը որ եղանակին է ընկնում:

Շ ու տ ա ս ե լ ու կ.—Մեր դռանը տասը ծանր-ծանր տանձի ծառ:

Զեր դռանն էլ տասը ծանր-ծանր տանձի ծառ:

4. Հովի հրամեղար

Մնաք բարով, դուք, արօտներ սիրուն,
ամառն անց կացաւ, հօտն իջնում է տուն:

Մենք ետ կը գանք ձեզ նորեկ դարունքին,
երբ որ կըզարթնեն երգերը կըրկին,
երբ որ սարերը դուքլեն կանաչով,
երբ որ ջրերը վազեն կարկաչով:

Մնաք բարով, դուք, արօտներ սիրուն,
ամառն անց կացաւ, հօտն իջնում է տուն:

- 1) Հովիւր ինչո՞ւ է աշնանը սարից հեռանում:
- 2) Հօտը ո՞րտեղ է անց կացնում ձմեռը:

5. Ծիծեռնակների չուն

1.

Աշունը մօտենում էր:

Ծիծեռնակները ամեն իրիկուն հաւաքւում էին, շարւում
մի կտուրի ծայրին կամ մի պարանի վրա ու անհանգիստ ծը-
լըլում:

—Տեսնո՞ւմ էք,—խօսում էր մէկը,—ինչպէս խօտը դեղ-
նել է: Ամբողջ օրը դէս ու դէն ընկալ, հազիւ մի քանի թի-
թեռ ճարեցի:

—Էլ մի ասի,—ասում էր միւսը,—տերևները թափւում
են, ծառերը մերկանում, եղէգները չորանում են, մժղուկ-
ները չեն երևում: Կաւ է՝ աղբանոցներում դեռ ճանճեր են
դժվժում:

—Բայց օրը, օրը ի՞նչպէս կարճացել է,—թևերը թափ տա-
լով մէջ մտաւ երրորդը:—Ի՞նչ կշտացած չես լինում, մէկ էլ

տեսար մթնեց: Գիշերներն էլ էնպէս ցոլրտ է լինում:
Էսպէս հաւաքւում ու զանգատւում էին ծիծեռնակները:

2.

Մի իրիկուն էլ բոլոր ծիծեռնակները ժողովեցին բարձր
զանգակատան գլխին: Այնքան էին, որ զանգակատունը սևին
էր տալի:

—Չէ, չէ,—ասում էին ծերերը.—էլ դիմանալու բան չի:

Մի բիշ էլ որ մնանք, սովից կը կոտորւենք:

—Բա ի՞նչ անենք,—մոլորւած հարցնում էին ջահեղները:

—Պիտի չւենք,—յայտնեցին մեծերը:

Այդ գիշերը ծիծեռնակները բոլորը միասին անց կացրին
եկեղեցու զմբէթին: Իսկ առաւօտը, վաղ լուսաբացին, ամ-
բողջ երամբ վեր կացաւ ու պտոյտներ արաւ տների գլխին
ճուղեկով:

—Մնաք բարով, մեր սիրունիկ բնիկներ,—կանչում էին
ծերերը:

—Մնաք բարով, մեր փափուկ օրօրաններ— կանչում էին
ջահեղները:

—Ու յանկարծ բոլորը միասին սլացան դէպի վեր, բարձր,
բարձր, ու ձգեցին դէպի հարաւ, դէպի տաք երկիրները:
Բարի ճանապարհ, բարի ծիծեռնակներ:

- 1) Էլ ի՞նչ չող թռչուններ գիտէ:
- 2) Ինչո՞ւ են չում թռչունները:

6. Ծիծեռնակ

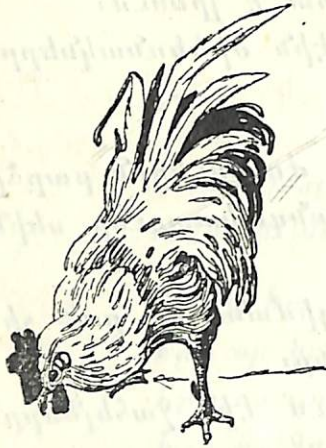

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,
դու գարնան սիրուն թռչնակ,
դէպի ո՞ւր, ինձ ասա,
թռչում ես այդպէս արագ:

7. Ճանկորդներ

1.

Աբլորը մի օր կտուրը բարձրացաւ, որ աշխարհք տեսնի: Վիզը ձգեց, երկարացրեց, բայց բան չը տեսաւ. դիմացի սարը խանգարում էր:

—Քուշի ախպէր, կարելի է դու գիտենաս, էն սարի ետեւ ի՞նչ կայ,— հարցրեց վերեւից բազում պառկած շանը:

—Ես էլ չը գիտեմ,— պատասխանեց Քուշին:

—Հապա մինչև երբ պէտք է այսպէս մնանք, արի գնանք մի տեսնենք՝ աշխարհումս ի՞նչ կայ, ինչ չը կայ:

Շունն էլ համաձայնեց: Սօսքը մին արին ու փախան:

Գնացին, գնացին, իրիկունը հասան մի անտառ: Գիշերը մնացին էնտեղ: Շունը պառկեց մի թփի տակ, իսկ աբլորը բարձրացաւ մօտիկ ծառին, քնեցին:

2.

Հուսադէմին աբլորը կանչեց. ծուղրուղն:

Մի աղւէս լսեց աբլորի ձայնը:

—Վահ, սա ճրտեղից դուրս եկաւ. այ լաւ նախաճաշիկ. մտածեց աղւէսը ու վազեց:

—Բարի՛ լուս, սանհէր աբլոր: Ի՞նչ ես շինում էս կողմերը:

—Գնում ենք աշխարհ տեսնելու, պատասխանեց աբլորը:

—Օ՛, ինչ լաւ բան էք մտածել,— խօսեց աղւէսը:— Քանի ժամանակ է ես էլ մի կարգին ընկերի եմ ման գալի: Ինչ լաւ էր՝ պատահեցինք: Դէ, ցած արի, որ չուշանանք:

—Ես համաձայն եմ,—ասաւ աբլորը.— տես, թէ ընկերս էլ համաձայն է, ցած գամ՝ գնանք:

—Ո՞րտեղ է ընկերդ:

—Էն թփի տակին:

«Մրա ընկերն էլ երեւի իր նման մի աբլոր կը լինի. էս էլ իմ ճաշը», մտածեց աղւէսը ու վազեց թփի կողմը: Յանկարծ որ շունը դուրս եկաւ, աղւէսը, պնկ, փախաւ, ոնց փախաւ:

—Կաց, աղւէս ախպէր, մի՛ վազի, մենք էլ ենք գալի, էտպէս ընկեր չի լինի,— ծառի գլխից ձայն էր տալի աբլորը:

1) Ի՞նչպէս ենք ասում էն մարդուն, որ ուզում է աշխարհքում շատ քան տեսնի ու իմանայ:

2) Աղւէսն էլ ուզում էր աշխարհք տեսնի:

Հ ա ն ե լ ու կ.—Մի թոփ կտաւ ունեմ փռած, ծալում եմ ծալում, չի ծալում:

8. Եղնիկի տերը

Որսկանը սարերում որսի էր ման գալի: Մին էլ ժայռի ետեւից դէմն է նետում մի սիրուն եղնիկ:

Եղնիկը շղկած կանգնում է, մնում է աչքերը գցած որսկանի աչքերին:

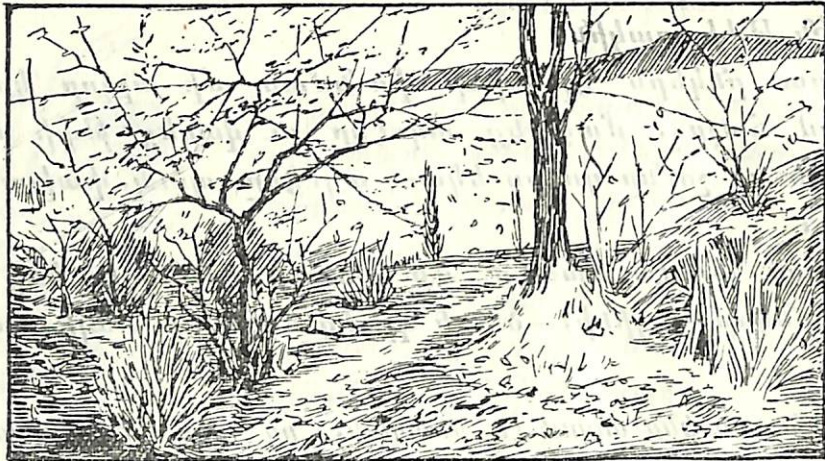
Որսկանը նշան է դնում, որ սպանի: Յանկարծ նրան այնպէս է թւում, որ առջևը կանգնեց մէկը, կարծես մի կին, ու ձայն տւաւ:

—Կանգնի, անիրաւ. մի սպանի իմ եղնիկին: Դու ապրում ես, սա էլ պիտի ապրի:

Որսկանը սարսափած ետ է գալիս տուն, հրացանը կախում է պատից ու այն օրւանից թողնում է Որսկանութիւնը:

Որսկանը ինչո՞ւ թողեց որսկանութիւնը:

9. Աշուն

Դեղնած դաշտերին
իջել է աշուն,
անտառը կրրկին
ներկել է նախշուն:
Պաղ պաղ մէգի հետ
փըշում է քամին,

բըշում է տանում
տերևը դեղին:
Տըխուր հանդերից
մարդ ու անասուն
քաշում են կամաց
Ամենքն իրենց տուն:

Ինչո՞ւ են ասում՝ «աշունը իջել է»:

Հանելուկ.—Տաններկու մարդ մի ծառից քաշում են:

10. Դասին

Ամբողջ դասարանը լուռ գրում էր: Կսում էր միայն
գրիչների ճռճուցը, երբեմն էլ ուսուցչի ձայնը, որը մէկին-
միւսին ուղղում էր:

Սեղրակը գրիչը մատների մէջ ամուր հուպ էր տալիս ու
շատ էր աշխատում որ գծերը ուղիղ դուրս գան:

Բայց նրա գլուխը աւելի ու աւելի կռանում էր, մասնե-
րը աւելի դանդաղ էին շարժում, ուսուցչի ձայնն էլ կամաց
կամաց հեռանում էր, կարծես ուրիշ սենեակից գալիս լինէր:

Ու նրան այնպէս թւաց թէ ինքը տանն է ու ցոյց է տա-
լիս մայրիկին իր գրածը. «տես, ինչպէս գեղեցիկ է, ինչպէս
ուղիղ»: Մայրիկն էլ գովում է ու շոյում նրա գլուխը:

Յանկարծ աչքերը բաց արաւ՝ նայեց դէս ու դէն: Ըն-
կերները դադարել էին գրելուց և բոլորն էլ ծիծաղելով իրեն
էին մտիկ անում:

Սեղրակը վախեցած վեր թռաւ, ուզում էր լաց լինի,
բայց ուսուցիչը բազր ժպտում էր ու ասում.

—Քունդ տարաւ, հա՛, յոգնեցիր: Ոչինչ, այս բոպէիս
զանպը կը տան: Կը վազվզես, բունդ կը փախչի:

1) Սեղրակի բունդ ինչո՞ւ տարաւ:

2) Բունն ինչի համար է:

3) Սեղրակը ինչո՞ւ երազում տեսաւ, որ մայրը շոյում է նրա գլուխը:

Ա. ու ծ. ն եր.— 1) Աշխատողը անօթի չի մնայ:

2) Ծառի տակը պառկելով բերանդ տանձ չի ընկնի:

Հանելուկ.—Սխալտակ դաշտեր, սե-սե սերմեր.

Ձեռքով ցանեմ, աչքով հնձեմ:

11. Փոքրիկ խանութպանը

—Տատիկ ջան, արի խաղանք,— խնդրում էր փոքրիկ Եր-
ւանդը:

—Լաւ, խաղանք,— համաձայնեց տատիկը:

—Մանուկ խաղանք, հա՛, տատիկ:

—Լաւ, խանութ խաղանք:

Ու Երւանդը վազեց, քաշ տւաւ մի երկու աթոռ, շարեց
իրար կողքի:

— Էս սեղանը:

Վրան դարսեց տուփեր, գրքեր, լրագիրներ, քրոջ տիկնիկը,
իր հողը, ուրիշ խաղալիքներ, էլի տուփեր, էլի գրքեր, մի եր-
կու հատ էլ շիշ, իր խնձորը, որ դեռ չէր կերել, յետոյ իր
փոքրիկ գրչահատը:

Խանութը պատրաստ էր:

Վազեց կողքի սենեակից բերաւ տատիկի մեծ գունաւոր թաշկինակը, կապեց առաջը գոգնոցի պէս, մի մեծ մատիտ անց կացրեց ականջի ետև ու կանգնեց խանութի առաջ:

— Էս կողմը համեցէք, էս կողմը համեցէք, ո՞վ է ուզում լաւ խնձոր, կախէթի գինի, կարմիր բողկ, պան, պան, պան, պան:

— Շաքար ունե՞ս, խանութպան ախպէր, — հարցրեց տատիկը:

— Ինչքան քէֆդ ուզի, տիկին, — պատասխանեց խանութպանը:

— Լաւ. մի հինգ արշին տո՛ւր:

Փողրիկ խանութպանի ծիծաղն եկաւ:

— Ներեցէք, տիկին, մենք շաքարը արշինով չենք ծախում, — ասաւ նա քաղաքավարի կերպով:

— Բաս ի՞նչով, — հարցրեց տատիկը:

— Ֆունտով:

— Ֆունտով: Հան, ճիշտ որ, — ասաւ տատիկը: — Դէհ, խընդը եմ, ինձ հինգ ֆունտ շաքար տուր, երկու ֆունտ էլ գինի:

— Ներեցէք, տիկին, — ժպտաց խանութպանը. — մենք գինին

Ֆունտով չենք ծախում:

— Բաս ի՞նչով, — հարցրեց տատիկը:

— Գինին ծախում ենք շիշով:

— Շիշով: Հա, ճիշտ որ: Դէհ, ինձ երկու շիշ գինի տուր,

տասը շիշ էլ ձու:

Փողրիկ խանութպանը էս անգամ արդէն փոթկաց:

— Ներեցէք, տիկին, մենք ձուն շիշով չենք ծախում:

— Բաս ինչով, — հարցրեց տատիկը:

— Ձուն ծախում ենք հատով:

— Հատով: Հա, ճիշտ որ: Դէհ, ինձ տասը հատ ձու տուր,

երեք հատ էլ կաթ:

— Ներեցէք, տիկին, կաթը մենք հատով չենք ծախում:

— Բաս ի՞նչով, — հարցրեց տատիկը:

— Կաթը ծախում ենք բաժակով:

— Բաժակով: Հա, ճիշտ որ: Դէհ, ինձ երեք բաժակ կաթ

տուր, վեր բաժակ էլ լուցկի:

Երևանդը ծիծաղու թուլանում էր:

— Ներեցէք տիկին, մենք լուցկին բաժակով չենք ծախում:

— Բաս ի՞նչով, — հարցրեց տատիկը:

— Լուցկին ծախում ենք տուփով:

— Տուփով: Հա, ճիշտ որ: Այսօր ինչքան բան սովորեցի: Դէհ, ինձ վեց տուփ լուցկի տուր, չորս տուփ էլ կարմիր բողկ:

— Ախար, տիկին, — ծիծաղում էր խանութպանը. — ո՞վ է

լսել՝ բողկը տուփով ծախեն:

— Բաս ի՞նչով, — հարցրեց տատիկը:

— Բողկը, բողկը... — կրմկրմաց խանութպանը, ու չիմացաւ թէ ինչով ծախի իր բողկը:

Դուք գիտե՞ք՝ ինչով են ծախում բողկը:

12. Աղետն ու իր պոչը

Աղետն իջաւ սարից՝ ցած,
գիւղի շներն անիծած
հէնց որ նրա հոտն առան,
մեծ ու պատիկ դուրս թռան,
հարայ—հրոց հանեցին
ու ետևից լարեցին:

Էն աղետը վազէվազ,
շնչակտուր, հազիւ հազ
մի ծակ գտաւ,
մէջը մտաւ,
հանգստացաւ
ու ետ դարձաւ
նայեց վրան
ասաւ իրան.

— Էս ի՞նչ բան էր...
Ի՛մ անդամներ,
նրբո՞ղ կուզէր
ինձ, ձեր տէրին,
բաժին անէր
էն շներին:

Դո՞ւք, օրինակ,
կարճ ու բարակ,
թեթև, արագ
ի՛մ ոտիկներ:

«Ո՛չ, ոչ, մեր տէր,
մեր հէրն ու մէր».
ասին ոտներ:

— Դո՞ւք, օրինակ,
վառած ճրագ,
լուս արեգակ
ի՛մ աչիկներ:

«Ո՛չ, ո՛չ, մեր տէր,
մեր հէրն ու մէր».
ասեն աչեր:

— Օրինակ, դո՞ւք,
նարմանագուկ,
սուր-սուր լսուկ
ի՛մ ականջներ:

«Ո՛չ, ո՛չ, մեր տէր,
մեր հէրն ու մէր».
ասին ականջներ:

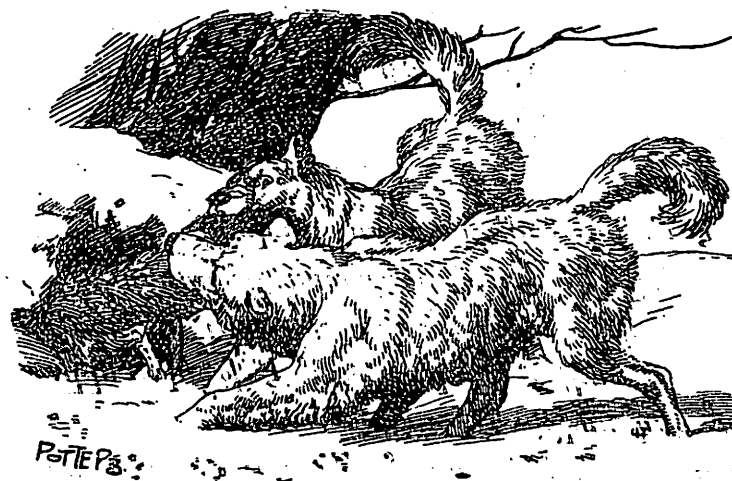
— Եւ դո՞ւ պոչիկ,
ի՛մ խուճուճիկ,
խուճուճիկ-մուճուճիկ
ոսկէ-փնջիկ:

«Այո, աղետս,
մաղով, մաղետս,
դեղով դեղետս
աղով աղետս,
պատից կախետս.
Ես կուզէի
քո ոտների
մէջն ընկնէի
խանգարէի,
որ դու գայիր
գլխակոնծի...»

— Սո՛ւս, պապանձի՛,
անպէտ պոչիկ,
ոչ ու փրչիկ,
ինքնահաւան,
ճորթած բերան,

միշտ մէջընկան,
գետնի տափան,
վազքիս խափան:
Էս ըոպէիս ես բեզ ցոյց տամ,
կաց՝ շների բերանը տամ:

Ու աղետը
պոչի կէսը
հանեց մէկից
խորը ծակից.
էն շներն էլ,
մեծն էլ, փոքրն էլ,
ողջը կծան,
վրա պրծան,
գզին, գզան,
պոչին լծան
ու քաշեցին,
քաշքշեցին,
էն աղետսին
դուրս հանեցին,
բուրդ դրեցին
ու գզեցին:

13. Մուտասանը

1.

Լինում է, չի լինում մի թագաւոր: Էս թագաւորը իր երկրումը յայտնում է.

«Ով էնպէս սուտ ասի, որ ես ասեմ՝ սուտ է, իմ թագաւորութեան կէսը կը տամ նրան»:

Գալիս է մի հովիւ: Ստում է.

— Թագաւորն ապրած կենայ, իմ հէրը մի դագանակ ունէր, որ էստեղից մեկնում էր, երկնքում աստղերը խառնում:

— Կը պատահի՞, — պատասխանում է թագաւորը: — Իմ պապն էլ մի շիբուխ ունէր. մի ծէրը բերանին էր դնում, միւս ծէրը մեկնում, արեգակիցը վառում:

Ստախօսը գլուխը քորելով դուրս է գնում:

2.

Գալիս է մի դերձակ: Ստում է.

— Ներողութի՛ն թագաւոր, ես վաղ պիտի գայի, ուշացայ: Երեկ շատ անձրև եկաւ, կայծակները տրաբեցին, երկինքը պատուեց, գնացել էի կարկատելու:

— Հա, լաւ ես արել, ասում է թագաւորը, բայց լաւ չէիր կարկատել. էս առաւօտ էլ մի քիչ անձրև թափեց:

Սա էլ է դուրս գնում:

3.

Ներս է մտնում մի աղքատ գիւղացի, կոտը կռնատակին:

— Դո՛ւ ինչ ես ուզում, այ մարդ, — հարցնում է թագաւորը:

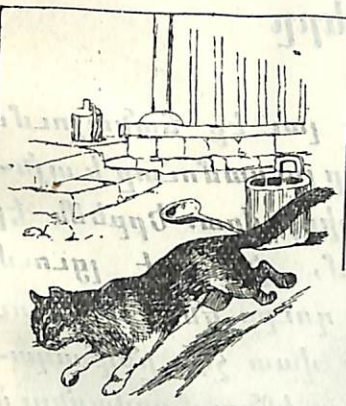
— Ինձ մի կոտ ոսկի ես պարտ, եկել եմ տանեմ:

— Մի կոտ ոսկի՞, — զարմանում է թագաւորը: — Սնւա ես ասում, ես քեզ ոսկի չեմ պարտ:

— Թէ որ սուտ եմ ասում, թագաւորութեանդ կէսը տուր:

1513-63

14. Փիսօն

Փիսօն, փիսօն մլաւան, թաւրիդ թողեց, փախաւ վան, լեզուն թաթխան, երկար պոչ, ինչ որ ուզեց, ասին՝ ո՛չ:

Փիսօն դնաց գողէգող, փորը դատարկ, սիրտը դող, դունչը մեկնեց կովկթին, շերեփն իջաւ ճակատին:

- 1) Ինչո՞ւ էին փիսօնն ծեծում:
- 2) Ինչո՞ւ էր փիսիկը գողանում:
- 3) Ապա էլ ինչե՞ն էին փիսիկին պահում:

15. Չուրը փախաւ

Տանտիկինը Չուրը լցրեց կաթսայի մէջ, դրաւ կրակին: Քանի կաթսան տաքացաւ, Չուրը սկսեց շոքել, անհանգստանալ: Սիրտը նեղացաւ, ու մուռ եկաւ, տակն ու

վրա եղաւ: Վեր-վեր էր թռչում, բլթբլթում էր, մըրթմըրթում էր, փշտացնում էր:

Կուռում էր ամանի հետ, թքում էր, հրում, ժած էր տալիս, որ կրակից շուռ տայ նրան ու ինքն ազատուի: Չը կարողացաւ: Տեսաւ՝ կաթսան շատ պինդ է նստել կասկարային. աւելի բարկացաւ, փրփրեց, վեր կացաւ, սկսեց գոլորշի դառնալ ու փախչել դէպի վեր:

Լաւ է որ տանտիկինը վրա հասաւ:

- 1) Ի՞նչ կը լինէր, եթէ տանտիկինը վրա չը հասնէր:
- 2) Գոլորշին ո՞ր պիտի փախչէր:
- 3) Եթէ երկնքում գոլորշի շատ է հաւաքում, ի՞նչ է դառնում:

16. Ամպի երեսաները

Ամպը ունի չորս երեսայ, չորսին էլ լաւ էք ճանաչում:

Մեծը նա է, որ գալիս ծեծում է մեր լուսամուտը և այնպիսի ազմուկ է բարձրացնում մեր տանիքի վրա: Երբեմն էլ ուղղակի գժւում է, թափւում, թափւում, գնում է լցւում գետերը. նրանք էլ վարարում, ափերից դուրս են գալիս ու ամեն ինչ տակով անում: Թէ չէ, ինքը վատ չէ, ընդհակառակը, այնպէս սիրում է ծառն ու կանաչը, իջնում գովացնում է ծարաւ ծաղիկները, ջուր է տալիս չորացած հողին:

Սրա քուրիկը մի ճերմակ աղջիկ է: Յուրտերը գալիս են թէ չէ, վրա է հասնում, փռում է իր փափուկ վերմակը մերկ անտառների ու մերկ դաշտերի վրա, որ չը մըսեն փոքրիկ սերմերը հողի տակ:

Բայց ի՞նչ չար է նրա միւս եղբայրը: Գալիս է միշտ իր նման մի անպիտան քամու հետ, իբրև թէ հանաք է անում, շարդում, փշրում է ինչ որ պատահի—ապակի, ծառ ու ճիւղ, փշացնում է խոտ ու արտ:

Ամպի երեսաներից ամենից փոքրիկը մի քնքուշ աղջիկ է. նա, որ գարնանը ամեն զիշեր մարգարիտ է շարում ծառերի, ծաղիկների ու խոտերի վրա, իսկ ձմեռը, ցրտին գալիս է մեր լուսամուտին գեղեցիկ կաթնագոյն պատկերներ է քաշում սառած մատիկներով:

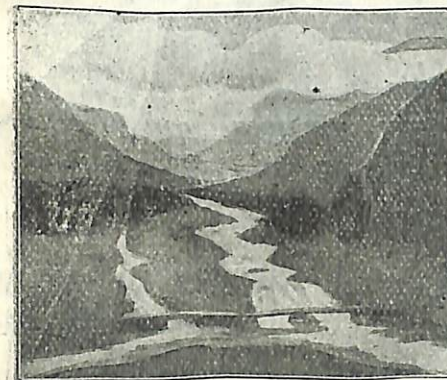
Ահա ձեզ ամպի չորս երեսաները—Անձրևը, Չիւնը, Կարկուտն ու Յողիկը: Չէ՞ որ ես ասում էի՝ չորսին էլ լաւ ճանաչում էք:

- 1) Այս չորսից ամեն մէկը տարայ ո՞ր եղանակին է աւելի լինում:
- 2) Սառած ցողին ի՞նչ ենք ասում:

Ա. ո. ա. ծ. — Ամպի գոռալը անձրևի նշան է:

17. Աշունս վերջը

Սարի լանջին,
մէզի միջում
խոխոջում է

ու տըրտընջում
ջուրը բարակ,
ջուրը տըխուր.
—Վաշ-վիշ, վաշ-վիշ,
հըր կորան, հըր,
տերև ու խոտ,
վարդը շաղոտ,
սարւորն ուրախ,
սըրինգ ու խաղ:

Շուրջըս դատարկ,
շուրջըս տըխուր...
վաշ-վիշ, վաշ-վիշ,
հըր կորան, հըր:

18. Եկեղեցին կորել է

—Սա ի՞նչ բան է, հար է մեր դիմացի եկեղեցին: Ո՞ւր է մեր եկեղեցին իր սուր գմբեթով: Մայրիկ, մայրիկ, եկ տես, էս գիշեր բանդել են մեր եկեղեցին, եկեղեցին չըկայ, կորել է: Բայց մայրիկը ուշանում է, խոհանոցում գործ ունի, կաթն է տաքացնում, որ փոքրիկ Արփիկը խմի ու գնայ դպրոց:

Սա ի՞նչ զարմանալի բան է: Մօտիկ սներն անգամ հագիւ են երևում. ցածր, փողոցում, մարդիկ շտապ շտապ իրենց գործին են վազ տալիս, բայց ճանաչել չի կարելի, կարծես ծխի միջով են գնում:

Արփիկը էլ չը համբերեց ու վազեց խոհանոց:

—Մայրիկ, մայրիկ, մեր եկեղեցին այրել են:

—Ի՞նչեր ես խօսում:

—Հապա, այրել են: Մեր եկեղեցին էլ չը կայ, իսկ փողոցը լիքը ծուխ է: Եկ տես:

Իսկ մայրիկը հանգիստ իր գործն էր շարունակում ու սրտանց ծիծաղում էր:

—Ի՞նչու ես ծիծաղում, մայրիկ:

—Ի՞նչ գեռ մառախուղ չե՞ս տեսել, աղջիկս. դա մառախուղ է:

—Մառախուղ:

Մառախուղը ամպից ինչով է զանազանում:

18. Շաշկուարը

Կինում է չի լինում մի աղբատ մարդ: Էս աղբատ մարդը գնում է դառնում մի ձկնորսի շաշկուար: Օրական մի բանի

ձուկն է աշխատում, տուն բերում, ու նրանով ապրում են ինքն ու իր կնիկը:

Մի անգամ էլ ձկնորսը մի սիրուն ձուկն է բռնում, տալիս իր շաշկուարին, որ պահի, ինքն էլ ետ ջուրն է մտնում: Էս շաշկուարը գետափին նստած՝ նայում է նայում էս սիրուն ձկանն ու միտք է անում:

—Տէր Աստուած, ասում է, սա էլ, որ մեզ նման շունչ կենդանի է, դու ասա՛ սա էլ, մեզ նման, ծնող ունի, ընկեր

ունի, աշխարհից բան է հասկանում, ուրախութիւն կամ ցաւ է զգում՝ թէ չէ...

Հէնց էս մտածելու ժամանակ ձուկը լեզու է առնում:

—Կսի՛, ասում է, մարդ-ախպէր՝ ընկերներիս հետ ես խաղում էի գետի ափերների մէջ: Ուրախութիւնից ինձ մոռացայ ու անգիտել ընկայ ձկնորսի ուռկանը: Հիմի, ով գիտի, իմ ծնողը ինձ որոնում է ու լաց է լինում, հիմի ընկերներս տխրել են: Ես էլ, տեսնում ես, ինչպէս եմ տանջւում. շունչս

կտրում է ջրից դուրս: Ուզում եմ էլ ետ գնամ ապրեմ ու խաղ անեմ նրանց հետ էն պաղ ու պարզ ջրերում: Էնպէս եմ ուզում... Եկ խեղճ արի, ազատ արա ինձ, բաց թող, բաց թող գնամ...

Էնպէս էր ասում ցած, շատ ցած ձէնով, ցամաքած բերանը բաց ու խուփ անելով:

Զարմանում է աղքատ շալակտարը. մեղքը գալիս է, առնում է ետ գցում գետը:

— Գնա, սիրուն ձկնիկ, թող լաց չը լինի բո ծնողը: Թող չը տխրեն բո ընկերները: Գնա ապրի ու խաղ արա նրանց հետ:

Ձկնորսը սաստիկ բարկանում է շալակտարի վրա:

— Տօ ախմախ, ասում է, ես էստեղ ջրի մէջ թրջւելով ձուկն եմ բռնում, դու իմ աշխատանքն առնում ես էլ ետ ջուրը գցում... Դէ գնա կորի, էլ իմ աչքին չերկաս, գնա սովից մեռի:

Ձեռի տոպրակն էլ խլում է ու ճամփու դնում:

Ա. ո. ա. ծ. — Լաւութիւն արա՛ ջուրը գցի.
ձուկը չիմանայ, Աստուած կիմանայ:

20. Կոյր աշուղը

Կոյր աշուղը մի տան բակում եկել նստել երգ է երգում. երգում է ու սագին տալի էնպէս տխուր ու սրտալի. «է՛յ, պարոններ, երնէ՛կ նրան, ով տեսնում է ամեն օր կապոյտ կամար, արևի լոյս ու երեսը իրեն մօր»:
Երգում է ու սագին տալի տխուր-տխուր ու սրտալի:

Ա. ո. ա. ծ. — Կոյրն ինչ կուզի. ջուխտ աչքի լոյս:

21. Փոքրիկ մշակը

Խորէնի հայրիկը մշակութիւն էր անում բաղաքում: Մի իրիկուն շատ յոգնած վերադարձաւ տուն: Մէջքը ցաւում էր, ոտներում էլ ուժ չէր մնացել: Հայրիկը անկողին մտաւ ու մի բանի օր չէր կարողանում վեր կենայ, գնայ մշակութիւն անի:

Ո՞վ պէտք է ընտանիքը պահի, ո՞վ պէտք է կերակրի վեց հոգուն: Մայրիկը վերջին արասին տարաւ այսօր ու տաւ հացի: Իսկ վաղն ինչ պիտի ուտեն:

Խորէնը մտածում էր ամբողջ գիշերը:

Առաւօտը վաղ, երբ ամենքը քնած էին դեռ, և՛ հայրիկը, և՛ մայրիկը, և փոքրիկ քոյրերն ու

եղբայրները, Խորէնը հագաւ հօր ոտնամանները, գլխին դրաւ փափախը, ուսը գցեց հօր փալանը ու գնաց կանգնեց բաղաքի հրապարակում, որտեղ կանգնում էին մշակները:

- 1) Խորէնը ինչո՞ւ էր կանգնել հրապարակում:
- 2) Ի՞նչ էր մտածում թէ իրիկունը ինչպէս կը վերադառնայ տուն:
- 3) Խորէնին ի՞նչ վարձէին թէ՛ չէ:
- 4) Ի՞նչով պիտի վերջանայ այս պատմութիւնը:

Ա. ո. ա. ծ. — Պատիկ է, բայց ճատիկ է:

Հանելուկ. — Կերթայ, կերթայ՝ ճամփայ չըկայ,
ճամփայ կերթայ՝ փոշի չըկայ:

22. Նոր վարժունիս

Ի՞նչ, իսկի դպրոց չէ՞ք խաղ արել: Վան, հրաշալի խաղ է: Ա՛յ, սկսենք՝ կը տեսնէք:

Բայց նախ պէտք է մի դասարան. ասենք՝ այս դասարանը լինի, այս երկու պատուհանի մէջտեղը: Դէ, նստեցէք. տղաներն այս կողմը, իսկ դուք, աղջիկներ, անց կացէք այն կողմը:

Այդպէս: Հիմի պէտք է մի վարժուհի: Ո՞վ լինի վարժուհի: Ե՞ս: Լաւ լինեմ ես: Օխա՛յ, ի՞նչ լաւ բան է վարժուհի լինելը. ամեն բան ինքդ հրամայես, անես՝ ինչ ուզում ես...

Դէ, փոքրիկներս, լուսթիւն: Ձեռները սեղանի վրա. ես անկարգութիւն չեմ սիրում: Առաջ կը կարդանք:

Դու, Աշխէն, դասդ բաց արա, տեսնեմ: Ո՞րն է. «Ձրհորը». հը՛, լաւ, կարգա՛ն: Այդպէս, ճիշտ է. Վատ չես կարդում, բայց բառերը քիչ ուտում ես. առաւօտը նախաճաշիկ չէ՞ս արել:

Շարունակի՛, Մարիամ: Բայց մի քիչ բարձր, քիչ էլ, քիչ էլ. բերանդ բաց, մի վախենայ:

Դու, Աշոտ, մնացած կտորն էլ դո՛ւ կարդա: Ինչպէս, չէս սովորել. բա, չէ՞ս ամաչում. ամօթ քեզ, էսպէս էլ ծոյլ: Դասերից յետոյ կը նստես, մինչև ամբողջը ջրի պէս չկարդաս, տուն չես գնայ:

Դէ, երեխերք, այժմ հանեցէք տետրակները, միայն հանգիստ, առանց աղմուկի: Յակոբ, շուտ, ել անկիւնը, քեզ քանի անգամ ասեմ, որ չըխօսես, անկարգ տղայ:

Գրեցէք վերնագիրը՝ «Կոմիւ ու գորտը»: Արաքսի մէջըդ ուղիղ: Վան, վան, վան, սա ի՞նչ սարսափելի բան է. վը հնչիւնից առաջ գրում ես կտոր օ. այդ դու որտեղ ես տեսել, աղջիկս: Ուղղի, ուղղի անմիջապէս, մարդ չըտեսնի, ամօթ է:

Լաւ, բաւական է, տեսնում եմ, որ յոգնել էք: Թողէք, մի քիչ էլ երգենք: Նստեցէք ետ, ուշադրութիւն, նայեցէք

մատներիս: Սկսենք. մէկ, երկու. մէկ, երկու, երեք, երեք, երկու, մէկ. մէկ, երկու... միասին, միասին: Չաքար, դու միշտ ետ ես մնում. իսկ դու, Հայկանուշ, երեքը այնպէս ձիգ ես տալիս, կարծես Ախալցխի ծամօն լինի:

է՛, էլ հերիք է. ապրիք, շատ լաւ է. այսօր ձեր վարժուհին շատ գոհ է ձեզնից. հաւաքեցէք գրքերը ու գնացէք տուն. ձեզ տալիս եմ երկու ամիս արձակուրդ:

Ա. ու ա ծ. — Հասկացողին մին, չհասկացողին հազար ու մին:

Հանելուկ. — Քանի կտրեմ կըբերկարի, քանի տաշեմ կը հաստանայ:

22. „Պողոս-Պետրոս“

1.

Վաղո՛ւց, երբ մօտ էր երկրին երկինքը ու լքում էր դեռ մարդկանց Տէր-Ինքը, էն լաւ ժամանակ երկու մանուկներ ունէին մի շար, մի անսիրտ խորթ մէր: — Կորէք, գընացէք, աշխատանք արէք, աշխատանք արէք ու եկէք կերէք. ի՞նչ էք վեր թափել անգործ ու անբան, հասած տըղերք էք հինգ-վեց տարեկան...

էսպէս բարկացաւ մի օր խորթ մէրը, ճիպտաներ տըլաւ, ղըրկեց հորթերը: Անհանգիստ հորթեր, ամառան շոք օր. կէտ արին, փախան, ընկան սար ու ձոր: Նըրանց ետևից՝ լալով, հեալով, փոքրիկ որբերը՝ բարէբար գալով վազ էին տալի անտառի միջում,

վազ էին տալի ու իրար կանչում.

—Պողոս, գտա՞ր:

—Չէ՛է:

—Պետրոս, գտա՞ր:

—Չէ՛է:

—Վայ-վայ, վնւյ-վնւյ...

—Վայ-վայ, վնւյ-վնւյ...

2.

Շատ որ ման եկան՝ խեղճերն
յոգնեցին,

եկան՝ խորթ մօրը լալով պատմեցին.

—Նանի, այ նանի, կորան հորթերը...

—Վայ, գետինն անցնէք, ճըշաց խորթ
մէրը.

Թող դուք կորչէիք հորթերի տեղակ
անտակ ձորի մէջ, անժաժ քարի տակ
մի արջ պատահէր, մի գազան, մի գէլ,
որ չէի տեսել ձեր շուքը մէկ էլ...
Դէ ետ գընացէք, գնացէք, կորէք,
մինչև չգտնէք հորթերը բերէք՝
աչքիս չերևաք, այ աչքիս փըշեր,
թէ չէ կըսպանեմ ես ձեզ էս գիշեր...

Ու ճիպոտն էլ ետ իրենց թաթերին,
յոգնած ու սոված, արցունքն այտերին,
փոքրիկ որբերը՝ անտառի միջում,
գիշերուան կիսին լալիս են, կանչում.

—Պողոս, գտա՞ր:

—Չէ՛է:

—Պետրոս, գտա՞ր:

—Չէ՛է:

—Վայ-վայ, վնւյ-վնւյ...

Վայ-վայ, վնւյ-վնւյ...

3.

Անտէր հորթերը չկան ու չըկան:
Ճարները կըտրած՝ խեղճերը եկան
լալով չոքեցին.

—Տէր Աստուած, ասին,

ինչ կըլնի, գըթաս՝

գոնէ թևեր տաս,

թևեր տաս՝ թըռչենք,

թըռչենք ու կորչենք,

որ էլ չըտեսնի մեզ մեր խորթ մէրը,

մինչև որ գըտնենք կորած հորթերը...

Հէնց ասին-չասին անմեղ բերանով,

Աստուած որոտաց իր գըթոտ ձայնով.

—Ահա ձեզ թևեր, սիրուն երեխէք,

թըռչուններ դառէք, թրոած ման եկէք,

որ էլ չըտեսնի ձեզ ձեր խորթ մէրը,

մինչև որ գըտնէք կորած հորթերը.

Գիշերը քնեցէք ծառերի ճիւղին,

Ծեղն ու ծղօտը արէք անկողին,

ապրուստ էլ կերէք իմ լի սեղանից,

երբոր դատարկուն եղաք ձեր տանից...

4.

Էսպէս վերևից հէնց կանչեց Աստուած,

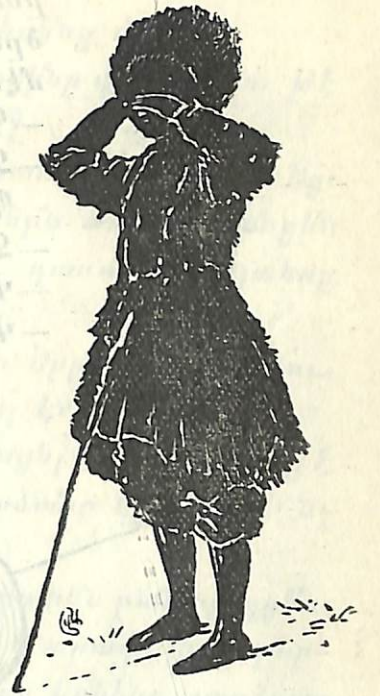
փոքրիկ որբերը փոխեցին յանկարծ

ու թևեր առան,

թըռչուններ դառան.

ու թևեր առած՝

թըռչուններ դառած

դեռ մինչև էսօր,
ընկած սար ու ձոր,
ծրուում են, մընչում
մէկ մէկու կանչում:

— Պօղոս, գտա՛ր:

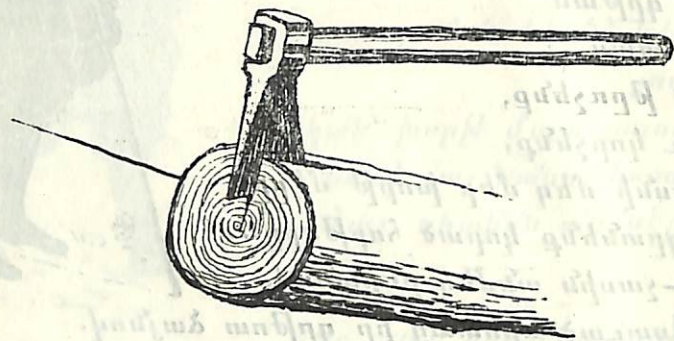
— Չէ՛է՛:

— Պետրոս գտա՛ր:

— Չէ՛է՛:

— Վայ-վայ, վու-վո՛ւյ:

— Վայ-վայ, վույ-վո՛ւյ:

24. Կացին ախպերը

Մի մարդ գնաց հեռու երկիր աշխատանք անելու: Ընկաւ մի գիւղ: Տեսաւ, այս գիւղի մարդիկ ձեռով են փայտ կտորատում:

— Ախպէր, ասաւ ինչո՞ւ էք ձեռով փայտ անում. միթէ կացին չունէք:

— Կացինն ի՞նչ բան է, — հարցրին գիւղացիք:

Մարդը իր կացինը գօտկից հանեց, փայտը ջարդեց, մանրեց, դարսեց միւս կողմը: Գիւղացիք այս ուր տեսան, վազեցին գիւղամէջ, ձայն տւին իրար:

— Տօ, եկէք, տեսէ՛ք, կացին ախպէրը ինչ արաւ:

Գիւղացիք հաւաքւեցին կացնի տիրոջ գլխին, խնդրեցին, աղաչեցին, շատ ապրանք տւին ու կացինը ձեռիցն առան:

Կացինը առան, որ հերթով կտորեն իրենց փայտը: Առաջին օրը տանուտէրը տարաւ: Կացինը վրա բերաւ թէ չէ ոտը կտրեց: Գոռալով ընկաւ գիւղամէջ:

— Տօ, եկէք, եկէք, կացին ախպէրը կատաղել է, ոտս կծեց: Գիւղացիք եկան, հաւաքւեցին, փայտերն առան, սկսեցին կացնին ծեծել: Ծեծեցին, տեսան բան չը դառաւ, փայտերը կիտեցին վրան, կրակեցին:

Բոցը բարձրացաւ, չորս կողմը բռնեց: Երբ կրակն իջաւ, եկան բաց արին, տեսան՝ կացինը կարմրել է: Գոռացին:

— Վայ, տղերք, կացին ախպէրը բարկացել է, տեսէ՛ք՝ ոնց է կարմրել. որտեղ ուր է, մեր գլխին մի փորձանք կը բերի: Ի՞նչ անենք:

Մտածեցին, մտածեցին, ու վճռեցին տանեն բանտը գցեն:

Տարան գցեցին տանուտէրի մարագը: Մարագը լիքը դարման էր. գցեցին թէ չէ՝ կրակն առաւ, բոցը երկինք բարձրացաւ:

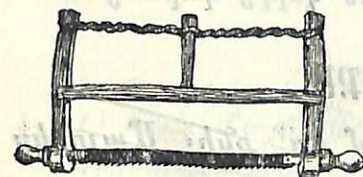
Գիւղացիք սարսափած վազեցին տիրոջ ետևից թէ՛ «եկ, Աստծու սիրուն, կացին ախպօրը բան հասկացրու»:

1) Կացնի տէրը որ եկաւ, ի՞նչ արաւ:

2) Փայտ կտրելու ու ջարդելու համար ուրիշ էլ ի՞նչ գործիք գիտես:

3) Ի՞նչից են շինած այդ գործիքները:

25. Ուրագ ու սղոց

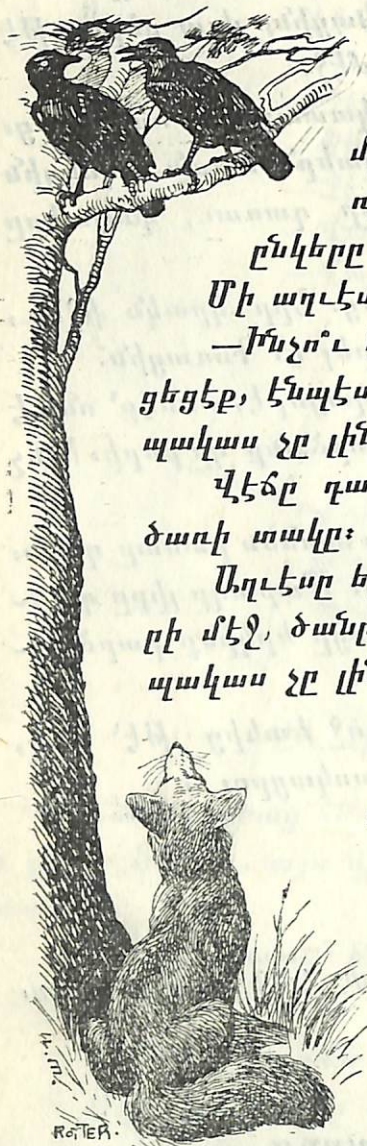

Մի լինի ուրագի պէս,
Միշտ դէպի բեզ, միշտ դէպի բեզ.
Այլ եղիւր սղոցի պէս,
Մին դէպի բեզ, մին դէպի մեզ:

26. Աղետը բաժանարար

Երկու ագռաւ մի կտոր պանիր էին գտել: Ուզում էին իրենց մէջ բաժանեն: Մինն ասում էր—ես բաժանեմ, միւսը թէ՛ չէ, ես: Ու կռուում էին ծառի վրա: Ոչ մինը չէր համաձայնում որ ընկերը բաժանի:

Մի աղէտ տեսաւ, եկաւ ծառի տակը կանգնեց.
—Ինչո՞ւ էք կռուում, ասաւ, պանիրը ներքև գրցեցէք, էնպէս բաժանեմ, որ ոչ մէկիդ բաժինը աւել պակաս չը լինի:

Վէճը դադարեց. ագռաւները պանիրը գցեցին ծառի տակը:

Աղէտը երկու կտոր արաւ, բռնեց երկու թաթերի մէջ, ծանր ու թեթև արաւ, որ ոչ մինը աւել պակաս չը լինի:

—Էս մինը ծանր է, ասաւ, ու կծեց:

Դարձեալ թաթերով կշռեց, հիմի էլ մէկէլից կծեց:

Կծելով, կծելով բոլորը կերաւ ու սուս ու փուս գնաց իր բանին:

Ագռաւները մնացին ետևից նայելիս:

Ագռաւները իրտեղից էին գտել պանիրը:

Առաժ.—Գողը գողից գողացաւ, Աստուած վերից զարմացաւ:

27. Հաւելիկի աղօթքը

Իրիկուն է, Համլիկը պատրաստուում էր քնի: Մայրիկը նրան օգնեց, շորերը հանեց ու ասաւ:

—Դէ՛հ, հիմի աղօթի:

Երեխան չորեց իր ճերմակ անկողնում, «Հայր մերն» ասաւ ու մեծ պայծառ աչքերը վեր ուղղելով Աստուծոն խնդրեց.

—Աստուած ջան, պահի հայրիկին, մայրիկին, Մուշեղին, Աշխէնին, Նունիկին, Անօին, Արտիկին, Արփիկին...

Ու կանգնեց:

—Էլ ո՞ւմ,—հարցրեց մայրիկը:

—Պապին, տատին, հօրեղբայր Վահանին, Սիգուշին, Լեւոնին, Կուտիկին...

Սիգուշն ու Լեւոնը իր ընկերներն էին, իսկ Կուտիկը իրենց շունն էր:

Աղօթքը վերջացրած համարելով նա ուրախ-ուրախ մտաւ վերմակի տակը:

Մայրիկը ծիծաղելով նրան համբուրեց և ասաւ.

—Բայց դու Կուտիկի համար էլ աղօթեցիր... Չի կարելի: Շան համար Աստուծոն չեն աղօթի:

Երեխան յանկարծ գլուխը դուրս հանեց վերմակի տակից.

—Բաս Կուտիկին չը պահես, Աստուած, նրան թո՛ղ...

Մայրիկը ծիծաղելով մին էլ համբուրեց ու դուրս գնաց: Երեխան սկսեց մտածել՝ «Ինչո՞ւ Աստուած չը պահի Կուտիկին, ինչո՞ւ նրան թողնի»...

Մտածեց, մտածեց, գլուխը հանեց անկողնի միջից ու շրշրնջաց մանկանոցի լուսթեան մէջ.

—Չէ, Աստուած ջան, չէ, Կուտիկին էլ պահի, ամա մայրիկին չասես...

Ու նորից մտաւ վերմակի տակ:

1) Ինչո՞ւ մայրիկին չասես:

2) Ինչպէս պիտի ասէր մայրիկը Համլիկին:

28. Շունն ու կատուն

I.

Ժամանակով կատուն
ճոն էր,
շունն էլ գլխին գդակ
չունէր,
միայն գիտեմ ոչ՝ որ-
դիանց որդի
ճանկել էր մի գառան
մորթի:
Եկաւ մի օր, ձմեռնա-
մտին,
կատուի կուշտը տարաւ
մորթին:
— Բարի աջողում, ուս-
տա Փիսօ,

Գլուխս մըրսեց, ի սէր Աստծոյ,
ան էս մորթին ու ինձ համար,
մի գդակ կարի գլխիս յարմար:
Վարձիդ համար միամիտ մընան,
համա-համա շատ շուշանայ:
— Աչքիս վրա, բեռի Քուչի.
մի գդակ է հօ մի բուրբ չի.
բո թանգագին խաթեր համար
ուրբաթ օրը համեցէք տար:
Փողի մասին աւելորդ է,
մեր մէջ խօսելն էլ ամօթ է.
Ինչ մեծ բան է, տօ հէր օրհնած,
միա՛յն, միա՛յն մի գդակի վարձ:
Ուրբաթ օրը բեռի Քուչին՝
ուստից առաջ՝ բաց-բաց կուճին

Թափ թափ տալով ծանդըր ու մեծ
ուստա կատուի շէմքում կանգնեց:
— Ուստէն ո՛ւր ա... փափախս ո՛ւր ա...
«Մի քիչ կացի—հրէս կերևայ»:

II

Ուստէն եկաւ բուրբը հագին,
շանը տեսաւ, բեխի տակին
իրեն-իրեն քիչ փրնթփրնթաց
ու մուշտարու վըրա թընդաց.
— Ցուրտը տարա՛ւ... վահ տընաշէն,
չես թող անում մի շունչ բաշեն.
հեշտ բան հօ չի՞, դեռ ես նոր եմ
ցըրցամ տըւել, թէ որ կարեմ:
— Դէ հէ՛ր օրհնած, էտէ՛նց ասա,
էտ բարկանալդ էլ ընչիս ա:
Փող եմ տըւել, վախտին կարի,
թէ չէ՛ ասան էգուց արի:
Համ ասում ես, համ չես կարում,
համ խօսում ես, վըրէս գոռում:
համ, համ, համ, համ,
քանի՞, ախպէր, զընամ ու գամ...
Ասաւ Քուչին ու նեղացած
վերադարձաւ գլուխը բաց:

III

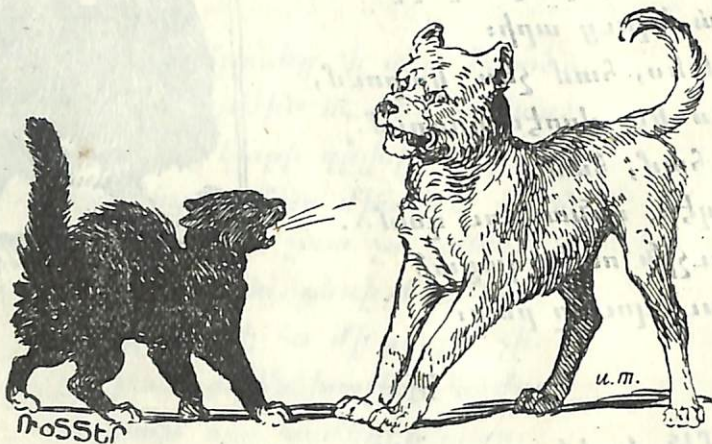
Մին էլ եկաւ, դարձեալ չըկար.
էս անգամը դիպան իրար.
էլ անպատիւ, անարգ խօսքեր,
էլ հին ու նոր, էլ հէրն ու մէ՛ր,
էլ գող Փիսօ, էլ բաշալ Շոնն...
Բանը հասաւ դիւանբաշուն:

Շունը մինչև գընաց, եկաւ,
 ուստա կատուն կոտորն ընկաւ,
 գլուխն առաւ ու մի գիշեր,
 հայդէ՛, կորաւ. էն կորչիլն էր...

VI

էն օրւանից մինչև օրս էլ
 շունն էս բանը չի մոռացել.
 մըտքում հլա դեռ պահում է.
 որտեղ կատին պատահում է,
 վեր է թռչում, վրա վազում,
 իրեն մորթին ետ է ուզում,
 իսկ սևերես կատուն յանկարծ
 ետ է դառնում ու բարկացած
 փրշտացնում է. մըթամ նոր եմ
 ցըրցամ տըւել, թէ որ կարեմ:

29. Բրդոտ խաղրնկերը

Պանդոկում նստած էր արջ պար ածողը և ընթրում էր,
 իսկ արջը կապած էր դուրսը սիւնից, մի խեղճ արջ, որ սար-
 սափելի տեսք ունէր, բայց ոչորի վնաս չէր տալի:

Պանդոկի գլխին, սենեակում խաղում էին երեք փոքրիկ

երեխաներ: Մեծը վեց տարեկան կը լինէր, իսկ ամենից փոքրը
 հազիւ երկու տարեկան:

Թրախկ, թրուխկ, մէկը սկսեց բարձրանալ սանդուղքով.
 ո՞վ պիտի լինէր:

Յանկարծ դուռը լայն բացւեց, ու ահագին բրդոտ արջը
 մտաւ ներս: Խեղճը ձաճրացել էր ներքևում կանգնելուց,
 կապը բացել էր, և ահա նա գտել էր սանդուղքի ճանապարհը:

Երեխաները սաստիկ վախեցան, ամեն մէկը մտաւ մի

անկիւն: Արջը մօտեցաւ երեքին էլ, հոտոտեց իր լայն դնչովը,
 բայց ոչինչ չարաւ նրանց: «Երևի սա մի մեծ շուն է», սիրտ
 առան երեխաները ու սկսեցին փաղաքշել:

Արջը փուսեց յատակին. փոքրիկը ընկաւ նրա վրա, թաւալ
 էր տալիս ու խաղում:

Խաղում էր ու իր ոսկեհեր գլխիկը թաղում էր արջի խիտ
 ու սև բրդի մէջ:

Իսկ մեծ եղբայրը բերեց իր թմբուկը և սկսեց զարկել:

Հէնց որ թմբուկը թնդաց, արջը տեղից վեր կացաւ, կանգնեց ետևի թաթերի վրա ու սկսեց պար գալ:

Մի ուրախութիւն էր նր...
Իսկոյն երեխաներից ամեն մէկը վերցրեց մի մի հրացան,

արջն էլ իր հրացանը ստացաւ, մի աւելի կոթ, որ շատ կարգին ու ամուր էր բռնում:

Հիանալի ընկեր էին գտել: Ու իրար ետևից շարւած՝ ոտները խփում էին գետնին ու գնում:

—Մէկ-երկու, մէկ-երկու:

Յանկարծ դուռը բացւեց ու մայրը սարսափահար կանգնեց դռան մէջ: Երեխաներից մէկը ուրախ-ուրախ գլխով արաւ ու գոռաց.

—Մայրիկ, տես, զինուոր ենք խաղում...

Հէնց այդ վայրկեանին էր, որ վրա հասաւ արջ պար ածողը՝

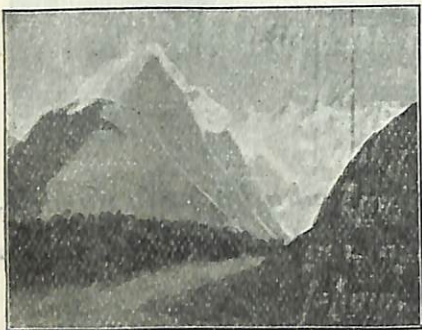
1) Ի՞նչ արաւ արջ պար ածողը:

2) Ի՞նչու ամենից առաջ փոքրիկը սկսեց արջի հետ խաղալ:

3) Էլ ի՞նչ կենդանի գիտես, որ պար են ածում:

Առ ա ծ—Արջը խաղով եղաւ, տանձը մտքից ընկաւ:

30. Ամպն ու սարը

Ամպը եկաւ նստեց սարին, նստեց սարի սուր կաթարին: —Լըսի, պնայի, ասաւ նրան, լաւ օրերըդ անցան, կորան. խիստ, սոսկալի ցուրտ է գալիք:

Ասաւ, գնաց:

Մարը կամաց

մտաւ սիպտակ

վերմակի տակ:

Ինչիւ ծիւնը ամենից առաջ սարի գլխին է նստում:

Առ ա ծ.—Աստուած սարը կը տեսնի, ձիւնը կը գնի:

31. Իշուկի գանգատը

1.

Այգեպանը մի էջ ունէր: Լաւ կերակրում էր, լաւ խնամում, բայց լաւ էլ բանեցնում էր: Էս մէկը իշուկին շատ դուր չէր գալիս:

Գարնանը ամեն օր այգեպանը ծաղկով ու կանաչով լիքը քթոցները բարձում էր իշուկին ու բշտում էր քաղաք:

—Ի՞նչ յիմար են էս մարդիկ,—մտածում էր իշուկը ճանապարհին.—ծաղիկն էլ ի՞նչ բան է որ սիրում են: Ախ, մի ամառը գայ, պրծնենք էս անպիտան վարդերից, շուշաններից, յասմիկներից, էս սպանախից ու ծնեբեկից, էս սիբեխից ու սինդրիկից, էս բոխից ու բողկից, հանգիստ գնամ՝ բէֆիս արածեմ:

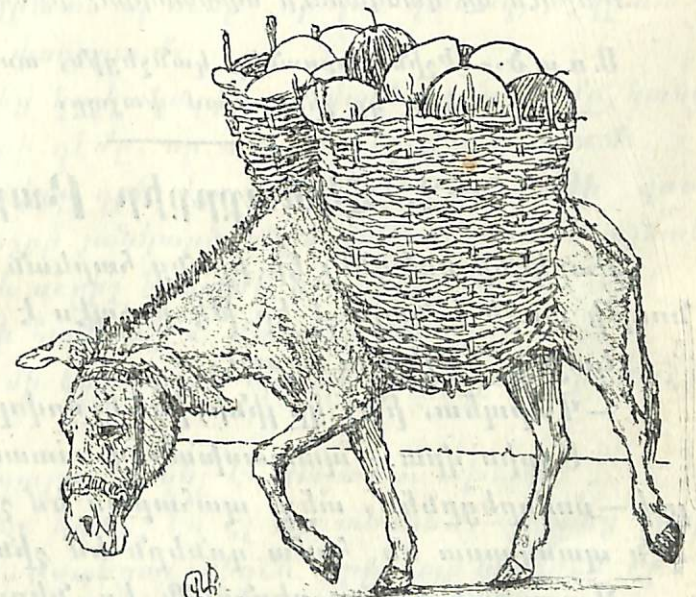
2.

Ահա և ամառը:

Այգում արդէն հասել էին լոբին ու բազրիջանը, սեխն ու ձմերուկը, դդումն ու վարունկը, գազարն ու բազուկը:

Էջը հազիւ էր տեղից շարժւում էս ծանրութեան տակ ամառուայ շորին:

—Ախ,—տնքում էր էջը քրտինքի մէջ կորած.—Երբ է գալու աշունը, կանաչից էլ պրծնենք, բանջարեղէնից էլ ու մի ազատ շունչ քաշենք:

Եկաւ աշունը: Խաղողը հասաւ, տանձ ու խնձորից կոտրատուով են ծառերի ճիւղերը, նուազ կարմրին է տալիս, սերկելիւր դեղնին. էլ դեղձ, էլ ընկոյզ, ո՞ր մէկն ասեմ: Ծանր բթոցները բարձուով էին իշուկին ու քշում բաղաբ:

— Էս ի՞նչ տանջանք է, տօ— գլուխը կախ գցած թառանջ էր քաշում իշուկը:— Գոնէ շուտով մի ձմեռը գայ, երկիրը սառչի, էս անտէր բոյսերը չորանան, ես էլ ազատեմ, թողնեն ինձ հանգիստ ախոռում, ուտեմ ու պառկեմ:

Հասաւ ձմեռը: Օարսափելի ցուրտ: Այգեպանը իշուկին քշում էր անտառ, փայտ էր կտրում, ցախ էր հաւաքում, խուլ ժողովում, բարձուով իշին ու բերում տուն:

— Ի՞նչ անիծած եղանակ է,— մըսելով ու սայթաքելով գանգատուով էր իշուկը.— Ամեն ինչ քար է կտրել, խոտ չըկայ, բան չըկայ: Երանի մի գարունը բացւի:

Ի՞նչպէս կը զանգատէր արտատիրոջ իշուկը:

Ս. ու ա ծ.— Իշին հարսանիք կանչեցին, ասաւ՝ կամ ջուրը պակաս կը լինի, կամ փայտը:

32. Հետաքրքիր Բարկենը

Բարկէնը կանգնել էր իրենց հարևան ատաղձագործի խանութի առջև և նայում էր թէ ինչպէս է աշխատում:

Նայեց, նայեց ու ասաւ.

— Վարպետ, ի՞նչ կը լինի, ինձ էլ սովորեցրնես քո արհեստը:

— Աչքիս վրա,— պատասխանեց ատաղձագործը ծիծաղելով.— սովորեցրնեմ, տես, պահարան եմ շինում, կողքերը արդէն պատրաստ են, հիմա դռներն եմ շինելու...

Վարպետի խօսքը բերնումն էր, ներս մտաւ հացթուխի աշկերտը.

— Քանի՞ հաց թողնեմ, բեռի,— հարցրեց նա:

— Էտ հացը ինչպէս էր թխում.— մէջ ընկաւ Բարկէնը ներս քաշելով թափա հացերի անուշ հոտը:

— Ուզում ես տեսնես, հետս արի մեր փուռը. էստեղ ի՞նչ ասեմ,— պատասխանեց տղան:

— Գնանք.— ասաւ Բարկէնը:

Հացթուխի աշկերտը տարաւ նրան փուռը ու ցոյց տաւ ալիւրն ու թթիւմորը և սկսեց պատմել թէ ինչպէս են խմորը շաղաղում ու հուցում:

— Ա՛յ, տղայ, մի երկու գրւանքա հաց քաշիր.— լսեց յանկարծ փռան դռնից:

Բարկէնը ետ նայեց, տեսաւ՝ կանգնած է մի մարդ կաշուէ գոգնոցով, վզովը թելեր գցած:

— Բիձա, էտ երկար ու հաստ թելերը ի՞նչ ես անում:

— Կօշիկ եմ կարում, ինչ պիտի անեմ,— պատասխանեց մարդը:

«Գնամ տեսնեմ կօշիկը ոնց են կարում». մտածեց նա, թողեց փուռը ու շտապեց կօշկակարի ետևից:

— Դանակ, մկրատ. ո՞վ ունի սրելու դանակ, մկրատ.— կանչում էր մէկը փողոցում:

Բարկէնը թողեց կօշկակարին ու վազեց այն կողմը, կանգնեց սրելու գործիքի դէմը, որ տեսնի՝ ինչպէս է սրում:

Սրողը իր գործիքը դրել էր մի մութ խանութի դռան առջև. Բարկէնի աչքը յանկարծ ներս ընկաւ, տեսաւ՝ այնտեղ կիտած է մեխեր և ուրիշ երկաթի կտորներ:

«Սա՞ ինչ բանի համար է». մտածեց նա:

Այդ միջոցին մի կառապան ձին խանութի առջև ու կանչեց.

— Ձիուս մի պայտը ընկել է: Պայտես, ախպէր:

— Ը՛հր, ինչ լաւ եղաւ, էս էլ կը տեսնեմ.— խօսեց ինքն իրան Բարկէնը ու մօտեցաւ ձիուն, որի ոտը կապում էին ու վեր քաշում:

—Մի տեղ տւէք, է՛, տեսնեմ՝ ինչպէս էք անում.—ասաւ Բաբկէնը մէջ մտնելով:

—Դէ՛նը կորի, այ լակոտ, քացի կը տայ, գըլխներիս ցաւ կը դառնաս.—բարկացաւ պայտարը:

Բաբկէնը վիրաւորեց այդ կոպիտ պատասխանից, խոս-վեց ու գնաց տուն:

—Գիտե՛ս, մայրիկ, ես այսօր ինչքան բան եմ սովորել,— դիմեց նա մօրը.—սովորել եմ թէ ինչպէս են պահարան շի-նում, յետոյ թէ ինչպէս են հաց թխում, յետոյ...

—Հապա, պատմիր տեսնեմ, ինչպէս են թխում.—ընդհա-տեց մայրը:

—Ա՛յ, ամենից առաջ... ամենից առաջ... կակազեց Բաբ-կէնը ու էլ չը կարողացաւ շարունակի:

1) Բաբկէնը ինչո՞ւ չը կարողացաւ շարունակի:

2) Իսկապէս հետաքրքր՞ւր տղայ էր Բաբկէնը:

3) Ձին ինչո՞ւ են պայտամ:

33. Յուրտը փչեց

Յուրտը փչեց, ձմեռ սաստիկ,
ձիւնը ծածկեց գետինը,
ամեն մի մարդ մտաւ իբր տուն
պատըսպարւի ցըրտիցը:
Ժամի դըռան դողդողալով
կանգնած է մի աղքատ կին.
Նրա հանդերձ պատառ-պատառ
չունի շապիկ իբր հագին:
Անհամարձակ նա իբր ձեռքը
պարզում է անցկացողին—
«Ողորմութիւն արէք, պարոն,
անտուն, անտէր աղքատին»:

Ա ո ա ծ.—Ողորմութիւնը այնպէս տուր, որ շապիկդ չիմանայ:

34. Քեռի Սիմօնի նապաստակը

1.

Քեռի Սիմօնը շատ լաւ մարդ է. ափսոս որ գինին մի քիչ շատ է սիրում:

Մէկ օր աղան նապաստակ է ուղարկում նրա ձեռքով բա-ղաք ընկերոջը նւէր:

Քեռի Սիմօնը լօլօզականջ-կարճպոչանուն ձգում է մի պարկի մէջ, պարկի բերանը ոլորում, պարկը շալակում ու ձանապարհ ընկնում: Ո՛նց է գնում... Իսկ նապաստակը պար-կում կուչ է եկել, կծիկ կտրել:

Ճամփի կէսին մի գինետուն կար: Քեռի Սիմօնը ուզում էր առանց նայելու տրագ մօտովն անց կենայ. մի տասը քայլ էլ արդէն անցել էր դէնը բայց... չը համբերեց, ետ նայեց: Խանութի շէմքում ծանօթներ տեսաւ:

Մտածեց. «Ամօթ է, որ մէկ բարի լուս էլ է չասեմ»...

Քեռի Սիմօնը մտաւ գինետուն: Պարկը դուրսը վայր է դրել ու ծանօթների կենացն է խմում: Չը գիտի թէ էտ ծա-նօթները գլխին ինչ են բերելու:

Խմեց, պարկը շալակը գցեց ու բայեաթին կլկացնելով՝ առաջ է գնում:

Մենակ էս նապաստակը ինչ որ շատ է վեր-վեր թռչում պարկի մէջ: Պա՛, էս ինչ էլ սուր ատամներ է ունեցել: Քե-ռի Սիմօնի մէջքը կարծես ասեղներով ծակծկելիս լինէր:

—Այ, հանգիստ կաց, շղիկ խնամի: Շոքեցիր հա՛: Էս է կը հասնենք, մուշտակդ կը հանեն, դէ գնա ու էնտեղ տկոր տկոր տրտինգ տո՛ւր:

Քեռի Սիմօնի քէֆը տեղն էր:

Էս էլ ահա աղայի ընկերոջ տունը:

—Թըր՛խկ, թըր՛խկ: Բաց արէ՛ք, բաց արէ՛ք: Մէկ նապաս-տակ եմ բերել, մէկ նապաստակ որ... Դէ, շտապեցէք, շոքել է:

Ողջ տանեցիք դուրս թափեցին: Քեռի Սիմօնը նապաստակը առօր-փառօր պարկից հանում է:
Կատոն:

Քեռի Սիմօնը շղկած՝ կանգնել է կատուի պոչից բա՛րձր բռնած:

— Այդ նապաստակը քեզ լինի, քեզ, — կանչում է տանտիկինը:

Աղայի ընկերը բարկանում է, երեխաները ծիծաղում են, տան շները հաչում են:

Քեռի Սիմօնը վերջապէս կատուն գրցում է նորից պարկը, շալակում և, հայդէ՛ ետ, դէպի գիւղը:

2.

Ճամփին մտածում է և ինքն իրան ասում.

«Քեռի Սիմօն, տեսա՞ր հօ, հօ տեսա՞ր: Ախր նապաստակ բռնողը դ՞ու՛ չէիր, դ՞ու՛, խելքի տուրակ: Չը լինի թէ աղէն հանաք է արել, որ ինձ խայտառակի:

Գնում է քեռի Սիմօնը, առաջւանից շտապ է գնում: Ելի գինետան մօտից է անցնում:

Մտնի, թէ՛ չը մտնի: Չէ՛, ի՛նչպէս կարելի է. պէտք է շուտով տուն հասնի. էս բան է՛ որ իր տարիքի մարդուն էսպէս խայտառակեցին ժողովրդի միջին: Չէ՛, չէ՛, չի՛ մտնի:

Ու մի քսան քայլ անց է կէնում դէնը:

— Բա՛ էս այրւած սիրտն էլ է չը հովացնեմ, — մտածում է մէկ էլ, պարկը մէկ ուսից միւսն է գցում ու շուռ տալիս դէպի գինետունը:

Նորից մի երկու բաժակ կոնծում է ծանօթների կենացը: Նրանք էլ հօ անում են իրենց անելունը:

Պարկը շալակին ահա մտնում է մեր քեռին գիւղը:

«Ո՞նց է սուս կացել, սրան տես: Հիմի թռչկոտիր պարկի մէջ, է՛... գիտես՝ որ էս է գրխկ եմ անելու քեզ, հա՛... Մէկ աղին տեսնեմ դեռ: էսպէս էլ խայտառակութիւն: Քեռի

Սիմօնը ո՞վ, կատուն ո՞վ: Տօ, էն աշխարհքի պարծանք որսկանը ո՞վ, մկան գողը ո՞վ»:

Թրը՛խկ, հա թրը՛խկ, սնց է ծեծում Քեռի Սիմօնը աղայի դուռը:

— Բաց արէ՛ք էլի, բաց արէ՛ք: էս ալևորիս խայտառակեցիք: Չեզ մէկ կատու ցոյց տամ, մէկ կատու ո՞ր...:

Տանեցիք դուրս են թափւում:

— Ահա, աղա, ընկերդ քեզ ետ է դրկում: Ասում է. «էս դու, էս էլ բո նապաստակը»:

Մէկ էլ զորթ՝ նապաստակը չը հանի պարկից:

Քեռի Սիմօնը շղկած կանգնել է՛ նապաստակի երկար ականջներից բա՛րձր բռնած: Աղան աչքերը չոած նայում է, թէ նապաստակը ի՛նչու է ետ բերել:

— Թո՛ւ, սատանի ճուտ, — յանկարծ աղաղակում է Քեռի Սիմօնը: Նապաստակը ձեռքից վայր է ընկնում ու փախչում: Աղան կանգնած հարայ է տալիս, շները վազում են:

3.

էն է ու էն՝ քեռի Սիմօնը նապաստակ չի որսում:

էն է ու էն՝ աղան և իր ընկերը իրար հետ վիճում են:

— Դու ինձ ինչու էիր կատու ուղարկում, ես բո մասխաբան եմ:

— Աստու՛ծ, երկինք, նապաստակ էր, նապաստակ: Հարցնում են քեռի Սիմօնին.

— Այ ալևոր, քո բռնածը, քաղաք տարածը նապաստակ չէ՞ր:

— Նապաստակ էր, աղա ջան, դու շատ ապրես, նապաստակ էր:

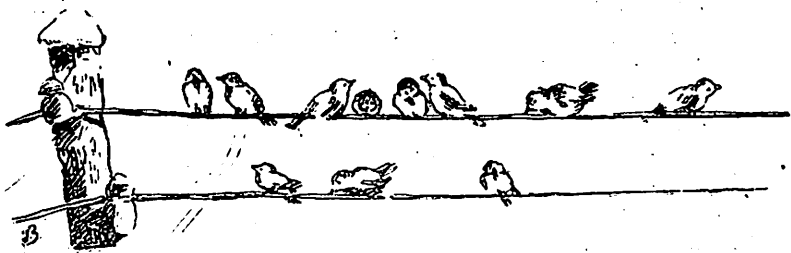
— Այ մարդ, բո բերածը կատու չէ՞ր, սև կատո՛ւ, — հարցնում է աղայի բարեկամը:

— Կատու էր, աղա ջան, բաս կատու չէ՞ր: էսպէս մինչև էսօր էլ վիճում են:

Գուցէ դո՞ւք սրանց բացատրէք, թէ ինչպէս է որ նապաստակը կատու էր դառնում կատուն էլ ետ նապաստակ:

35. Մի բաց-նարակ ամենքին

Դաշտ ու անտառ, գիւղի ճամփան
ծածկըւել է մի թիզ ձիւնով.
էլ չի ճարուում ուտելու բան,
ո՞վ էր տեսել էս տեսակ սով.
ոչ մի ցորեն, ոչ մի հատիկ...
Խնդրում ենք ձեզ, բարի մարդիկ,
Աստծու սիրուն, մի կրտոր հաց,
կտորուեցինք, մեռանք սոված:

Շուտով կը գան օրեր գարնան,
մենք ձեզ համար կերպենք զըլարթ,
ու փոխարէն ձեր լաւութեան
ձեր պարտեզը, այգին ու արտ
կը մարբենք մենք թրթուրներից,
ճիճուններից ու որդերից,
միայն թէ հիմի մի կրտոր հաց,
կտորուեցինք, մեռանք սոված:

Մի խումբ ծիտերի կողմից

Միսիկ ձննդուկեան

Թռչունները մեզ ինչ օգուտ են տալիս:

Շ ու տ ա ս ե լ ու կ. — Միտը ճմբան ծէրին, ծախ ճուտի ճիտը ծուռ:

36. Փող

Շատ ժամանակ չէ, ինչ կտորուել է Հռիփսիկի ոտը: Հայրը
շատ դէս ու դէն ընկաւ, շատ բժիշկների դիմեց, բայց ոչինչ
չօգնեց:

Աղջկայ ոտը կտրեցին:

Մի օր հայրը նստել գրում էր սեղանի առաջ. Հռիփսիկը
փայտէ ոտը թրխկթրխկացնելով մօտեցաւ նրան:

— Հայրիկ ջան, հերիք չի՞. ինչո՞ւ այդքան նստում ես, գը-
րում ես, հա գրում:

— Բաս ի՞նչ անեմ, աղջիկս, չէ՞ որ պէտք է փող աշխատեմ:

— Ի՞նչիդ է պէտք փողը, հայրիկ ջան: Մի կտոր թուղթ է
կամ մի պատիկ ոսկի, հօ էլ ոչինչ:

— Բայց ինչ որ ուզենաս, փողով կարող ես առնել, — ասաւ
հայրը: — Ա՛յ, բեզ համար խաղալիք, քաղցրեղէն, սիրուն շոր,
գլխարկ, ինչ որ ուզենաս...

Հռիփսիկը աչքերը յառեց մի կէտի, մտածեց, մտածեց և
յանկարծ ասաւ.

— Ինչ որ ուզենամ, հայրիկ...

— Այո, աղջիկս:

— Մի ոտ գնի ինձ համար, հայրիկ ջան, մի իսկական ոտ:
Այնպէս ուզում եմ երկու ոտով վազեմ, ուզում եմ թռչկո-
տեմ, ուզում եմ խաղամ. մի ոտ, հայրիկ ջան, մի ոտ:

Հայրը ոչինչ չը պատասխանեց, գրկեց աղջկան, սեղմեց
կրծքին ու սկսաւ համբուրել:

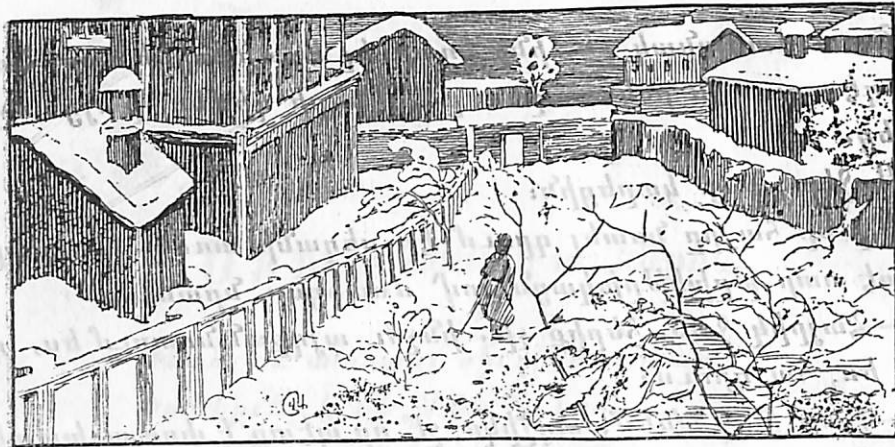
Հռիփսիկը զգաց թէ ինչպէս ամուր զարկում էր հայրիկի
սիրտը, ու նայեց նրա աչքերին:

Հայրիկի աչքերում արցունքներ էին փայլում:

1) Ինչո՞ւ էին արցունքներ փայլում հայրիկի աչքերում:

2) Ի՞նչ մտածեց Հռիփսիկը հայրիկի արցունքները տեսնելով:

37. Ծաղիկները

—Ո՞ւր գնացին ծաղիկները:

—Սճու. քնած են հողի տակ,
տաք ծածկըլաժ ողջ ձմեռը
ձիւն-ծածկոցով ըսպիտակ:

Կը գայ գարնան արևն էլ ետ
իր շողերով կենդանի,
ձմրան սաստիկ ցրտերի հետ
ձիւն-ծածկոցը կը տանի:

«Ելէք, կասի, իմ մանուկներ».
ու հէնց նրանք իմանան,
դուրս կը հանեն գլխիկները,
աչիկները կը բանան:

- 1) Ինչո՞ւ ձմեռը խոտ ու ծաղիկ չի լինում:
- 2) Ի՞նչու ձմեռը խոտն ու ծաղիկները չեն ոչնչանում:

38. Զմեռը

1.

—Օ՞Ֆ, երբ պէտք է անցնի էս անպիտան ձմեռը,—ասում էին մարդիկ փակ սենեակներում:

—Օ՞Ֆ, երբ պէտք է վերջանայ էս անիրաւ ձմեռը,—գանգատում էին կենդանիները նեղ որջերում:

—Օ՞Ֆ, երբ պէտք է ազատենք էս անտանելի ձմեռայ ձեռքից,—տրանջում էին թռչունները մերկ ճիւղերին:

Ու սաստիկ բարկացաւ ձմեռը: Վճռեց մէկ անգամից վերջացնի բոլորին:

Չայն տաւ բուք ու բորանին, կանչեց սառնամանիքները, հաւարեց իր բոլոր գորովիւնը ու յարձակեց աշխարհի վրա:

Խոր ձիւնով բռնեց ճամփաները, կապեց ջրերը, կախ տաւ սառցէ լուպաներ տանիքներից ու ծառերից, սառցէ վարագոյրներ բաշեց լուսամուտներին, խցկեց որջերի բերանները և դանակի պէս կտրող սուր բամին բաց թողեց դաշտերի, սարերի ու ձորերի վրա:

2.

Բայց իզուր:

Թէև թռչուններից մի քանիսը ցրտահար եղան, բայց մընացածները կուշ եկան տների ծածկերի տակ, ծխնելոյզների մօտ, տաք ճեղքերում և չը մեռան:

Վայրի կենդանիները հաստ մուշտակները հագին՝ չէին վախենում ձմեռայ բարկութիւնից և դուրս էին գալիս որս անելու:

Մարդիկ աւելի պնդացրին պատուհաններն ու դռները, փայտը անդադար ճարճատում էր վառարանի մէջ. հազան իրենց ամենատաք շորերը, գնացին իրենց գործին:

Չմեռը տեսաւ այս բոլորը, տեսաւ ու յուսահատեց:

Ցուրտը օրէցօր թուլացաւ, արևը քանի գնաց աւելի տաքացաւ, լաւեց ջրերի կիկոցը, թռչունները ուրախ-ուրախ երգեցին, դաշտերը կանաչ հագան ու մարդիկ բաց արին դուռ ու պատուհան:

Գարուն էր:

- 1) Ի՞նչպէս են ձմեռայ ցրտիցը պատասպարում ծիծուն, ծանծը՞ մեղուն, օճր, կրիան, գորտը, ձուկը:
- 2) Երեսխաները ձմեռը ի՞նչպէս են զարծանում:

39. Լամպն ու արեւը

Լամպը նոր էին վառել և դրել լուսամուտի առաջ:

Այդ տեղից աչքը զցեց ու տեսաւ որ հեռուում, հօրիզոնի վրա, ծառերի ետև արևը մայր է մտնում: Նայեց, նայեց ու ասաւ արեւին.

— Ոչինչ, բարեկամ, սիրուն զատ ես, բաւական էլ լոյս ես տալիս, բայց ինձ չես հասնի:

Քամին այս որ լսեց, ծիծաղն այնպէս պրծաւ, որ իրան պահել չը կարողացաւ,

— Փնւ, արաւ ու լամպը հանգաւ:

Բացի լամպից էլ ինչով ենք զիշերները լոյս անում:

Ա. ո. ա. ծ. — Պարծենքոտը պարկը կը մտնի:

Հանելուկ. — Պոչը ջրում, գլուխը կրակում:

40. Մի կարիւր մեղրը

Մի գիւղացի իրենց գիւղում խանութ սարքել, բան էր ծախում:

Օրւան մի օր մօտիկ գիւղից, մահակն ուսին, շունն ետևից ներս է մտնում մի զրո չորբան.

— Բարի օր բեզ, այ խանութպան, մեղր շունե՞ս,

մի քիչ տաս մեզ:

— Ունեմ, ունեմ, չորբան ախպէր. ամանդ ո՞ւր է ամանրդ բեր, ինչ տեղիցը որ ինքդ ուզես, էս սրհաթին բաշեմ տամ բեզ:

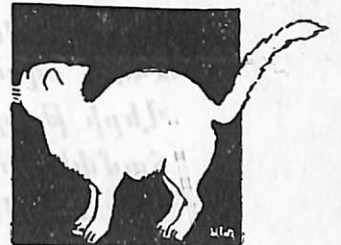
էսպէս սիրով,
լաւ խօսքերով
մեղր են քաշում. մին էլ յանկարծ
մի կաթ մեղրը ծորում է ցած:

II

— Տը՛ղղ. էն կողմից մի ճանճ գալի,
էս կաթիլին վեր է գալի:

Ճանճի վրրա թաքուն-թաքուն,
էս խանութի տիրոջ կատուն
դուրս է ցատկում,
թաթով դարկում...

Բայց հէնց կատուի ցատկելու հետ
հովւի շունը խսկոյն և եթ
հաֆ է անում,
վեր է կենում,
խեղճ փխսիկին
դնում տակին,
ձեռաց խեղդում
ու ջրպրտում:

III

— Խեղդեց, խեղդեց, վայ, իմ կատուն.
այ սատկես դու, շան որդու շուն.—
բարկանում է խանութպանը
ու ձեռն ընկած մօտիկ բանը
տուր՝ թէ կը տաս շան ճակատին,
շուռ է տալի կատուի կողքին:

— Վայ, ձեզ մատանդ, աւլան շունըս,
իմ ապրուստը՛, տեղը՛ս, տունը՛ս...
տունըդ բանդւի, այ խանութպան,
անխիղճ, լիրբ, չար, ֆրլան, ֆրստան.

հնց թէ դու իմ շանը զարկես,
դէ, զարկելը հիմի դու տես...
Գոռում է մեր ափդահակը,
մեծագլուխ իր մահակը
ես է տանում ու ցած բերում,
խանութպանին շէմքում փռում:

IV

«Սպանեցին...հայ, օգնութիւն...»
ու թաղից թաղ, ու տանից տուն
ձէն է տալի մէկը միւսին.
«Հէյ, օգնութիւն... սպանեցին...»
Վերի թաղից, ներքի թաղից,
ճամփի վրից, գործի տեղից,
ճիչով, լալով,
հարալ տալով—
էլ հէրն ու մէր,
բիր ու ախպէր,
կին, երեխէք,
ընկեր տղէք,
գորբանչ, աներ,
բաւոր, սանհէր,
բեռի, փեսայ...

Ինչ իմանաս էլ՝ ո՞վ է սա—
գալիս են ու անվերջ գալիս,
ով գալիս է՝ տուր թէ տալիս.
—Տօ, կոպիտ արջ, տօ, վայրենի,
էս տեսակ էլ բան կըլինի՞.
դու առուտուր եկար անես,
թէ իր շէմքում մարդ սպանես...

Մին ասում են, տասը զարկում,
աղցան անում, մէջտեղ ձրգում

իր շան կողքին երկար ու մէկ:
— Դէ, ձեր մեռելն եկէք տարէք:

V

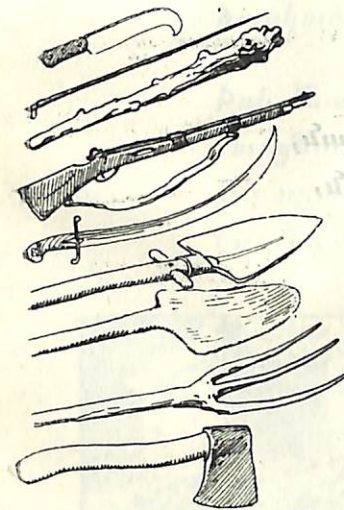
Ու էստեղից բոթը գընում,
գընում մօտիկ գիւղն է հասնում.

— Հէյ, օգնեցէք,
մեռած հօ չէք,
սպանեցին մեր գիւղացուն...

Ինչպէս շնածանձի մի բուն
բանդես, թողնես,
էն ճանձի պէս
ամբողջ գիւղով օրդու կապում,
«բճև» են անում, դուրս են թափում
ամեն միւր առած մի բան.

որը ձեռին մի հրացան,
որը եղան, ցաքատ կամ սուր,
որը թի, բահ, որը շամփուր,
որը կացնով, որը փէտով,
որը ձիով, որը ոտով,
որն անգըղակ, որը բորիկ,
դէպի դիւշման գիւղը մօտիկ:
— Տօ, էսպէս էլ անիրաւ գիւղ,
ոչ խիղճ ունեն, ոչ ահ-երկիւղ.
մարդ գնում է առուտուրի
հաւաքում են բաշում սլրի:
Թ՛ն ձեր գիւղին, միջի մարդին,

ձեր նամուսին ձեր աղաթին....
գնանք, զարկենք,
ջարդենք, կրակենք...
— Հայ, հնւյ, յառանջ, դէ, ձեզ տեսնեմ...

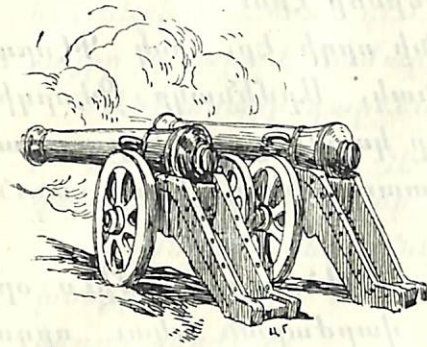

Ու դուրս եկան իրարու դէմ:
Հն գարկեցին ու գարկեցին,
կոտորեցին, կրակեցին.
ինչքան աւել կոտորեցին,
էնքան աւել կատաղեցին.

Չարդեցին իրար,
ջնջեցին իրար,
կորան, գընացին
գետնին հաւասար:

VI

Դու մի՛ ասիլ, մէկը մէկից
էսքան մօտիկ, սահմանակից
էս գիւղերը հարկ են տալի
ամեն մինը մի տէրութեան:
Մի տէրութեան թագաւորը,
երբ լսում է էս բոլորը,
արձակում է հրովարտակ
ժողովրդին իր հպատակ:
«Յայտնի լինի մեր տէրութեան,
գինւոր, բանւոր, ազնւական,
ամեն շարքին
ու աշխարհքին,
որ անօրէն ու դաւաճան
մեր զրացի ազգը դաժան,
երբ մենք քնած էինք սիրով,
մեր սահմանը մըտաւ զօրով
ու կոտորեց սուրը ձեռին
մեր սիրելի զաւակներին:
Եւ մենք, ընդդէմ մեր իսկ կամքին,
պատուէր տւինք մեր բանակին,
յանուն արդար ու սուրբ ռիսի
մըտնի հողը մեր ոսոխի»:

Միւսը նոյնպէս իրեն հերթին
գրեց զօրքին, ժողովրդին:
Ու սկսեց կրուիւն անեղ,
թնդանօթներ այստեղ, այնտեղ:
Կրրակն ընկաւ շէն ու քաղաք,
արիւն, աւեր, ճիչ, աղաղակ,
ամեն կողմից սարսափ ու բօթ,
ամեն հողմից մեռելի հոտ...

VII

Ամառ, ձմեռ,
ողջ տարիներ,
մշակն անբան,
դաշտերն անցան...

Ու կռիւը չը դադարած,
սովը եկաւ համատարած.
սովը եկաւ, սովի հետ ցաւ,
ծաղկած երկիրն ամայացաւ...

Իսկ մնացած մարդիկ իրար
հարցնում էին սարսափահար,
թէ որտեղից արդեօք ծագեց
էս բնութանուր աղէտը մեծ:

41. Ածխարարն ու պարոնը

Արմենակն ու Գէորգը դասընկերներ էին:

Արմենակը մի հարուստ պարոնի որդի էր, իսկ Գէորգը ածխարարի: Մի օր, վէճի ժամանակ, Արմենակը Գէորգին անևանեց «աղբատի ճուտ»: Գէորգը կարմրեց, աչքերը արտասուքով լցեցին, ու ոչինչ չը պատասխանեց: Գնաց տուն, հօրը պատմեց ու զանգատեց:

Ածխարարը միւս օրը վարժարան եկաւ որդու հետ ու ամբողջ դասարանի առջև զանգատեց ուսուցչին: Այդ միջոցին վրա հասաւ Արմենակի հայրը, հարուստ պարոնը:

— Այս բանւորը զանգատում է ձեր որդուց, — դիմեց նրան ուսուցիչը:

— Պատճառը, — հարցրեց պարոնը:

— Պատճառն այն է, որ ձեր որդին սրա որդուն անևանել է «աղբատի ճուտ»:

Պարոնը յօնքերը կիտեց, կարմրեց ու որդուն հարցրեց.

— Ճշմարիտ է, ասել ես դու այդ խօսքը:

Արմենակը գլուխը կախ գցած՝ լուռ կանգնած էր: Հայրը բռնեց նրա ձեռքից ու հրեց զէպի Գէորգը:

— Ներողութիւն խնդրի:

Ածխարարը կամենում էր արգելել, բայց պարոնը մտիկ չարաւ ու կրկնեց.

— Ներողութիւն խնդրի ու կրկնի իմ ետևից: «Խնդրում եմ, ների ինձ հօրդ դէմ ասած յիմար խօսքիս համար: Իմ հայրը պատիւ է համարում նրա ձեռքը սեղմելը»:

Ածխարարը դարձեալ ուզում էր ընդդիմանայ, բայց պարոնը նրա վրա ուշք չը դարձրեց, և Արմենակը կամացուկ, կակաղելով կրկնեց հօր ետևից.

— Խնդրում եմ... ների ինձ... հօրդ դէմ... ասած... յիմար խօսքիս համար: Իմ հայրը... պատիւ է համարում... նրա ձեռքը սեղմելը:

Այն ժամանակ պարոնը իր ձեռքը մեկնեց, որն ածխարարը ամուր սեղմեց:

— Խնդրեմ այն երկուսին իրար կողքի նստեցնէք, — ասաւ պարոնը ուսուցչին:

Ուսուցիչը Արմենակին ու Գէորգին նստեցրեց մի նստարանի վրա:

1) Ինչո՞ւ համար Արմենակի ասած խօսքը վատ էր:

2) Ինչո՞ւ համար նրա հայրը պատիւ էր համարում ածխարարի ձեռքը սեղմելը:

Ա. Ու ա ծ. — Ինչ աղա, ես աղա, մեր աղունը հմ աղայ:

42. Փարնան կարօտ

Կարօտ ենք տեսքիդ, աննման գարուն.

շուտ արի մեզ մօտ, բեր մեզ տաք օրեր,

բեր պայծառ արև, բեր ծաղիկ սիրուն,

ճրովըռող թռչուն, բեր կանաչ դաշտեր:

Թող բացւեն ծաղիկն վարդ, մեխակ, շուշան,

բաց մեր դռները, բաց մեր պատուհան.

Փակւած սենեակից ելնենք աղատւենք,

կանաչ դաշտ երթանք, խաղանք, գլորւենք:

43. Վեճ

Գետինը ասաւ. ես աշխարհքի թագաւորն եմ:
 Զիւնը ասաւ. Բայց ես կը գամ քեզ կը ծածկեմ:
 Քամին ասաւ. Զիւն, ես որ գտմ, ուր կը մտնես:
 Զիւնը ասաւ. Գաս, կը մտնեմ քարերի տակ:
 Անձրեն ասաւ. Բա ես որ գամ՝ ուր կը մտնես:
 Զիւնը ասաւ. Քեզ հետ ով է, տօ թաց-ըռեխ:

44. Խաղը

Երեխաները խաղում էին. Արամը յանկարծ մի բան բշխապէս քուրիկի ականջին ու երկունսն էլ ծածուկ ժպտացին:

— Հա, էտպէս անենք— փափսաց քուրիկը ու բարձր կանչեց.— Եկէք պահմըտոցիկ խաղանք:

— Խաղանք, խաղանք,— ուրախ-ուրախ մօտ վազեց փոքրիկ Անահիտը, թողնելով իր խաղալիքները:

— Առաջ հով թաք կենայ,— հարցրեց Արամը:

— Ե՛ս, ես, կանչեց Անահիտը:

— Ի ու կարո՞ղ ես որ...

— Էնպէս լաւ թաք կենամ. Իսկի՛ չէք գտնի:

— Թաք կաց,— ասաւ Արամը բրոշը աչքով անելով:— Միայն տես, շուտով դուրս չը գաս, որ մենք քեզ շատ փնտրենք:

— Գնացէք, գնացէք, ես գիտեմ.— ասաւ Անահիտը:

Արամն ու բոյրը գնացին միւս սենեակը:

Անահիտը ոտի ծայրերին գնաց դէս, գնաց դէն, փորձեց մի յարմար տեղ գտնի, վերջը մտաւ նախասենեակում հօր

երկար վերարկուի տակը ու տապ արաւ:

Սպասեց, երկա՛ր սպասեց, բայց Արամն ու քուրիկը չէին գալիս: Նրան այնպէս էր թւում, թէ բակից լսում էր նրանց ուրախ ձայները: Մէկ ուզում էր դուրս գայ, նայի թէ ուր մնացին, մէկ էլ յիշում էր որ դուրս գալ չի կարելի:

Կծկւել էր վերարկուի տակ, սպասում էր ու սպասում: Իսկ Արամն ու քուրիկը բակում ծիծաղելով պատում էին դրացի Զարէլին, թէ ինչ խաղ խաղացին իրենց Անահիտի գլխին:

Ի՞նչու Արամի ու քուրիկի խաղացած խաղը վատ էր:

Շ ու տ ա ս ե լ ու կ.— Զը թռչի, թող չը թռչի:

45. Կանաչ ախպեր

Է՛յ կանաչ ախպեր,
 է՛յ ճանաչ ախպեր,
 արի՛, քեզ հետ բեր
 արևի շողեր.

բեր անուշահոտ
 ծիւ, ծաղիկ ու խոտ,
 կարկաչուն վրտակ,
 երկինք կապուտակ,
 խատուտիկ հաւքեր,
 զրընգան երգեր,
 գառների մայիւն,
 խաղ, ուրախութիւն.

է՛յ կանաչ ախպեր,
 է՛յ ճանաչ ախպեր:

1) Ի՞նչու ենք ասում զարնանը «կանաչ ախպեր»:

2) Զմռան ինչ ախպեր կասէք:

Ա. ո. ա. ծ.— Մէկ ծաղկով գարուն չի գայ:

48. Թե ինչու են ծաղկում մանուշակները

Ձմեռը նոր էր անցել: Գարնան մի պայծառ առաւօտ,
երբ արեւը ծագում էր շքեղ, երբ թռչունները երգում էին ու-
րախ ու հովը խաղում էր թփերի հետ, այդ ժամանակ անտա-
ռում բացւեցին թաղամանուշակահոտ մանուշակները: Ճերմակ
ճնծաղիկները նրանց ողջունեցին թփի տակից, դեղին գինե-
բուկը ժպտաց միւս կողմից, շուրջը սկսեցին թրթռալ գոյն-
գոյն թիթեռները, թաւամազ ճանճերը ու ժիր մեղուները:

— Ի՞նչ հրաշալի մանուշակներ են, — կանչեց փոքրիկ աղ-
ջիկը: — Կը քաղեմ, փունջ կը կապեմ, կը դնեմ ծաղկամանիս
մէջ, իմ պատուհանում:

Ասաւ, ձեռքը մեկնեց որ քաղի, մին էլ յանկարծ վախեցած
ետ քաշեց:

Մի մեծ բրդոտ ճանճ թռաւ ծաղկի վրայից բռնացնելով:

— Յիմար աղջիկ, չը համարձակես իմ ծաղիկները քա-
ղելու: Նրանք ինձ համար են բացւել, ինձ համար են անուշ
փոշի պատրաստել ու քաղցը հիւթ ամբարել իրենց մէջ:

Սկսեցին ժրժրալ և՛ մեղուները, և՛ թիթեռները, և՛ բը-
զէզները: Ամեն մէկն ասում էր.

— Իմն են ծաղիկները:

Արևը լսեց, ժպտաց ու ասաւ.

— Անմիտներ, ի՞նչու համար են վիճում: Երկրի վրա ամեն
ապրող բան ծնւած է իմ լուսից ու տաքութիւնից: Չեն իմա-
նում որ այդ ծաղիկներն էլ իմն են:

Աղջիկը մնացել էր մէջտեղը կանգնած: Ամենքին էլ լսում
էր ու չէր իմանում՝ ո՞րին հաւատայ:

Վերջապէս դարձաւ մանուշակներին.

— Ասացէք, սիրուն մանուշակներ, ի՞նչու համար էք ծաղ-
կում դուք, ի՞նչու համար են բացւում ձեր հոտաւէտ պսակ-
ները և ո՞ւմ համար էք ապրում:

Ծաղիկները պատասխանեցին.

— Մենք ապրում ենք ապրելու համար. և ծաղկում ենք,
սերմեր ենք թողնում, որ մեզնից յետոյ էլ մեզ նման մա-
նուշակներ ծաղկեն ու ապրեն:

Արևը խրատեմ ունի՝ ասելու թէ «երկրի վրա ամեն ապրող բան
ծնւած է իմ լուսից ու տաքութիւնից»:

49. Մանուշակները

Կապոյտ գլխով, կանաչ ոտով,
ես ծաղիկ եմ անուշ հոտով:
Թէև տունկս փոքրիկ է, ցած,
արօտներում միշտ թաք կացած,
բայց իմ փունջը ամենի տան,
թէ աղքատի, թէ մեծատան,
իբրև գարնան առաջին զարդ,
տեսնում է միշտ ամեն մի մարդ:
Ես եմ սիրուն գարնան գուշակ,
իմ անունըս է մանուշակ:

50. Մշտական ճարտար

1.

Գարնան շողը դիպաւ սարերի ձիւնին, և ձիւնը կամացուկ արտասուեց: Չինջ կաթիլը ընկաւ գետին, գրկեց ուրիշ կաթիլներ հետ, և գլորեցին ցած:

Գլորում են ու փսփսում.

— Ճամփայ...

— Էս ո՞վ է փսփսում, — մտածեց ճնծաղիկը, վեր հանեց պուխը, պայծառ արևը տեսաւ և ունայտութիւնից անուշ բուրմունք արձակեց:

2.

Սահում է ջրի թելը, սահում են բազմաթիւ թելեր. հանդիպում են աղբիւրի կաթիլներին ու մրմնջում.

— Ինչ որ տեղից էք գալիս, բուրիկներ.

— Այնպէս նեղ էր, այնպէս մոլթ էր մեր ճամփան, — պատասխանում են աղբիւրի կաթիլները. — գետնի տակ հազիւ հազ գտանք իրար ու դուրս. վազեցինք ակից: Ի՞նչ լոյս է այստեղ. ի՞նչ ազատ: Մեր ընկերները վաղուց անցել են առաջ. շտապում ենք նրանց ետևից...

— Մենք էլ ենք գալիս ձեզ հետ. — կանչեցին ձիւնի կաթիլները:

Ու կայտառ առակը կարկաչելով սուրաց ցած:

— Էս ի՞նչ աղմուկ է, մի՞թէ գարուն է արդէն, — զարթեցին բողբոջները ծառերի ձիւղբերին ու սկսեցին մուշտակները հանել:

3.

Առակը գրկեց առակի հետ ու գիծ գետակը փրփրալով վիժեց ցած, քարից քար, տանելով իր հետ աւազ ու չորացած տերևներ:

Ընկերների հետ վրջում, բարձր կանչում էր մեր կաթիլը:

— Ճամփայ...

Ջաղացպանը դուրս վազեց, շտապով կապեց նաւի դուռը որ գետակը ջաղացի անիւը չը ջախջախի: Ճամփորդը զգոյշ մօտեցաւ կամուրջին տեսնելու՝ շուրը հօ չի քանդել

4.

Գեռակն ընկաւ արտերի մէջ, քար ու աւազ կուտակեց այստեղ ու այնտեղ, շուտով էլ միացաւ իր նման գծերի հետ:

Գետը ուռաւ, վարարեց. կատաղած գլորում էր ահագին քարեր, արմատահան անում դարևոր ծառերը, ափերը ծածում, տներ է քանդում, այգիներ սրբում: Իր ընկերների հետ զղրդում է և մեր կաթիլը.

— Ճամփայ...

Գիւղացիք ու քաղաքացիք յուսահատ իրար են անցնում... Իսկ գետը շտապում է դէպի ծով:

5.

Քամու հետ ճոճում են ահագին ալիքները ծովի երեսին, շաշում, փրփրում: Մեր կաթիլը հեծել է մի ահագին կոհակի կատարին, ու ի՞նչպէս ուտոտում է ու խաղում կայտառ:

Յանկարծ զգում է, որ պոկում է ալիքի վրայից. արևը այնպէս մեղմ շոյում էր նրան ու իրեն կանչում:

Թեթև-թեթև բարձրանում է վեր, թռչում է դէպի կապուտակ երկինքը, դէպի պայծառ արևը: Թռչում է նա, մօտենում իր քոյրերին և կրկնում նրանց հետ բարակ ամպի մէջ.

— Ճամփայ...

6.

Բարձրում ամպը միացաւ ուրիշ ամպերի ու կախ եղանքերին: Սև-սև թուխպերը կռիւ գցեցին, գոռգոռում էին կայծակներ շարտում իրար վրա: Մեր կաթիլն էլ դէս ու դէն է ընկնում, ոլորում էր, պտտում, հրում ու անդադար որոտում.

— Ճամփայ...

— Ճամփայ, կրկնում են բոլորը և յանկարծ մեծ թափով սլանում, թափում են ցած, դէպի երկիրը:

7.

Անձրևը տեղաց պապակած գետնին: Մեր կաթիլը ընկաւ արտի մէջ, մի հասկի ոտի տակ: Հասկը թրթրաց ու կանչեց.

— Բարո՞վ էս եկել, մշտական ճամփորդ: Ի՞նչպէս կարօտել էի քեզ...

Առած. — Ձուրն իր ճամփէն կը գտնի:

51. Արագիլ

Արագիլ, բարով եկար,
հայ, արագիլ, բարով եկար.
դու մեզ գարնան նշան բերիր,
մեր սրտերը ուրախ արիր:
Արագիլ, երբ գնացիր,
դու մեզանից երբ գնացիր,
հա՛ փշեցին բուբ ու բորան,
ծաղիկները ամեն տարան:
Արագիլ, բարով եկար,
հայ, արագիլ, բարով եկար.
բունդ շինի դու մեր ծառին,
մեզ մօտ մնա՛ ամբողջ տարին:

52. Արագիլները

1.

Մի փոքրիկ գիւղի
ծայրին, մի բարձր ծա-
ռի վրա, արագիլները
դրել էին իրենց բունդը:
Մայրը նստել էր չորս
ճուտիկների վրա, իսկ
մի քիչ հեռու տանիքի
վրա, պահապան էր
կանգնել հայր արագիլը:
Նա մի ոտը վեր բաշած՝
տնկել էր այնպէս ան-
շարժ, կարծես փայտից լինէր շինած:

Ներքեւ փողոցում խաղում էին մի խումբ երեխաներ:
Հէնց որ աչքներին ընկաւ արագիլը, մինը սկսեց արագիլի
հին երգը, ու ամբողջ խումբն էլ նրա հետ:

Հէյ, արագիլ, տուն գնա՛,
ցից մի ոտիդ մի մնա՛,
կինըդ նստած բնի մէջ՝
օրօրում է բնի մէջ:
էս մի ճուտիդ կախ կանեն,
էն մէկէլին դադ կանեն,
էս մի ճուտիդ կը մորթեն,
էն մէկէլին կը բերթեն:

—Մայրիկ, լսում ես, էտ տղերքը ի՞նչ են երգում,— ճշա-
ցին փոքրիկ ճուտիկները: —Ասում են՝ մեզ պէտք է կախ անեն:
—Ականջ մի դնէք, ոչինչ էլ չի լինի:
Բայց երեխաները շարունակում էին
երգել ու ջգրացնել արագիլին:
Իսկ մայր արագիլը սիրտ էր տալիս
փոքրիկներին:

—Մի վախենաք. տեսէք՝ հայրիկը
ինչպէս հանգիստ կանգնել է, էն էլ մի
ոտի վրա:
—Ախ, մենք շատ ենք վախում,—
ասին ճուտիկները ու գլուխները բաշե-
ցին ետ բնի խորքը:

2.

Միւս օրը, երբ տղերքը նորից հա-
ւաքւել էին խաղալու, էլի սկսեցին ի-
րենց երգը:

էս մի ճուտիդ կախ կանեն,
էն մէկէլին դադ կանեն...

—Ուրեմն իրան մեզ պէտք է կախ անեն,— հարցրին ճու-
տիկները:

—Չէ, ի՞նչ էք խօսում,— ասաւ մայրը:— Դուք պէտք է

Թուշել սովորէք. ես ձեզ կը սովորեցնեմ: Յետոյ միասին կը թուշենք դաշտ, գորտերին հիւր կը գնանք: Մեզ տեսնեն թէ չէ, խորը գլուխ կը տան ու կըսկսեն երգել. «Եկա՞ք, եկա՞ք. եկէ՛ք-եկէ՛ք-եկէ՛ք»: Մենք էլ կը սկսենք ուտել. էնպէս բէֆ կանենք որ...

—Իսկ յետոյ,—հարցրին ճուտիկները:

—Յետոյ կը հաւաքուենք էս կողմերի բոլոր արագիւններս ու կըսկսենք մեր աշնան վարժութիւնները: Չէ՞ որ պէտք է լաւ թուշել իմանաք. էտ շատ հարկաւոր բան է: Ով լաւ թուշել չիմանայ, մեր խմբապետը նրան կը սատկացնի կտուցով:

—Էհ, ի՞նչ անենք. մի բան որ մեզ պէտք է մորթեն: Այ տես, տղէրքը ի՞նչ են ասում:

—Դուք ինձ աղանջ արէք,—պատասխանեց արագիւրը:—Աշնան մեծ վարժութիւններից յետոյ կը թուշենք սարերի, անտառների վրայով, հեռո՛ւ, հեռո՛ւ, դէպի տաք երկիրները: Էնտեղ մեծ գետեր կան, ահագին ճահիճներ կան, մէջը լիքը գորտ. մտիր ցեխը ու կեր, ինչքան կուզես:

—Ա՛,—բացականչեցին ճուտիկները:

—Հապա՛, տեսնո՞ւմ էք: Եւ երբ էնտեղ էսպէս հրաշալի է լինում, էստեղ էնպէս ցուրտ է անում, որ ամպերը սառչում ու կտոր-կտոր, սիպտակ-սիպտակ թափւում են ցած:

Արագիւրը իբրև թէ ուզում էր ասի՝ «ձիւն է գալիս»:

—Էն չար տղէրքն էլ պէտք է սառչեն ու կտոր-կտոր լինեն,—հարցրին ճուտիկները:

—Չէ, բայց դրա նման մի բան: Պէտք է փախչեն, մտնեն իրենց մութ սենեակները ու մկների պէս թաք կենան:

3.

Անցաւ մի բանի ժամանակ. Փոքրիկ արագիւնները արդէն այնքան էին մեծացել, որ կարողանում էին կանգնել բնի մէջ և դիտել իրենց շորս կողմը: Հայր արագիւր ամեն օր նրանց համար բերում էր գորտեր, փոքրիկ օձեր ու այդ տեսակ հա-

մեղ պատառներ, ինչ որ ընկնում էր կտուցը: Եւ զանազան պատմութիւններ էր անում միշտ ճահճի մասին:

—Դէհ, ժամանակ է վերջապէս, պէտք է թուշել սովորէք, թէ չէ՞,—ասաւ մի օր մայր արագիւրը:

Ու շորս ճուտերն էլ դուրս պիտի ելնէին բնից: Առաջ էին գալիս, թևերը բաց անում, բայց վախում էին ցած թափւեն:

—Տեսէք, ես ինչպէս եմ անում—սովորեցնում էր մայրը:—Պրոլխներդ էսպէս առաջ ձգեցէք, ոտներդ էլ էսպէս ետև: Մէկ-երկո՛ւ, մէկ-երկո՛ւ... Էս է որ կեանքի մէջ պէտք է ձեզ պահի: Յետոյ ինքը թուաւ մի կտոր տեղ: Փոքրիկներն էլ ետևից, թրը՛ մփ, ընկան կողքի կտուրը:

—Ես չեմ ուզում թուշեմ,—ասաւ փոքրիկներից մինը ու նորից մտաւ բունը:—Իսկի էլ պէտք չեն տաք երկիրները:

—Ուզո՞ւմ ես ցրտից փէտանաս, երբ ձմեռը հասնի: Թէ՞ սուզում ես տղէրքը քեզ կախ անեն, խորովեն ու շամփրեն: Լա՛ւ, ուզո՞ւմ ես կանչեմ,—բարկացաւ մայրը:

—Չէ, չէ, մի կանչի,—ճչաց փոքրիկը ու նորից թուաւ կտուրը միւսների մօտ:

4.

Երեք օրից յետոյ ճուտերը մի քիչ կարողանում էին թուշել և կարծում էին արդէն, թէ էն է կարող են օդի մէջ բարձր սաւառնեն և թևերը փռեն ու հանգստանան:

Փորձում էին, բայց իսկոյն գլուխկոնծի ցած էին ընկնում ու ստիպւում էին նորից արագ թևերը շարժելու:

Յածը, փողոցով անց էին կենում երեխաներն ու երգում իրենց երգը.

Հէյ, արագիւր, տուն գնա,
ցից մի ոտիդ մի մնա:

—Մայրիկ, հիմա ցած չը թուշե՞նք ու դրանց աչքերը չը հանե՞նք,—հարցնում էին ճուտերը:

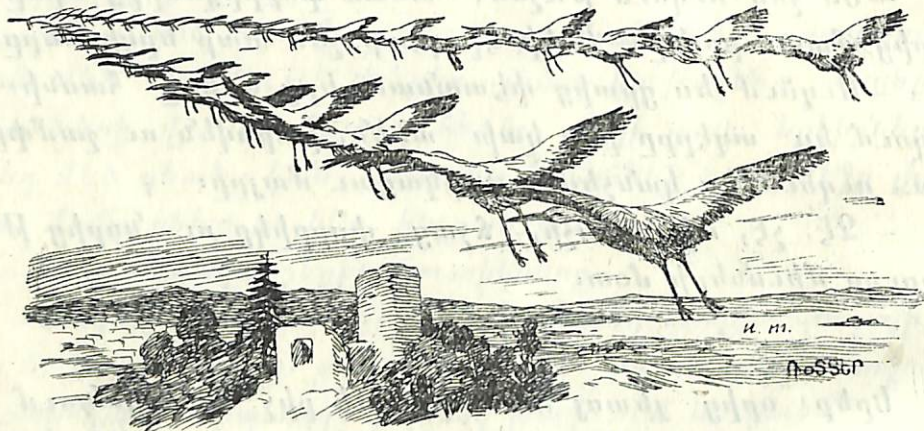
—Դուք ձեր բանին կացէք,—պատասխանում էր մայր

արագիլը:—Մեր արածը շատ աւելի կարևոր է: Մէկ, երկու, երեք: Թռչենք աջ, զանգակատան շուրջը, հիմա էլ ձախ, մէկ, երկու, երեք: Այ, էտ մինը քէֆս եկաւ: Էսպէս որ գնայ, վաղը ձեզ կը տանեմ ճահիճ: Էնտեղ ուրիշ շատ արագիլներ կան. էսպէս արէք, որ ամենքն էլ ձեզ հաւանեն. ասեն՝ էտ ինչ լաւն են էս երեխերը, էս ումն են:

—Իսկ էտ անպիտան տղաներից մեր վրէժը հանելու չէ՞նք,—նորից հարցրին փոքրիկ արագիլները:

—Թող արէք գոռան, ինչքան կուզեն: Չէ՞ որ դուք պէտք է թռչէք դէպի ամպերը, գնաք տաք երկիրներ, իսկ նրանք էստեղ պէտք է մըսեն: Ոչ կանաչ տերև են ունենալու, ոչ էլ գորտ:

53. Ծիծեռնակ

Մարտն անցաւ, հասաւ սպրիլ գեղեցիկ,
հեռու աշխարհից եկաւ ծիծեռնիկ,
բարով դու եկար, գարնան կարապետ,
բուն շինողներից ամենից վարպետ:

Պատուհանիս մօտ շինի քո բունը,
անուշ ճուղով երգի գարունը,
ձու ածան, հանի գեղեցիկ ձագեր
ու մնա մեզ մօտ մինչև սեպտեմբեր:

54. Մժղուկը

1.

Ոչ ոք չը տեսաւ թէ ինչպէս ծնւեց փոքրիկ մժղուկը:
Գարնան մի արև օր էր: Աչքը բաց արաւ, նայեց չորս
կողմը ու կանչեց.

—Ի՞նչ լաւ է:

Մին էլ ոտիկներն իրար քսեց ու թռաւ: Թռչում է և ուր
քախանում ամեն բանով: Իսկ ներքևում խոտը կանաչին է
տալի, և խոտի մէջ թաքնւած մի կակաչ ժպտում է ու ժպտում:

—Ինձ մօտ արի, փոքրիկ մժղուկ.—կանչում է ծաղիկը:

Մժղուկը իջաւ ծաղկի վրա,
ծծեց նրա հիւթը ու ասաւ.

—Ի՞նչ լաւ է. և էս բոլորն
իմն է:

Բայց դեռ խօսքը բերնումն
էր, որ բըռացնելով եկաւ բըր-
դոտ բոռը:

—Բ՛ըռ... էտ ո՞վ է նստել իմ
ծաղկի վրա, բ՛ըռ... ո՞վ է խը-
մում իմ քաղցր հիւթը. բը՛ռ...
Դէ՛նը կորի, անպիտան մըժ-

ղուկ:

—Սպասի, էս ինչ բան է,—տըղտըղաց մժղուկը.—չէ՞ որ
էս բոլորն իմն է:

—Բ՛ըռ... չէ, իմն է:

2.

Մժղուկը ոտները գօռով ապատեց կատաղի բոռից: Նստեց
խոտի վրա, լիզում էր ծաղկի հիւթով թաթախւած ոտիկները
ու բարկացած խօսում.

—Ի՞նչ կոպիտ է էտ բոռը, զարմանալի բան է: Ա՛խր չէ՞
որ բոլորն իմն է, արևն էլ, խոտն էլ, ծաղիկն էլ:

—Ո՛չ, ներեցէք, իմն է,—խօսեց բրդոտ ճիճուն, որ բարձրանում էր խոտի ցողունի վրա:

Մժղուկը գլխի ընկաւ, որ ճիճուն թռչել չը գիտի, համարձակ ձայնը բարձրացրեց:

—Ներողութիւն, բարեկամ, սխալուում ես. բոլորն իմն է. բայց ես հօ չեմ արգելում քեզ:

—Լաւ, լաւ, մտիկ արա, որ իմ խոտին չը դիպչես. ձեզանից էստեղ էնքան թռչում են որ... Դուք թեթևամիտ ժողովուրդ էք. իսկ ես ծանր ճիճու: Դէ, հայդէ, գնաս բարով:

3.

Մժղուկը թողեց ու թռաւ հեռու. տեսաւ ջուր:

—Էս հօ իմն է ու իմը, իմ ջուրը: Ա՛խ, ի՜նչ լաւն է էստեղ խոտ էլ, ծաղիկ էլ կայ:

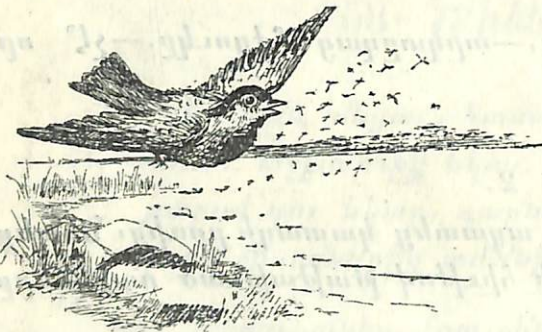
Եւ ահա թռչում գալիս են ուրիշ մժղուկներ էլ:

—Բարի օր, բուրիկ:

—Աստժու բարին ձեզ, քուրիկներ: Էտ ուր էք թռչում:

—Խաղ ենք անում, դու էլ արի մեզ հետ: Էնպէս ուրախանում ենք:

Ու գնացին, խաղում էին ջրի վրա, պտտում ու թռչկոտում: Յանկարծ, պ՛րժժ, ոնց որ մինը մի քար գցի, ճնճղուկն ընկաւ մժեղների մէջ:

—Վայ, վայ,—ժրժրացին բոլորն ու ցրեցին դէս ու դէն:

Մին էլ երբ ուշքի եկան, տեսան՝ շատերն էին պակասել:

—Ա՛խ, անզգամ,—հայհո-

յում էին ծեր մժեղները.—ամբողջ տասը հոգի փչացրեց:

«Վայ, ամբողջ տասը հոգի. էս հօ բոռից էլ անց կացաւ»:

4.

Մեր մժղուկի սիրտն ահ ընկաւ, ու միւս նորելուկների հետ միասին մտաւ ճահճի խոտերի արանքը, տապ արաւ:

Բայց էստեղ էլ մի ուրիշ փորձանք: Երեք մժղուկի ձուկը կերաւ, երկուսին էլ գորտը տարաւ:

—Էսպէս էլ բան կը լինի...—զարմացած մնացել էր մեր մժղուկը:—Միթէ կարելի՞ է ապրել էսպէս:

Գիշերն ընկաւ, մութը վրա հասաւ, ու բոլոր մժղուկները մտան եղէգնուտի տաք տեղերը, թաք կացան:

Վերև երկինքը լցւեց աստղերով, լուսինն էլ ծագեց, ու բոլորը միասին ցլացին ջրի մէջ:

Էնպէս սիրո՞ւն էր:

—Ախ, իմ լուսնեակը, իմ աստղերը... շընչում էր մըժղուկը, բայց ահից էնպէս կամաց էր շընչում, որ ոչոք չը լսի:

—Ա՛խ, իմ աստղերը...—շընչաց կամաց ու քնեց:

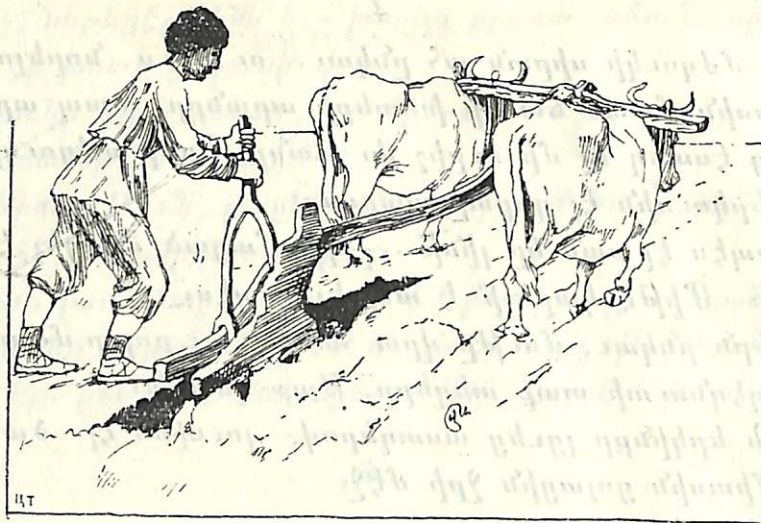

1) Մժղուկը վերջում էլ ինչո՞ւ կամաց էր ասում՝ էս բոլորն իմն է:

2) Բացի մժղուկից, էլ ո՞վ է կարծում, որ էս բոլորն իրն է:

3) Ո՞ւմն է այս բոլորը:

55. Արօր

Ահա ծագեց կարմիր արև,
տաք ու պայծառ է օրը,
դէհ, քաշեցէք, սիրուն եգներ,
առաջ քաշէք արօրը:

Արտը վարենք, ահօս փորենք,
խոր ահօսներ հողի մէջ,
սերմը ցանենք, որ հունձ հնձենք,
խուրձեր դիզենք կալի մէջ:

Կը գայ ձրմեռ, մենք վախ չունենք,
ուրախ կանցնի մեր օրը,
ուտելու միշտ պաշար ունենք,
երբ լիք լինի մեր հորը:

Դէհ, քաշեցէք, սիրուն եգներ,
տաք ու պայծառ է օրը,
ահա ծագեց կարմիր արև,
առաջ քաշէք արօրը:

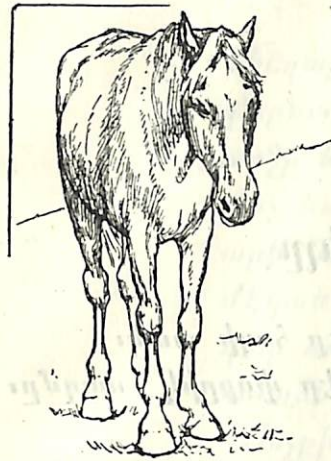
1) Արօրը գութանից ինչով է զանազանում:

2) Ե՞րբ են վարում արտը. երբ են ցանում:

Ա. ու ա ծ. — Ինչ որ ցանես էս կը հնձես:

Հ ա ն ե լ ու կ. — Սև հինեմ, կանաչ գործեմ, դեղին կտրեմ:

56. Չիռ տրտունջը

Գիւղացին գարի էր ցանում:

— Էս ի՞նչ ես անում. ի՞նչու ես էտ
գարին հողին խառնում, — տրտնջում էր
ձին. — Ի՞նչ կը լինէր ինձ տայիր՝ ուտէի,
քան թէ էտպէս փչացնում ես:

Տէրը ոչինչ չէր պատասխանում ու
իր ցանն էր անում:

— Թէ ինձ չես ուզում տաս, իշին
տուր: Ուտի, ուժ առնի, որ բարձես,
չաղացը տանես:

— Թէ իշին էլ չես ուզում տաս, գոնէ հաւերին տուր:
Կուտեն, քեզ համար ձու կածեն:

Տէրը շարունակում էր գարին շարտել աջ ու ձախ:

— Ի՞նչու չես պատասխան տալիս, — հարցրեց նեղացած
ձին:

— Բո պատասխանը ամառը կը տամ, — ասաւ գիւղացին:

1) Ամառը ինչ պատասխան պիտի տար գիւղացին:

2) Էլ ի՞նչ կենդանիներ են գարի ուտում:

Հ ա ն ե լ ու կ. — Մի կով ունեմ, տարէնը մէկ կաթ կը տայ ու
խսկ տուն չի գայ:

57. Արյորն ու մարգարիտը

Օրւան մէկը մի արյոր
քլուշ-մըլուշ անելիս՝
տեսաւ մի հատ մարգարիտ
աղբի միջին փայլելիս:

Կտցեց, ասաւ. «էս ի՞նչ է.
ինձ հարցընես՝ ոչինչ է:
Այ, վայը տամ էն մարդին.
որ գին կը տայ էս զատին.
Իսկ ինձ համար մի գարին
արժէր էսպէս հազարին»:

58. Հատիկի գարրնէրը

Յորենի հատիկը պառկած էր հողի տակ:
Եւ հատիկի մէջ քնած էր փոքրիկ սաղմը:
Քնած էր ամբողջ ձմեռը:
Գարնան արևի շողը եկաւ կանչեց նրան.
— Զարթիր, գարուն է:

Եւ հատիկի մէջ գարթնեց սաղմը: Զարթնեց, սաստիկ քաղց զգաց, սկսեց ծծել իր մօտի պաշարը: Ծծեց, ծծեց ու մեծացաւ. պատռեց պարուրները ու արմատիկները խրեց ցած, փափուկ հողի մէջ, նոր կերակուր որոնելու:

Իսկ արևի ջերմութիւնը շարունակ քաշում էր նրան վերևից, ու սաղմը ձգւում էր դէպի այն կողմը, դէպի վեր:

Զգւեց, ձգւեց ու յանկարծ նրա դայար-ծիւր գուրս նայեց հողի մի կողմի տակից:

Ինչ տա՞ք էր, ինչ պայծա՞ւ ու ինչ ազա՞տ նրա շուրջը:

Առաւօտեան հովիկը քնքուշ գգւեց նրան, դրաւ ցօղի մի կաթիլ նրա կիսաբաց թերթիկին ու փսփսաց.

— Բարի լոյս:

- 1) Սրանից յետոյ ծիւր ինչպէս է մեծանալու եւ ինչ է դառնալու:
- 2) Բացի ցորենից, ուրիշ ինչ հացաբոյս գիտէք:
- 3) Հացաբոյսերն ու խոտերը ինչպէս ժամանակ են սալում:

Հանելուկ.— Բռնեմ ավուս, շող տամ թաթուս, մեռնի տաւրով, ապրի բարով:

59. Գիւղացին ու արջը

I

Գիւղացին իր բոստանում
գարնանը սերմ էր ցանում.
արջը եկաւ՝ «Բարև քեզ,
ի՞նչ ես անում քեզ ու քեզ.
արի, այ մարդ, միանանք,
մէկտեղ անենք վար ու ցանք.
վար ու ցանքը մեր կիսրար,
հունձն էլ անենք հաւասար»:
— Աչքիս վրա. արջ ապէր,
օտար խօմ չե՞նք, կուզես բեր,
հէնց առաջին անգամը
ցանենք մօտիս շաղկամը:
Ինձ արմատը հողումը,
քեզ փրերն ու ցօղունը:

II

Քաղցը ու խոշոր շաղկամը
հողում տողեց աշնանը:
Մեր ապէրն ու գիւղացին
շաղկամն հողից հանեցին:
Ապէրն առաւ փրերը,
ընկերը արմատները:

Արջը տեսաւ որ խաբւեց,
մարդու դէմը քիչ լարւեց.
«Վայ, ինձ խաբէ՞ գիւղացին.
կաց, էն միւս ցանոցին,
ինչ որ ցանենք հողումը,
նրան կը տամ ցօղունը»:

III

Միւս տարի ցանոցին
արջին ասաւ գիւղացին.
— Ախպէր, արի մենք էլի
մի բան ցանենք կիսովի:
Արջը թէ՛ «Հա՛, շատ բարի,
միայն անշուշտ էս տարի:
ինձ արմատը հողումը,
քեզ փրերն ու ցողունը:

— Համաձայն եմ ես նորէն,
էս հետ ցանենք մենք ցորեն:

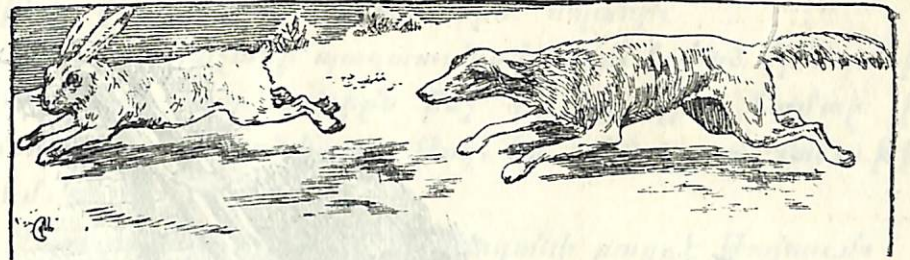
Մարդը գիտէր իր բանը.
ապօրը հետ՝ իր տանը
ցորենն ածեց տոպրակը,
ուլեց նրա շալակը.
տարան, ցանեցին արտը
բրդոտ ապէրն ու մարդը:

IV

Ընկերները յունիսին
արտն հնձեցին միասին:
Հասկերն ընկաւ գիւղացուն
արմատները սարեցուն:
Արջը էլ չը համբերեց.
էտտեղ մի լաւ փրփրեց.

սաստիկ, սաստիկ նեղացաւ,
թքեց, մարդից հեռացաւ:
Ու էն օրից մինչ հիմի
շատ է մարդին թշնամի:

60. Շունն ու նապաստակը

Նապաստակը վազում էր, շունն էլ ետևից, և այնպէս
արագ էր վազում, որ շունը չէր կարողանում հասնի:

— Է՛յ, բարեկամ, էտ փոքրիկը քեզնից լաւ է վազում,—
ասաւ շան տէրը:

— Ի հարկէ,— պատասխանեց շունը.— ես վազում եմ փո-
րիս համար, նա վազում է իր կեանքի համար:

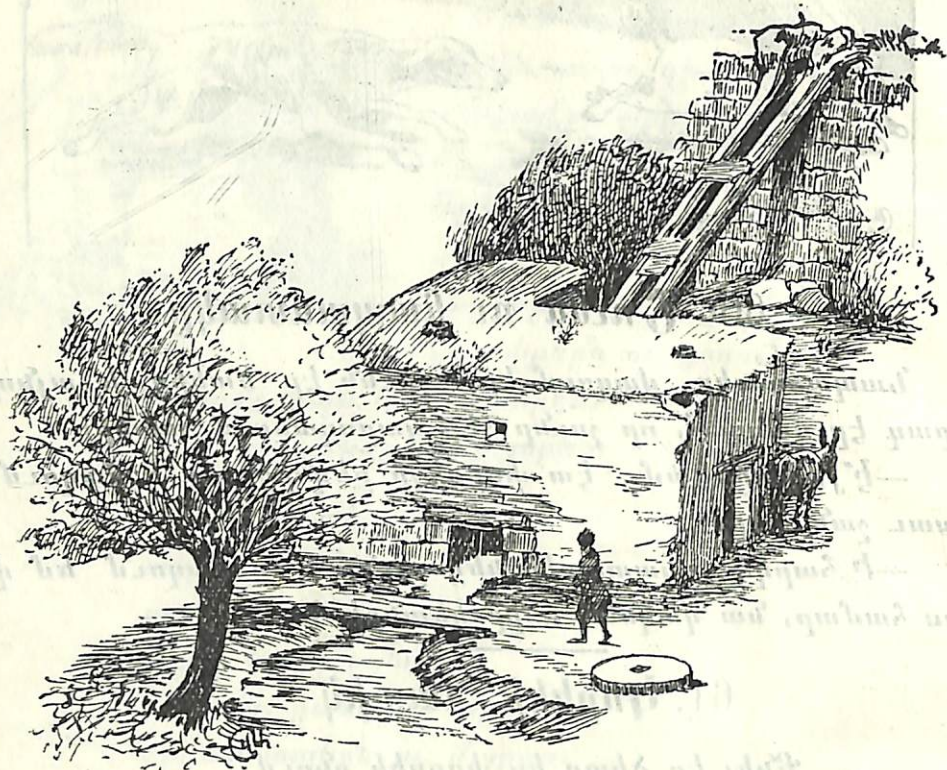
61. Կորեկի հատիկ

Քնել էր ծիտը իր փոքրիկ բնում
ու իր քնի մէջ երազ էր տեսնում.
Իբրև թէ լուսին գիշեր է պայծառ,
ու անթիւ աստղեր վառ իրար մօտիկ,
բոլորն էլ մի-մի կորեկի հատիկ,
և իբրև ինքն էլ թռչում անընդհատ,
կտցում է տիք-տիք,
երկնի երեսից աստղերը հատ-հատ:

Բայց երբ արևը նայեց ճիւղերից
զարթնեց ծիտիկը իր խորունկ քնից,
կտուցը մի քիչ քսեց դէս ու դէն
ու շատ զարմացած ասաւ իր մտքում.
«Ամբողջ գիշերը չէ՞ որ երկընթրում
ես ուտում էի կորեկի հատիկ
ու կտցում տիք-տիք,
էլ ինչո՞ւ եմ ես այսպէս քաղց զգում»:

Ա. ո. ա. ծ.— Հաւը երազում կուտ կը տեսնի:

61. Չախչախ քաղաւոր

1.

Լինում է, չի լինում մի աղբատ Չաղացպան:

Մի պատուած բուրբ հագին, մի ալրոտ փոստալ գլխին ապրելիս է լինում գետի ափին, իր կիսաւեր Չաղացում: Ունենում է մի մոխրոտ բաղաճ ու մի կտոր պանիր:

Մի օր գնում է, որ Չաղացի ջուրը թողնի, գալիս է տեսնում պանիրը չըկայ:

Մին էլ գնում է ջուրը կապի, գալիս է տեսնում բաղաճը չըկայ:

Էս ո՞վ կը լինի, ո՞վ չի լինի: Մտածում է մտածում ու Չաղացի շէմքում թակարդ լարում: Առաւօտը վեր է կենում, տեսնում մի աղէս է ընկել մէջը:

— Հը՞, գող անիծած, դու ես կերել իմ պանիրն ու բաղաճը համ. կաց՝ հիմի ես քեզ պանիր ցոյց տամ:— Ստում է

ու լինգը վերցնում է, որ աղէսին սպանի:

Աղէսը աղաչանք պաղատանք է անում: Ինձ մի սպանի — ասում է — մի կտոր պանիրն ինչ է, որ դրա համար ինձ սպանում ես: Կենդանի բաց թող, ես քեզ շատ լաւութիւն կանեմ:

Չաղացպանն էլ լսում է, կենդանի բաց է թողնում:

2.

Էս աղէսը գնում է էտ երկրի թագաւորի աղբանոցում ման է գալի ման, մի ոսկի է գտնում: Վագ է տալի թագաւորի մօտ:

— Թագաւորն ապրած կենայ, ձեր կոտը մի տւէք, Չախչախ թագաւորը մի քիչ ոսկի ունի, չափենք, ետ կը բերենք:

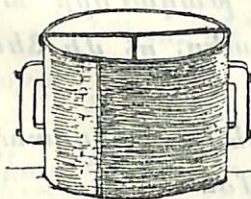
— Չախչախ թագաւորն ո՞վ է, — զարմացած հարցնում է թագաւորը:

— Ի՞նչ դեռ չե՞ս ճանաչում, — պատասխանում է աղէսը: Չախչախը մի շատ հարուստ թագաւոր է, ես էլ իր վեզիրն եմ: Կոտը տուր, տանենք ոսկին չափենք. յետոյ կը ճանաչես:

Կոտը առնում է տանում, աղբանոցում գտած ոսկին ամրացնում կոտի ճեղքում, իրիկունը բերում, ետ տալի:

— Օ՛ֆ, ասում է զօռով չափեցինք:

— Մի՛թէ ճշմարիտ սրանք կոտով ոսկի են չափել, — մտածում է թագաւորը: Կոտը թափ է տալի, զրնգալէն մի ոսկի է վեր

ընկնում:

Միւս օրը աղէսը ետ է գալիս՝ թէ Չախչախ թագաւորը քիչ ակն ու մարգարիտ ունի. ձեր կոտը տւէք, չափենք կը բերենք:

Կոտն առնում է տանում: Մի մարգարիտ է գտնում. կոխում է կոտի արանքը, էլ ետ իրիկունը ետ բերում:

— Օ՛ֆ, ասում է մեռանք մինչև չափեցինք:

Թագաւորը կոտոր թափ է տալի, մարգարիտը դուրս է թըռչում:

Մնում է զարմացած, թէ էս Չախչախ թագաւորն ինչքան հարուստ պէտք է լինի, որ ոսկին, ակն ու մարգարիտը կոտով է չափում:

3.

Անց է կենում մի քանի օր: Մի օր էլ աղէսը գալիս է թագաւորի մօտ խնամախօս, թէ՛ Չախչախ թագաւորը պէտք է ամուսնանայ, քո աղջիկն ուզում է:

Թագաւորն ուրախանում, աշխարհքով մին է լինում:

— Իէ գնացէք, ասում է, շուտ արէք. հարսանիքի պատրաստութիւն տեսէք:

Թագաւորի պալատում իրար են անցնում. հարսանիքի պատրաստութիւն են տեսնում, իսկ աղէսը Չաղացն է վազում:

Վազում է, Չաղացպանին աչքալուս տալի թէ՛ հապա՛ թագաւորի աղջիկը քեզ համար ուզել եմ: Պատրաստ կաց, որ գնանք հարսանիք անենք:

— Վա՛յ, քո տունը քանդուի, այ աղէս. էտ ինչ ես արել, — ասում է վախեցած Չաղացպանը: — Ես ո՞վ, թագաւորի աղջիկը ո՞վ: Ոչ ապրուստ ունեմ, ոչ տուն ու տեղ, ոչ մի ձեռք շոր... Հիմի ես ի՞նչ անեմ...

— Ի՞նչ մի վախենայ, ես ամեն բան կանեմ. — հանգստացնում է աղէսն ու ետ վազում թագաւորի մօտ:

Վազելով ընկնում է պալատը: «Հա՛յ, հարա՛յ, Չախչախ թագաւորը մեծ հանդէսով գալիս էր որ պսակելի ճամփին թըռչնամի զօրքերը յանկարծ վրա տւին, մարդկանց կոտորեցին, ամեն բան տարան: Ինքը ազատեց փախաւ: Չորում մի Չաղաց կայ, եկել է մէջը մտել: Ինձ ուղարկեց, որ գամ իմաց անեմ, շոր տանեմ, ձի տանեմ, գայ պսակելի, շուտով գնայ որ թշնամիներից վրէժն առնի»:

Թագաւորն իսկոյն ամեն բան պատրաստում է, տալիս

աղէսին, հետն էլ շատ ձիաւորներ է դնում, որ պատուով ու փառքով էր փեսին պալատ բերեն:

4.

Գալիս են հանդէսով Չաղացի դուանը կանգնում: Չաղացպանի քուրքը հայնում, թագաւորի շորերը հագցնում, նստեցնում են նստոյգ ճիւղն: Շրջապատւած մեծամեծներով, առջևից ձիաւորներ, ետևից ձիաւորներ — էսպէս հանդէսով բերում են թագաւորի պալատը: Իր օրումը պալատ չը տեսած Չաղացպան — շրջկուած, բերանը բաց, մին չորս կողմը, մին հագի շորերին է նայում, խլշկոտում ու զարմանում:

— Էս ի՞նչու չըտեսի նման դէս ու դէն է նայում, աղէս ախպէր, — հարցնում է թագաւորը: — Կարծես տուն չըլինի տեսած, շոր չըլինի հագած:

— Չէ, դրանից չի, — պատասխանում է աղէսը: — Նայում է ու համեմատում իր ունեցածի հետ, թէ իր ունեցածը որտեղ, էս որտեղ...

Նստում են ճաշի: Տեսակ տեսակ կերակուրներ են բերում: Չաղացպանը չի իմանում որին ձեռք տայ կամ ինչպէս ուտի:

— Ի՞նչու չի ուտում, աղէս ախպէր, — հարցնում է թագաւորը:

— Գարու ժամանակ ճամփին որ կողոպտեցին, նրա համար միտք է անում: Չէր կարող երևակայել, տէր թագաւոր, թէ ինչքան բան տարան և վերջապէս ինչ անպատուութիւն էր էտ մեր թագաւորի համար: Ի՞նչպէս հաց ուտի, — պատասխանում է աղէսը հառաչելով:

— Բան չըկայ, դարդ մի անի, սիրելի փեսայ, աշխարհք է, էտպէս էլ կը պատահի, — խնդրում է թագաւորը: — Այժմ հարսանիք է, ուրախանանք, քէ՛Ք անենք:

Ու քէ՛Ք են անում, ուտում, խմում, ամուսնանում, պար գալի. եօթն օր, եօթը գիշեր հարսանիք անում: Աղէսն էլ դառնում է քաւոր:

Հարսանիքից յետոյ թագաւորը իր աղջկանը մեծ բաժինք է տալիս ու հանդէսով ճամփայ դնում Չախչախ թագաւորի հետ:

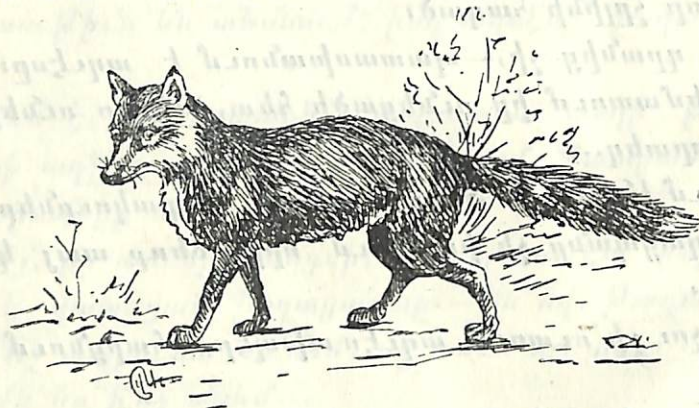
—Կացէք, ես առաջ գնամ, տունը պատրաստեմ, դուք իմ ետեւից եկէք,—ասում է քաւոր աղւեսը ու վազ տալի:

Վազ է տալի վազ. տեսնում է՝ մի դաշտում մեծ նախիր է արածում:

—Էս ո՞ւմ նախիրն է:

Ասում են,—Շահ-Մարինը:

—Պա՛, Շահ-Մարի անունը էլ չը տաք, որ թագաւորը նրա վրա բարկացել է, զօրքով իմ ետեւից գալիս է. ովնրա անունը

տւաւ՝ գլուխը կտրել կը տայ. Որ հարցնի թէ ումն է, ասէք՝ Չախչախ թագաւորինը. թէ չէ՝ վայն եկել է ձեզ տարել:

Վազ է տալի վազ. տեսնում է՝ ոչխարի հօտը սարերը բռնել է:

—Էս ո՞ւմն է:

—Շահ-Մարինը:

Հովիւներին էլ նոյնն է ասում:

Վազ է տալի վազ. տեսնում է՝ ընդարձակ արտեր, հրնձ-լորները միջին հնձում են:

—Էս ո՞ւմ արտերն են:

—Շահ-Մարինը:

Հնձուորներին էլ նոյնն է պատւիրում:

Վազ է տալի վազ. տեսնում է անվերջ խոտհարքներ:

—Էս ո՞ւմն են:

—Շահ-Մարինը:

Սոտ հարողներին էլ նոյնն է ասում:

Հասնում է Շահ-Մարի պալատին:

—Շահ-Մա՛ր, ա՛ Շահ-Մա՛ր,—գոռում է հեռւից վազելով:—

Քո տունը չը քանդի, միամիտ նստել ես: Թագաւորը քեզ վրա բարկացել է, մեծ զօրքով գալիս է, որ քեզ սպանի, տունն ու տեղդ քանդի, տակն ու վրա անի, ունեցած չունեցածդ էլ թագաւորական գրի: Մի անգամ քեզ մօտ մի վառիկ եմ կերել. էն աղուհացը դեռ չեմ մոռացել: Վազեցի, եկայ, որ քեզ իմացնեմ: Շուտ արա, գլխիդ ճարը տես, բանի չի եկել:

—Ի՞նչ անեմ, ո՞ւր գնամ,—հարցնում է սարսափած Շահ-Մարը ու տեսնում է, որ ճշմարիտ, հեռւից փոշի բարձրացնելով գալիս է թագաւորը:

—Փախի, շուտով ձի նստի, փախի, էս երկրից կորի, էլ ետ չը նայես:

Շահ-Մարը իսկոյն նստում է իր լաւ ձին ու փախչում իր երկրից:

Աղւեսի ետեւից գալիս են հարսանքաւորները: Գալիս են զուռնով, թմբուկով, երգով, զօրքով, հրացան արձակելով ու աղմուկով,

Գալիս են Չախչախ թագաւորն ու իր կինը ոսկեգօծ կառքի մէջ, նրանց առջևից ու ետեւից անհամար ձիաւորներ:

Հասնում են մի դաշտի: Տեսնում են՝ մեծ նախիր է արածում:

—Էս ո՞ւմ նախիրն է,—հարցնում են ձիաւորները:

—Չախչախ թագաւորինը,—պատասխանում են նախրապանները:

Անց են կենում: Հասնում են սարերին, տեսնում են ոչխարի սիպտակ հօտը սարերը բռնել է:

— Էս ուն է, — հարցնում են ձիավորները:
— Չախչախ թագաւորինը, — պատասխանում են հովիւները:
Անց են կենում: Հասնում են ընդարձակ արտերի:
— Էս ուն արտերն են:

— Չախչախ թագաւորինը:
Հասնում են խոտհարքներին:
— Էս ուն են:

— Չախչախ թագաւորինը:
Ամենքը մնացել են զարմացած, Չախչախ թագաւորն
ինքն էլ քիչ է մնում խելը թոցնի:

Էսպէսով աղէէսը ետեւից գալիս են համնում Շահ-Մարի
պալատներին:

Բաւոր աղէէսն էնանդ արդէն տէր է դառել, կարգադրու-
թիւններ է անում: Ընդունում է խնամիւներին ու նորից ըս-
կում են քէֆը:

Հէյ, Չան երեխէք, քէֆ արէք դուք էլ:
Էսպէս հարսանիք երբ կըլնի մէկ էլ,
որ Չաղացպանը դառնայ թագաւոր,
Չաղացը պալատ, աղէէսը քաւոր:

63. Ուլունք

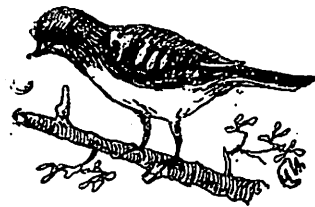
Պարունը եկաւ ամպերով,
ամպերը եկան անձրևով:
անձրևը տանեմ արտին տամ,
արտը ինձ ցորեն տայ:
ցորենը տանեմ Չաղացին տամ,
Չաղացը ինձ ալիւր տայ:
ալիւրը տանեմ տաշտին տամ,
տաշտը ինձ խմոր տայ:

խմորը տանեմ թոնրին տամ,
թոնիրը ինձ հաց տայ:
հացը տանեմ բոշին տամ,
բոշին ինձ ուլունք տայ:
ուլունքը տանեմ նանիս տամ,
նանս ինձ ծեծի, ծեծի,
տանից քշի, դուրս պնի:

1) Էս ասողը աղջիկ է, թէ տղայ:

2) Դպիւռ ինչի պիտի ծեծի:

64. Կարմրակատար

Ասուած թռչուններին ստեղծելիս՝
ոտներ տւաւ ոստոստեն, թևեր տւաւ
որ թռչեն, կտուց տւաւ որ ուտեն, ու-
տեն ու երգեն:

Երբ բոլոր թռչունները պատրաստ
կանգնած էին նրա չորս կողմը, Ասուած
բաց արաւ իր ներկերի տուփը և սկսեց գոյն-գոյն ներկել
նրանց փետուրները:

Աղաւնին դուրս եկաւ կապոյտ, դեղձանիկը դեղին, ագ-
աւար սև, ճայր սիպտակ, և այսպէս բոլոր թռչուններին ներ-
կեց Ասուած ու գոյնգոյն զարդարեց:

Միայն մնաց մէկը, որ չէր ուզեցել միւսներին հըրմշտի ու
առաջ անցնի, և վերջապէս իս էլ որ մօտ եկաւ, էլ ներկ չէր
մնացել. Աստծու բոլոր գոյնները հատել էին: Մնացել էին դա-
տարկ ամանները:

Խեղճ թռչունը սկսեց լաց լինել, որ բոլոր ընկերները սի-
րուն-սիրուն փետուրներ ունեն, իսկ ինքը չէ:

— Լաց մի լինի, — ասաւ Ասուած, — մի բան կանենք: Ա-
մեն մի ամանում դեռ քիչ մնացել է: Մօտ արի, տեսնեմ:

Ասաւ, առաւ վրձինը, ու մնացած ներկերը բսեց թռչունի փետուրներին: Այստեղ կապոյտ, այնտեղ գորշ, մի կտոր դեղին, մի կտոր կանաչ, մի կէտը սիպտակ, էն մի կէտը սև, գլխին կարմիր, ու դուրս եկաւ չալտիկ-կարմրակատարիկ:

65. Թռչունի մտածումները

Ես ապրում էի մի փոքրիկ տան մէջ

առատ ու անփոյթ.

աշխարհքն ինձ համար կտոր էր անվերջ, կեղևը կապոյտ:

Նրբանից յետոյ աչքըս բաց արի մի փոքրիկ բընում.

ասի՝ աշխարհքը յարդից է շինած ու մայրս է շինում:

Մի օր էլ բընից գլուխս հանած նայում եմ դէս դէն, տեսնեմ, աշխարհքը տերևից շինած, մեր բունը վըրէն:

Հիմի թըռչում եմ հեռու, շատ հեռու, ամեն տեղ գընում, բայց թէ աշխարհքը ի՞նչից է շինած, էլ չեմ հասկանում:

1) Էլ ի՞նչ կենդանի գիտէք որ ձից է ծնում:

2) Ի՞նչպէս կը մտածէր արտուտը, ծիծեռնակը:

66. Ո՞ր է իմ արևը

1.

Կար ու չը կար մի փոքրիկ սիրուն աղջիկ:

Մի օր այդ փոքրիկ աղջիկը զարթնեց, նայեց չորս կողմը, տեսաւ՝ մութն է: Այնպէս մութն է, որ հագիւ գտաւ իր գուլպաները:

Նայեց լուսամուտի կողմը: «Ո՞ր է իմ արևը», ասաւ, «ո՞ր է իմ պայծառ արևը»:

Վերջկացաւ, հագաւ կօշիկները, հագաւ վերարկուն ու դնաց իմանայ՝ ո՞ր է կորել իր արևը:

2.

Երբ նտանից դուրս էր գալիս, դէմն ելաւ շրփշրփալի անձրևը:

— Բարև քեզ, անձրև, — ասաւ փոքրիկ աղջիկը: — Իմ արևը չէ՞ս տեսել:

— Այ կը թըջեմ, շը՛ փ, — ասաւ անձրևը:

— Ապա տեսնենք, — ծիծաղեց փոքրիկ աղջիկը, ու բաց արաւ հայրիկի մեծ հովանոցը:

3.

Դէմն ելաւ քամին:

— Այ քամի, դու հեռու աշխարհներից ես գալիս, չը գիտե՞ս, էսօր ո՞ր է կորել իմ արևը, —

ասաւ փոքրիկ աղջիկը:

—Հո՛ւ, հո՛ւ, ճամփայ տո՛ւր,—բարկացաւ քամին և կորաւ
գնաց:

—Ահ, ի՞նչ կոպիտն է,—մտածեց աղջիկը ու առաջ գնաց:
4.

Գնաց գնաց, ու տեսաւ՝ երկնքում իրար ետևից վազ են
տալի սև-սև ամպեր:

—էյ, ամպեր, ամպեր, իմ արևին չէ՞ք տեսել,—կանչեց
փոքրիկ աղջիկը:—Դուք արևին էնքան մօտ էք ապրում:

Ամպերը ոչինչ չը պատասխանեցին, յօնքերը կիտած ան-
ցան գնացին:

5.

Մի քիչ էլ գնաց ու պատահեց վարդի թփին:

—Սիրուն թփիկ, դու լաւն ես, չը գիտե՞ս, էսօր ո՞ւր է
կորել իմ պայծառ արևը:

—Ախ, ես այնպէս ծարաւ էի, տերևներս այնպէս փոշոտ,
կոկոններս էլ թառամում էին,—փրփրաց վարդի թուփը, անձ-
րևի կաթիլները վրայից թափ տալով:

—Ես քեզ իմ արևն եմ հարցնում,—ասաւ փոքրիկ աղջիկը:

—Ախ, ես այնպէս ծարաւել էի, այնպէս շոքել: Անձրևը
եկաւ, արմատներիս շուր տաւ, տերևներս լաց:

6.

Մի քիչ էլ գնաց, տեսաւ ծիտիկին:

—Ծիտիկ պիծիկ, չը գիտես ո՞ւր է իմ արևը:

—Արև՞ը: Կուզե՞ս կանչեմ,—ասաւ ծիտիկը:

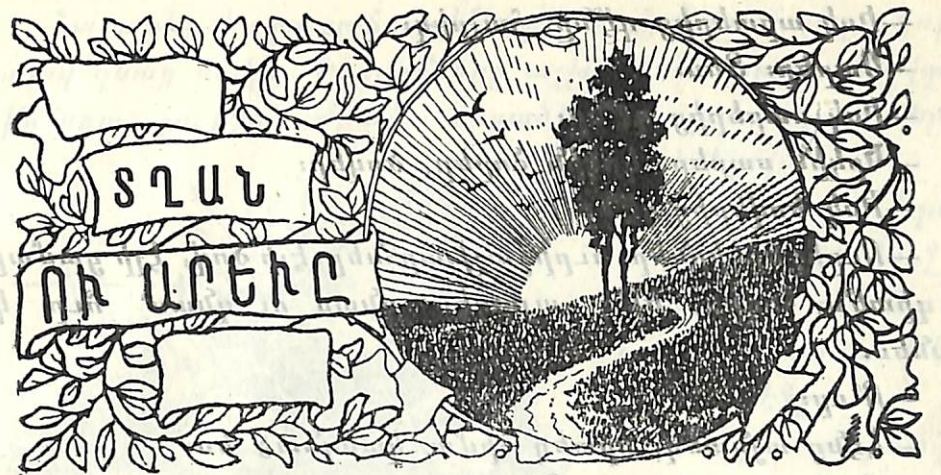
Ծիտիկը թռաւ, նստեց մի բարձր ճիւղի ծայրին ու սկսեց
երգել:

Առաջ երգում էր կամաց ու քնքուշ, ու ծաղիկները
իրենց թաց երեսները բարձրացրին:

Յետոյ աւելի գլարթ ու աշխուժ. բոլոր կենդանիները
դուրս եկան իրենց թաքնուած տեղերից:

Վերջը այնպէս սրտանց ու հրաշալի, որ ինքը արևը
գլուխը դուրս հանեց սև ամպերի ետևից ու ժպտաց:

Ա. ա. ծ.—Անուշ լեզուն օձը բնից կը հանի:

—Արև, նորից գնում ես դու.
սարի ետև ի՞նչ ունես դու:
Քիչ էլ մ'նա լեռան կողին,
դեռ չեմ ուզում ես անկողին.
վազվրգել եմ ես դեռ ուզում
զով ու գլարթ այս պարտէզում:

—Սարի ետև, այ ժիր տղայ,
քեզ պէս առոյգ մանուկ շատ կայ,
որոնք ամբողջ գիշերը բուն,
սպասում են իմ գընալուն.
նրանք նոյնպէս զով պարտէզում
խաղալ, վազել շատ են ուզում:

Ի՞նչպէս է, որ մի տեղ նոր են գնում անկողին, իսկ մի ուրիշ
տեղ անկողնից դեռ նոր պիտի վեր կենան:

68. Երկրի շուրջը

—Հայրիկ ջան, ի՞նչ կայ մեր այգիներից դէնը,—հարցրեց
Յասմիկը:

—Չըգիտե՞ս, աղջիկս: Արտեր:

—Իսկ արտերից դէ՛նը, հայրիկ:

—Սարեր: Տես:

—Իսկ սարերից դէ՛նը:

—Կրկին սարեր, կրկին ձորեր, ծովեր:

—Իսկ ծովերից դէ՛նը:

—Ուրիշ երկիրներ, ուրիշ աշխարհներ, էլի ծով, էլի ցամաք:

Եւ գիտե՛ս, հոգիս, եթէ այդպէս գնաս ու գնաս՝ ո՛ր կը հասնես:

—Ո՞ւր:

—Հէնց այնտեղ, որտեղ հիմա կանգնած ես:

—Վան, —գարմացաւ Յասմիկը:

1) Խնձորի վրա նստել էին երկու ծանձ. մէկը ծանուխայ ընկաւ, գնաց ուղիղ, ուղիղ, միշտ առաջ: Ո՞ւր հասաւ:

2) Գիտե՛ս՝ ինչ ձեւ ունի երկիրը:

3) Ի՞նչով են ծամփորդում ցամաքի վրա. ի՞նչով են ծամփորդում ջրի վրա:

69. Անձոռնի ճուտիկը

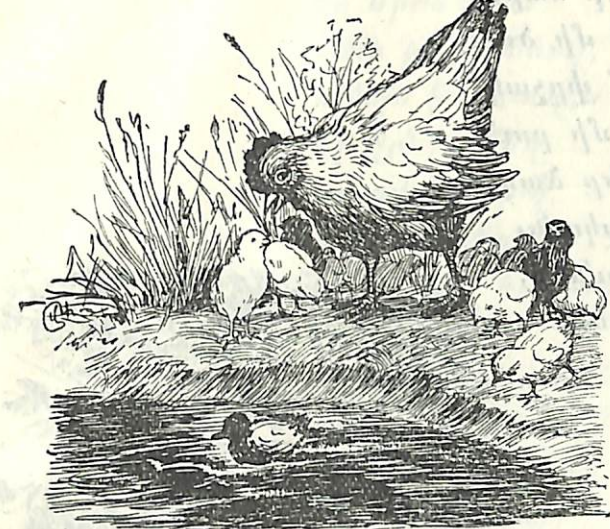
Երեք շաբաթ թուխսը վեր չէր կենում ձւերի վրայից: Տասներկու բրդոտ ճուտեր դուրս էին եկել, մնում էր միայն մի կանաչաւուն փոքրիկ ճու:

Վերջապէս մի առաւօտ թուխսը նկատեց, որ ձւիներսից մէկը թրխկթրխկացնում է: Սաստիկ ուրախացաւ. իսկոյն ջարդեց ձուն կտուցով, ու միջից դուրս եկաւ ճուտիկը:

Սա նման չէր իր եղբայրներին ու քոյրերին: Աւելի բրդոտ էր, աւելի դեղին, ոտիկները կարճ-կարճ, գլուխը լայն, կտուցը տափակ:

«Էս ի՞նչ անձոռնի է», մտածեց մայրը, մի բիշ տխրեց, բայց շուտով իրեն իրեն սիրտ տւաւ թէ՛ ոչինչ, կը մեծանայ, կը գեղեցկանայ:

Հաւաքեց իր բոլոր ճուտիկներին ու հպարտ-հպարտ կորեկալով գնաց բակը: Փոքրիկները աշխուժ ու արագ վազվզում էին նրա շուրջը. միայն նորածինը քայլում էր ծանր ու օրօրւելով:

Մայրը տարաւ նրանց առւի ափը բուշուշ անելու: Անձոռնի ճուտիկը շուրջ տեսաւ թէ չէ՛ ընկաւ մէջը:

Մայրը սարսափած ճչում էր, կանչում, թևերը թափ տալիս, նետւում դէպի շուրջ: ճուտիկներն էլ ծոււմ էին, դէս ու դէն ընկնում:

—Օգնեցէք, օգնեցէք, եղբայրիկը խեղդւում է:

Ամբողջ բակը իրար անցաւ. հաւերը կը շփացին, արլարը բարձր ծղրտաց, փքլած հնդկահաւն էլ ամուր դուտղուտում էր:

Իսկ անձոռնի ճուտիկը թեթև շարժում էր իր թաղանթաւոր թաթերը ու հանգիստ լող տալիս ջրի երեսին:

Պառաւ նանը լսեց թուխսի ճիչն ու բակի աղմուկը. դուրս վազեց, տեսնի՛ ինչ է պատահել: Ու խփեց ծնկանը.

—Վայ, բոռանամ ես, էս ի՞նչ եմ արել. հաւի տակ բաղի ճու եմ դրել:

1) Ինչո՞ւ քաղիկը կարողանում է լող տալ, իսկ միա ճուտիկները ոչ:

2) Եթէ թխսամէքը ոչ թէ հաւ, այլ քաղ լինէր, նրա աչքին այդ տասերեք ճուտիկներից քանի՞սը անձոռնի կերեւային:

3) Ի՞նչպէս կը լինէր այս պատմութիւնը, եթէ պառաւը այդ նոյն տասերեք ձուն մի թխսկան քաղի տակ դրած լինէր:

70. Զարի վերջը

1.

Լինում է մի սար,
էն սարում մի ծառ,
էն ծառում փրչակ,
փրչակում մի բուն,
բընում երեք ձագ,
ու վըրէն Կրկուն:

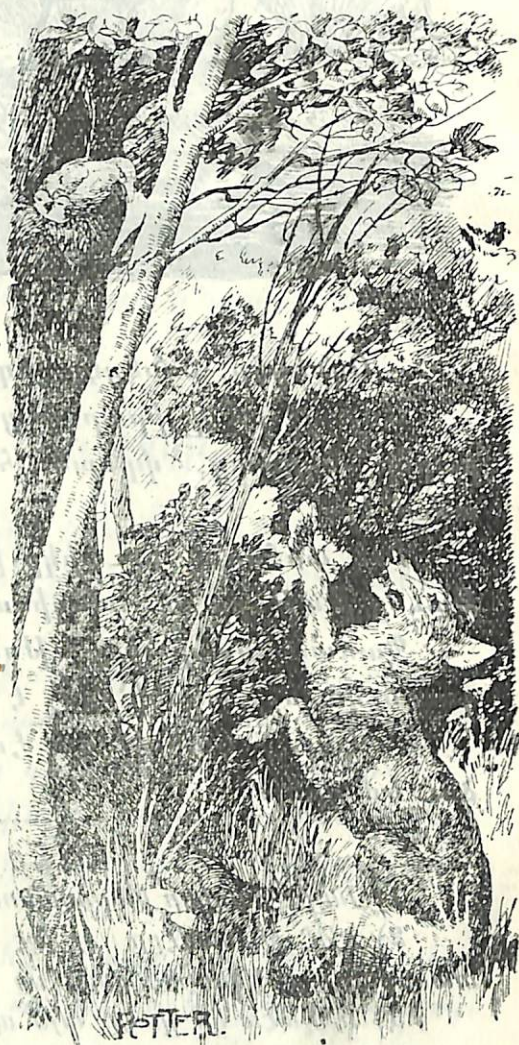
—Կնկու, կնկու, իմ կուկուներ,
էրբ պիտի դուք առնէք թւեր,

Թըռչէ՛ք, գընաք,
ուրախանաք...

Երգում էր մարիկ Կրկուն,
մին էլ, ընը՝ Աղւէսն եկաւ:

—էս սարը իմն է,
էս ծառը իմն է,
ծառում փրչակ կայ,
փրչակում մի բուն,
էս ո՞վ է եկել
տիրացել թաքուն:

Ախ, դու Կրկու, յիմար Կրկու,
բանի փոքրիկ ձագ ունես դու:
—Երեք հատ ձագ, աղա Աղւէս:
—Երեք հատ ձագ ցոյց կըտամ քեզ,
ու չես ասել, դու անամօթ,
մինը ծառայ դըրկես ինձ մօտ:
Չըգի շուտով մի հատը ցած,
թէ չէ կացինս հըրէն սըրած,
գընամ բերեմ,
ծառը կըտրեմ...
—Վայ, չը կտրես,

Ասուած սիրես.

էս մինն անա
տար քեզ ծառայ,
միայն թէ էտպէս
մի շընջի մեզ
բընով—տեղով,
ամբողջ ցեղով:

Խնդրեց մարիկ Կրկուն ու ձագերից մինը ձրգեց ներքև:
Աղւէսը հնփ առաւ գնաց:

—Վայ,-վայ, դու-դո՛ւ,
իմ լաւ կուկու.
ո՞ր սև սարում,
ո՞ր անտառում,
ո՞ր թըփի տակ
կորար մենակ...
վայ-վայ, դու-դո՛ւ...

2.

Լաց էր լինում մարիկ Կրկուն, մին էլ, ընը՝ Աղւէսը ետ
եկաւ:

—էս սարը իմն է,
էս ծառը իմն է,
ծառում փրչակ կայ,
փրչակում մի բուն,
էս ո՞վ է եկել
տիրացել թաքուն:

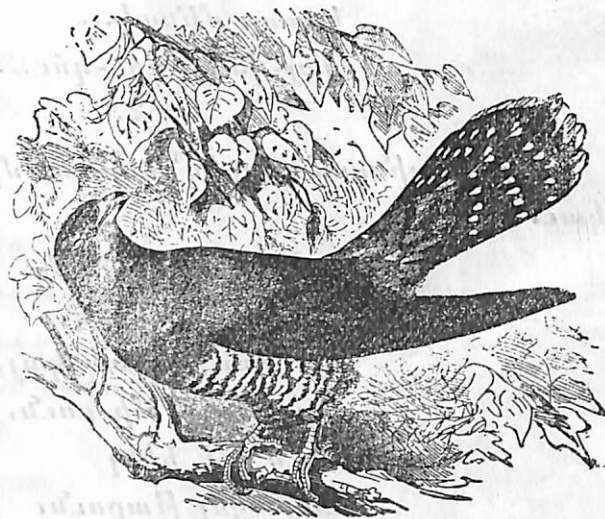
Ախ, դու Կրկու, յիմար Կրկու,
բանի՞ փոքրիկ ձագ ունես դու:
—Երկու հատ ձագ, աղա Աղւէս:
—Երկու հատ ձագ ցոյց կըտամ քեզ.
ախ, չարամիտ, դու աւազակ,
ի՞նչ խարար է, երկո՛ւ հատ ձագ.

Ի՞նչ, ուզում ես՝ էստեղ զօռով
 լըցնես ամբողջ կրկուններով...
 Ձրգի շուտով մի հատը ցած,
 թէ չէ կացինս հրբէն սրբած,
 գրնամ բերեմ,
 ծառը կըտրեմ...
 —Վայ չը կտրես,
 Աստուած սիրես.
 էս էլ առ տար,
 ու թող դադար
 վերջինը գէթ
 մընայ ինձ հետ...

Աղաչեց մարիկ Կրկուն ու երկրորդ ձագն էլ ձրգեց ներքև: Աղէսը հափ, էս էլ առաւ ու գնաց:

—Վայ-վայ,
 վո՛ւյ-վո՛ւյ,
 ընչի համար
 եկայ ես սար,
 բուն շինեցի,
 ձագ հանեցի...
 Աղէսն եկաւ,
 տարաւ, կերաւ,
 երկու, երկու,
 կուկու... կուկու...
 Լաց էր լինում մարիկ
 Կրկուն:

3.

էս միջոցին, զհ, զհ, զհ, Ագռաւն անց էր կենում էն կողմերով: Լըսեց Կրկու լացի ձայնը:

—էտպէս տխուր ու դարհուրիկ
 ի՞նչ ես լալիս, Կրկու բուրիկ:
 —Ի՞նչպէս չըլամ, ա՛ սանամէր.

Աղէսն եկաւ էն սրբամեռ,
 գըլխիս էսպէս փորձանք բերաւ,
 ձագուկներըս տարաւ, կերաւ:
 —Վո՛ւյ իմ աչքին, անխելք Կրկու,
 ի՞նչպէս իգուր խաբել ես դու
 սուտ խօսքերին չար Աղէսի:
 Ո՞ւր է սարը իմն է՛ կասի:
 Ո՞վ է տըւել էն լըբին սար.
 սարն ամենքինս է հաւասար...
 Ո՞վ կը թողնի՛ վեր կենայ նա,
 ամբողջ սարին գայ տիրանայ,
 անունը տայ սրբած կացնի,
 սրան, նրան սուտ վախեցնի,
 ու մինն էսօր, միւսը երէկ,
 ձագեր տանի ուտի մէկ մէկ...
 Սև Գրուլի էն տարածին
 ո՞վ է տըւել սրբած կացին.
 մին էլ որ գայ ու սպառնայ,
 մի վախենայ, բըշի գրնայ:

էսպէս ասաւ Ագռաւն ու թռաւ գնաց: Ահա կրկին Աղէսն եկաւ:

—էս սարը իմն է,
 էս ծառը իմն է...

Հագիւ էր ասել, Կրկուն բնից գլուխը հանեց:
 —Սուտ ես ասում, դու խաբեբայ,
 անխիղճ գազան, անկուշտ, ազահ:
 Ո՞վ է տըւել էստեղ քեզ սար,
 սարն ամենքինս է հաւասար.
 ի՞նչ ես եկել սուտ տէր դարձել,
 ես էլ յիմար, ճիշտ եմ կարծել,
 ձագուկներըս տըւել եմ քեզ...

Կորի, գընա, դու չար Աղւէս,
հերիք ինչքան սուտ ես խաբել,
հիմի գիտեմ, չեմ վախում էլ.
կացին չունես ծառը կըտրես:

—Ո՞վ ասաւ քեզ:

—Ագոռան ասաւ:

—Ագոռանը լա՛ւ:

4.

Ու Ագոռան վրա բարկացած Աղւէսը պոչը բաշեց, հեռացաւ: Գնաց մի դաշտում սուտմեռուկի տւաւ, վէր ընկաւ, իբրև թէ սատկել է:

Ագոռան էլ կարծեց՝ իրաւ սատկել է, թռաւ եկաւ վրէն վէր եկաւ, որ աչքերը հանի: Աղւէսը, հափ յանկարծ բռնեց:

—Ղա՛-ղա՛, ղա՛-ղա՛,

Աղւէս աղա...

—Մ՛յ, դու կռաւան, չարալեզու,

ո՞նց թէ Կրկին ասել ես դու

թէ ես կացին չունեմ սրբած...

Կացին չունեմ... դէ, հիմի կաց...

—Վա՛յ, քեզ մեղայ,

Աղւէս աղա,

ես եմ ասել, չեմ ուրանում,
ինձ բըրբըրի, ինձ կեր հում-հում,
տո՛ւր ինչ պատիժ սիրտըդ կուզի,
բայց մի վերջին խօսքըս լըսի:
Ես էն սարում, հէնց դէմ ու դէմ,
էնպէս մի թանգ պահուստ ունեմ,
որ չես գըտնի դու քո օրում
ոչ մի թառում կամ անտառում:
Ընչի՞ համար էն ահագին
գանձը կորչի հողի տակին:
Արի գնանք, հանեմ տամ քեզ,
էնքան ուտես, էնքան ուտես...
Թէ չը լինի ու սուտ դուրս գամ,
ես հօ էստեղ միշտ կամ ու կամ...

«Գնանք, ասաւ Աղւէսը: Թէ կը լինի՛ շատ լաւ, թէ չի լինի՛ էլի քեզ կուտեմ»:

5.

Գնացին:

Վերևից թռչելիս Ագոռանը նկատել էր, որ մի թփում պառկած էր գիւղացու շունը: Աղւէսին տարաւ, տարաւ, դուրս բերաւ ուղիղ էն թփի վրա:

—Մ՛յ, ասաւ, էս թփումն է իմ պահուստը:

Աղւէսը ագահ վրա ընկաւ թփին. շունը վեր թռաւ, կոկորդից բռնեց ու դրաւ տակին: Աղւէսը խեղդւելով սկսաւ խրխուլ:

—Ա՛խ, Էս... ախ, Էս...

զգոյշ Աղւէս,

փորձանքի մէջ

ընկնեմ էսպէս...

Ա՛խ, անիրաւ,

դու սև Ագոռան...

—Ինչքան էլ որ լինի զգուշ,

չարի առջև թէ վաղ թէ ուշ

էտ է պահւած, Աղւէս աղա,

ղա՛, ղա՛, ղա՛, ղա՛...

Պատասխանեց Ագոռան ու թռաւ. ինքն էլ ազատեց, Կրկուն էլ:

Առաժ.—Գայլի անունն է դուրս եկել, աղւէսը աշխարհ քանդեց:

71. Կապիկը

1.

Բակից դայիրի ձայն լսեց:

Աշոտը իսկոյն ճանաչեց այդ ձայնը:

— Կապիկ, մայրիկ ջան, կապիկ են բերել, — կանչեց նա ու վազեց պատշգամբը:

Տան բոլոր երեխաները դուրս էին թափել: Դարպասի մօտ հաւաքւել էին փոփոցից տղայ ու աղջիկ, մշակներ, ծառաներ: Բակի մէջտեղը մի թուրք դայիրա էր դըմբղըմբացնում, իսկ միւսը պար էր ածում մի կապիկ ու երգում՝ քաշքշելով շղթայից:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ մեր աշխարհում
աղջիկները ո՞նց են պարում:

Դայիրա խփողը փոխէփոխ կրկնում էր ընկերոջ խօսքերը: Երեխաները հռհռում էին. բակի շունը հաչում էր:

Կապիկը չորսթաթ վեր-վեր էր թռչում, իբրև թէ պարում է. նրա մարդանման դէմքը ամեն ըոպէ անհանգիստ դառնում էր մէկ տիրոջ աչքերին, մէկ հաչող շան կողմը:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ մեր բազարում
աղէն գործից ո՞նց է դառնում:

Կապիկը փայտին էր յենւում, մի ձեռքը դնում մէջքին ու պոչը գետնին թրեւելով՝ առաջ էր գալիս:

Կապիկ ցոյց տուր՝ մեր սարերում
հովիւն հօտը ո՞նց է պահում:

Կապիկը վզին էր դնում փայտը, գլխի ետևից երկու թեւերով գրկում էր ծայրերը և պտտւում տիրոջ շուրջը:

2.

Երեխաները ուրախութիւնից աղաղակում էին, իսկ շունը աւելի ու աւելի կատաղի էր հաչում:

Ամեն հաչոցին կապիկը ցնցւում էր և յաճախ սխալւում: Այն ժամանակ տիրոջ փայտը իջնում էր նրա գլխին ու վզի շղթան այնպէս ամուր էր թափ տալիս, որ կենդանին վախեցած ատամները կրճտացնում էր, մի անորոշ ձայն էր հանում և իսկոյն սխալը ուղղում:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ վերի թաղում
մեր բրուտը ո՞նց է կաղում:

Կապիկը ետևի թաթերով բռնում էր փայտից և առջևի թաթերի վրա ման գալիս՝ պոչը ցից արած:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ փոշիներում
հարբածները ո՞նց են փուռում:

Կապիկը փուռեց մէջքի վրա ու ոտքի կանգնեց, գլորեց ու նորից կանգնեց... Այդ միջոցին շունը ամբողջ ուժով ձիգ տուաւ իր շղթան ու չը կարողանալով կտրել, ծառս ելաւ ետևի ոտների վրա ու խռպոտ ձայնով, խեղդւելով, գաղաղած հաչում էր:

Կապիկը սարսափահար դէն թուաւ, երկու ձեռքով աշխատեց ազատել վզնոցից, աւելի վախեցաւ շուրջը բարձրացած ձիչ ու աղաղակից, յանկարծ մի վայրենի ձիչ արձակեց, մազլցեց իր տիրոջ շորերով ու կպաւ նրա կրծքին:

Կպաւ ու չռած աչքերը սոսկումով չէր հեռացնում գա-
զազած շնից:

Ամեն կողմից թափւեցին շաքար, կանֆետ, տխիլ, խնձոր,
սև փող, բայց կապիկը պոկ չէր գալիս տիրոջ կրծքից, նոյն իսկ
այն ժամանակ, երբ տէրը կռանում հաւաքում էր այդ ամենը:

3.

Ամբողջ օրը Աշոտը չէր մոռանում կապիկի սարսափահար
հայեացքը: Եւ երբ պառկեց անկողին, նորից երկար մտածում
էր: Յանկարծ նրան այնպէս թւաց թէ մի բան իր կոկորդը
խեղդում է. ձեռքը տարաւ դէպի պարանոցը ու տեսաւ՝ վզնոց
է: Վզնոցը ամուր հուպ էր տալիս, և ամեն ըոպէ մէկը շրդ-
թայից ամուր քաշքշում էր: Աշոտը աչքը բարձրացրեց ու
տեսաւ որ իր վզի շղթայի ծայրից բռնել էր մի մեծ կապիկ,
իսկ կողքին մի ուրիշ կապիկ դայիրա էր ածում և երգում:

Յոյց տուր, Աշոտ, մեր աշխարհում

աղջիկները հնց են պարում:

Եւ Աշոտը պարզ լսում էր պատշգամբներին, դարպասի
մօտը, շուրջը կանգնած մեծ ու փոքր կապիկների հռհռոցն
ու ծիծաղը, շան սարսափելի հաչոցը... Իսկ գլխին պտտւում
էր պար ածող կապիկի փայտը:

Աշոտ, ցոյց տուր՝ փոշիներում

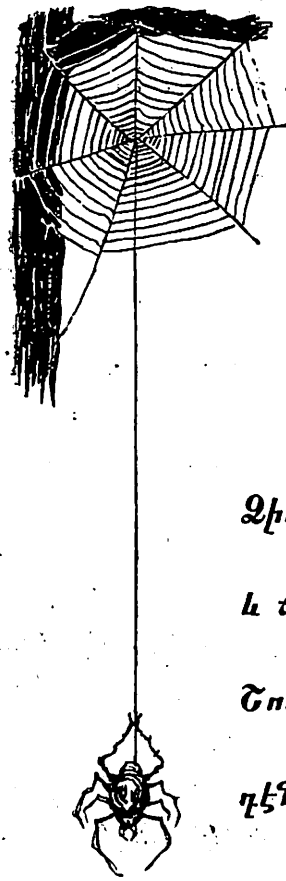
հարբածները հնց են փռւում:

Աշոտը գլորւում է ու կանգնում, և նորից է գլորւում...

Յանկարծ շունը կատաղած պոկ է գալիս, կտրում է շրդ-
թան ու յարձակւում Աշոտի վրա: Եւ Աշոտը զգում է, թէ
ինչպէս շան սուր ատամները ցցւում են իր ոտի մէջ. ցաւից
սարսափահար ճչում է ու վեր թռչում...

—Մայրի՛կ, մայրիկ...

Անկողնի մօտ կանգնած էր մայրիկը՝ մոմը ձեռքին ու
անհանդիստ նայում էր նրան:

72. Մարդը

Յանց է գցում ճարպիկ սարդը
երկար-բարակ ոտներով.
ա՛, ճանճերն են նրա դարդը,
բան չի կերել օրերով:
Շուրջ է գալի, շուրջ է գալի,
իր նուրբ թելերն է հինում,
դէն է գնում, ետ է գալի,
մինչև գործը աւարտում:

Ձիգ կախել է, տես, գերանից.
ինչ արւեստ է, ինչ ուտայն.
և ճանճերը ամեն կողմից
շտապում են՝ մտիկ տան:
Շուրջ են գալի, շուրջ են գալի
և՛ նայում են, և՛ վազում,
դէն են գնում, ետ են գալի
անվերջ, աշխուժ տրզվզում:

Իսկ վարպետը սոված փորով
պրպրզել է մի կէտում
և անհամար իր աչքերով
այդ ժիր ճանճերն է դիտում:
Շուրջ են գալի, շուրջ են գալի,
բայց միշտ ըզզուշ են թրուշում.
հասկանում են, մօտ չեն գալի,
տրզտրզում են ու կորչում:

Մարդը ինչո՞ւ համար է ուտայն հինում:

Ա. ու ծ. — Ճանճն ինչ է՝ ճանճն ինչ լինի:

73. Մեխի պատմութիւնը

—Ըհ՛ր, սեֆ,—խորը տընքաց մեխը, հէնց որ պինդ խրւեց տախտակի կուրծքը:

—Վահ, մի բիչ բաղաբաժարի. էտպէս հուպ չեն տայ.— բողոքեց տախտակը, նորեկին տեղ տալով իր ծոցում:

—Ի՞նչ բաղաբաժարութեան ժամանակ է, գլուխս ջարդեց էտ անիծածը.—վրա տւաւ մեխը շարացած:

Իսկ երբ մուրճի վերջին հարւածը անց կացաւ ու մեխի գլուխը բիչ հանգստացաւ, փոխւեց և տրամադրութիւնը:

—Դէ, սրանից յետոյ երեւի կը հանգստանամ. էսպէս էլ շարշարանք,—բացականչեց ինքն իրեն:

—Չարշարա՞նք, շարշարա՞նք. մարդ իմանայ՝ էտ ի՞նչ էք անում դուք, մեխերդ, որ բոլորդ էլ շարունակ տրտնջում էք,—գայրացաւ տախտակը:—Չարշարանքը այ մերն է. էնքան տաշում են, տաշտըշում, հոգի են հանում. վերջն էլ ամեն կողմից ծակծկում. թէ չէ՝ ձեզ ինչ է եղել:

—Կարծում ես.—պատասխանեց մեխը,—էտպէս չէիր խօսի, եթէ իմանայիր՝ որտեղից եմ գալի և ինչեր է անցել զըլխովս:

—Ո՞րտեղից ես գալի:

—Մուժը աշխարհքից:

—Մուժը աշխարհքից:

—Է՛յ, բանի հազար տարի է, թաղւած էի գետնի տակ բարերի հետ միասին:

—Իա ինչպէ՞ս դուքս եկար:

—Ես ի՞նչ գիտեմ. Եկան, ծակեցին, ջարդեցին, լոյս աշխարհք հանեցին:

—Յետո՞յ:

—Յետոյ ածեցին հնոցը, սարսափելի կրակի մէջ: Վահ, էտ տաքութեանը երկամթ կը դիմանայ. թուլացանք, հալւեցինք, շուր կտրեցինք, վերեից մտել էինք, ներքեից գուրս

հոսեցինք: Հագիւ էինք բիչ հովացել, էլ ի՞նչ ծեծ ու շարշարանք. բարակացրին, վերջն էլ ահագին մկրատներով կտրեցին, բաժանեցին ինձ միւսներից, գլխիս տւին, տափակացրին, յետոյ էլ ոտքըս խարտոցի դրին: Բայց էհ,—աւելացրեց նա յանկարծ արհամարանքով,—դու ի՞նչ պիտի հասկանաս էս բոլորից. դու որ ոչ այդ հարւածների մասին գաղափար ունես, ոչ կրակ ես զգացել մարմնիդ, ոչ էլ լոյս աշխարհքից դուրս բան ես տեսել կեանքումդ...

1) Բացի երկամթից էլ ի՞նչ բաներ են հանում գետնի խորքից:

2) Ի՞նչ անուն ենք տալիս այդ հանած բաներին. ի՞նչ անուն ենք տալիս այն տեղին, որտեղից հանում ենք:

74. Խրտուիլակ

1.

Գիւղացին մի գարու արտ ունէր: Գարին հասել էր: Ճնճողուկները ամեն կողմից հաւաքւում էին, ուտում հա ուտում:

Հէնց գիւղացին գալիս էր թէ չէ, թողնում էին փախչում, վէր էին գալի արտից բիչ հեռու թփերի վրա, թռչկոտում էին ու ծըլծըլում, կարծես մարդուն ծաղրել էին ուղում:

Գիւղացին տեսաւ՝ էսպէս որ շարունակի, իրեն բան չի մնա:

Մտածեց, մտածեց ու գնաց բերաւ մի ձող, ցցեց արտի մէջտեղում, մի ուրիշ փայտ էլ խաչի նման կապեց նրան, իր հին, մաշած արխալուխը գցեց վրան, մի բրբրած փափախ անց կացրեց գլխին, մի բիշ յարդ էլ կապեց, կախ արաւ թևից ու հեռացաւ:

Կարծես իսկը մարդ լինէր կանգնած արտի մէջտեղում, մանաւանդ երբ բամին էլ փշում էր և փէշերն ու արխալուխի երկար թևքերը շարժում:

«Ի՛հ, հիմի տեսնեմ, անիծածներ, ոնց էք մօտ գալու».

մտածեց մարդը ու գնաց իր բանին:

2.
— Գնաց, գնաց—ծրւծրւացին ճնճողուկները, ու բոլորը մէկանց վեր թռան թփերից, որ վրա թափեն արտին:

— Է՞ս ինչ բան է. էտ անպիտանը դեռ չէ գնացել,— զարմացան բոլորը, օդի մէջ մի-երկու շրջան արին ու նորից իջան ցած թփերի վրա:

Եւ սպասում էին, ծրւծրւում, ծղրտում, մինչև որ մարդը վեր կենայ կորչի: Բայց մարդը պինդ կանգնել էր մի ոտի վրա, արտի մէջտեղում ու շարժում էր թևերը.

«Հապա թէ մօտ կը գաք»:

Ճնճողուկները համբերեցին, համբերեցին ու համբերութիւնները հատաւ:

— Է՛, վեր կացէք, գնանք կողքերից գոնէ կտցենք մի քանի կտուց,— ասաւ նրանցից ամենից համարձակը:

— Կը խփի.— պատասխանեց մի վախկոտ:

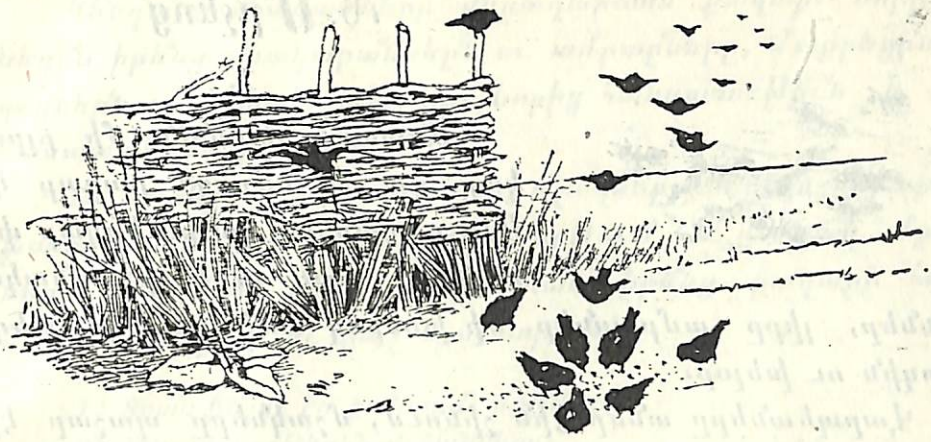
— Կը խփի՝ կը փախչենք:

Ու մի երկուսը մօտեցան արտին:

Իսկ միւսները ասին.

— Է՛, անպէտք, ով գիտի, ինչ սատանութիւն կը լինի: Տակից մի փորձանք գուրս կը գայ: Էն որ թևերը էտպէս շարժում է ու գլուխն էլ էնպէս տրմբտրմբացնում, էտ լաւ նշան չի:

Ասին ու թռան գնացին ուրիշ արտեր:

75. Ճնճողուկներ

Կոտ ու կէս կորեկ ունեմ ցանելու համար,
ճնճողուկներ թռան եկան ուտելու համար,
կռացայ բար վեր առայ զարկելու համար:
Ղասաբներ դանակ բերին մորթելու համար,
աղջիկներ թև բաշեցին փետրելու համար,
պառաւներ պղինձ դրին եփելու համար:
Դուռ-դրկից շուրջ բազմեցին ուտելու համար,
տէրտէրներ խաչով եկան օրհնելու համար,
աշուղներ սազով եկան գովելու համար:

Մ. յ, ճնճողուկիկ,
կարմիր տոտիկ,
սիպտակ փորիկ,
ուտեն կուտիկ,
խմեն ջրիկ
աուր եզրիկ,
պստիկ-մստիկ,

փախչեն երթան ման գալու համար:

- 1) Բար որ վեր կալայ, քանի ճնճողուկ զարկեցի:
- 2) Այնքան մարդ լինչ պիտի մորթէին ուտէին:

Ս. ու ա ծ.— Չուրը չը տեսած, ոտներդ մի հանի:
Հանելուկ.— Մի մարագ, մէջը լիքը ուրագ:

76. Մրջնոց

1.

Անտառի բերանին մի բլրակ կար. դա մի ամբողջ քաղաք էր: Այդ քաղաքում կային երկար փողոցներ, լայն ու կոկիկ բնակարաններ, լիքը ամբարներ, մի խօսքով ամեն բան իր տեղը, կարգին ու խելօք:

Վարպետները տներ էին շինում, մշակները պաշար էին հաւաքում մայրերի ու հայրերի համար, դայեակները երեխաներին էին մտիկ տալիս, իսկ զինւորները պահպանում էին քաղաքը:

Եւ հանգիստ, բախտաւոր ապրում էր այս քաղաքը: Եւ այդ քաղաքը մըջնոցն էր:

2.

Մի օր մի սարսափելի հսկայ, այսինքն մօտիկ գիւղի տղաներից մէկը, տեսաւ այդ քաղաքը, իր ահագին ոտը դրաւ քաղաքի վրա ու, Տէր Աստուծ, ինչ աւերմունք արաւ:

Բնակարաններն ու ամբարները փոկ եկան, հողը լցեց փողոցները: Դայեակները մանուկ մըջիւններին առան, անտառը փախան. հայրեր, մայրեր, մշակներ—մոլորւած դէս ու դէն ընկան: Իսկ ահագին ոտը շարունակում էր փորփորել:

Միայն կտրիչ զինւորներն էին որ գլուխները չը կորցրին: —Կռիւ—կանչեցին նրանք,—կծոտենք, սպանենք այս անիրաւին:

Ու առաջ ընկան, նրանց ետեից բոլոր մըջիւնները: Յարձակւեցին հսկայի վրա, կծեցին ու թոյն լցրին, ուռցրին կծած տեղերը:

Հսկան ոտները թափ էր տալիս ու ճխլում յարձակողներին: Քաղաքի բաջ պաշտպանողներից շատերն ընկան այս մեծ պատերազմում, բայց թշնամին վերջապէս յաղթւած թողեց քաղաքն ու հեռացաւ:

Կենդանի ճնացածները վերադարձան քաղաք: Նորից շինեցին իրենց բնակարաններն ու ամբարները, մաքրեցին փողոցներն ու հրապարակները: Նորից հանգստութիւն և կարգ հաստատեցին քաղաքում:

Եւ նորից վարպետներն ու մշակները ուրախ-ուրախ աշխատում են, իսկ դայեակները կրթում են մանուկ մըջիւններին, որ մեծանան ու դառնան իրենց քաղաքի համար կտրիճ մշակներ ու բաջ պահապաններ:

1) Տղան ինչու էր քանդում մըջնոցը:

2) Դ՞նչով յաղթեցին մըջիւնները:

Ա. ու ծ.—Մէկն ամենքի համար, ամենքը մէկի:

Հանելուկ.—Մի գոմ ունեմ, հազար գլուխ ոչխար կը տանի, մէկ կապ խոտիչի տանի:

77. Վուշ

1.

Վուշը ծաղկել էր. կապոյտ, փոքրիկ ծաղիկներ, թիթեռնիկի թևերի նման փափուկ ու քնքուշ:

Սրևի շողը գուրգուրում էր նրան, ցօղի կաթիլը փայլում էր նրա վրա, և վուշը հրճւում էր:

—Ինչ քաղցր է արեւը, ինչ անուշ է ցօղը: Չէ, աշխարհիս երեսին ինձանից բախտաւոր ոչոք չը կայ:

2.

Բայց մի օր եկան մարդիկ, բռնեցին վուշը ու արմատով հողից դուրս քաշեցին: «Պրծա՛ւ», մտածեց վուշը:

Իրին ջուրը, կարծես ուզում էին խեղդեն, յետոյ դրին արևի դէմ ու չորացրին:

Բայց դրանով չը վերջացաւ: Խեղճին բռնեցին, մի լաւ թակեցին, զրգրեցին, յետոյ էլ սանրեցին, անց կացրին ճա-

խարակին Փը՛ւ Փը՛ւ, Փը՛ւ, մանեցին: Վուշը դարձաւ թել:
Թելը հինեցին դազգահի վրա, գործեցին, դուրս եկաւ մի
կտոր սիպտակ կտաւ:

—էս ի՞նչ սիրուն բան դառայ,—գարմանում էր նա,—
թէեւ մի քիչ շատ տրորեցին:

3.

Քիչ յետոյ կտաւը տարան, չափեցին, ձևեցին, մկրատով
կտրտեցին, ասեղով ծակծկեցին, վերջապէս կարեցին մի սի-
րուն շապիկ: Ու դրին խանութի ցուցափեղկը:

—Դէհ, հիմա ինձ մտիկ արէք,—փբւել էր նա, ցու-
ցափեղկում պառկած:

—Չէ, աշխարհիս երեսին ինձանից բախտաւոր չըկայ:

4.

Տարիներ անցան, շապիկը հագան ու մաշեցին: Թելերը
բըբըւել էին և ընկնում էին իրարից:

Շապիկը դարձաւ փալաս: Փալասով դռներն ու պատու-
հաններն էին սրբում. մի օր էլ շարտեցին աղբանոց:

—էլ պրծա՛ւ,—մտածում էր վուշը տխուր—տխուր:

էտ միջոցին էր որ մէկը եկաւ, նրան վերցրեց, գցեց իր
զամբիւղն ու տարաւ:

5.

Խեղճին մանր-մանր կտրտեցին, ածեցին ջրի մէջ, եփե-
ցին, խառնեցին, քամեցին, լւացին, չորացրին, փռեցին, հար-
թեցին, ճգմեցին, մինչև որ դարձաւ մի երկար բարակ սպի-
տակ թուղթ:

—Վայ, էս ի՞նչ սիրուն բան դարձայ,—մտածում էր վու-
շը:—Չէ, ինձնից բախտաւոր ոչ ոք չի կայ աշխարհիս երեսին:

Թուղթը թերթ թերթ դարսեցին, տարան տպարան, գցեցին
մեքենայի տակ ու վրան տաւեր տպեցին: Յետոյ էլ ծալեցին,
կարեցին, կազմեցին, դուրս եկաւ մի գիրք:

Ահա, այդ գիրքը հիմա քո առաջն է, որի վրա կարդում
ես բախտաւոր վուշի պատմութիւնը:

Վուշի սերմից ի՞նչ են պատրաստում:

Ա. ա. ծ.—էս քեզ խրատ, էլ չը ցանես կտաւատ:

78. Կաղնու վարձուորները

Մեր ծեր կաղնին իր հին տունը
տւել է չորս վարձուորի:

Արմատի՛ մօտ ներքնատունը
մուկն է բռնել այս տարի:

Ատաղձագործ փայտփորիկը
ցածի յարկի խանութում
անց է կացնում իր օրիկը
թակում, կտցում, ծակոտում:

Իսկ վերևի յարկում տիտիկ
շէկ սկիւռն է բնակւում.
կաղին, ընկոյզ, սերմ ու հատիկ
դիզած իր լի փշակում:

Թաւ ճիւղքումը դրել է բուն
մի զիւ երգիչ դուրալի
ու ճըլըլում է օրն իբուն:
Իսկ վարձ ոչ-ոք չի տալի:

79. Ոգնին եւ օձը

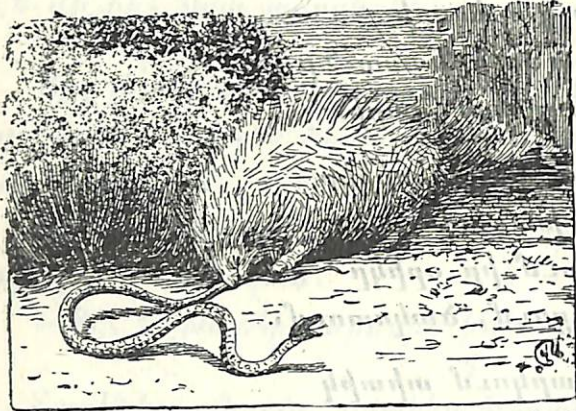
1.

Ամառայ մի տաք օր էր: Արևի կիզիչ շողերը այրում
խորովում էին արան ու արօտը: Դրսում ամեն ինչ լուռ էր:
Չէր լսւում ոչ կովի բառաչը, ոչ ձիու խրխինջը, ոչ շան
հաջոցը, ոչ այծի մկկոցը, ոչ ոչխարի մայիւնը, ոչ հաւի
կշկշոցը և ոչ էլ թռչունի ծլլոցը: Գիւղի առջևից հոսող վտա-
կի վշտոցն էլ չէր լսւում. նա էլ էր պապանձել:

Օրւայ այդ շոք պահին գիւղի բոլոր երեխաները հաւաք-
ւել էին ձորի գլխին ու նայում էին ցած:

2.

Ներքև, ձորի մէջ կը-
լում էին ողնին ու օձը:
Կռիւր կատաղի էր:
Օձը սուլում էր, թռիչք-
ներ էր անում փշոտ
ողնու շուրջը, բայց ոչ
մի կերպ չէր կարողա-
նում բռնել: Ողնին էլ
փոքրիկ գլուխը հանում

էր ու յարմար բոպէից օգտւում, կծում օձի մէջքը, փորը,
վիզը ու կծկւում: Վերջին անգամ փշերի միջից հանեց
նա իր գլուխը, յանկարծ բռնեց օձի պոչը և կրկին կծկեց:

Օձը ինչքան աշխատում էր, չէր կարողանում ազատւի,
ցաւից Փշշացնում էր, երբեմն գլուխն էր մօտեցնում պոչին,
երբեմն մարմինն էր դէս ու դէն նետում: Ողնու փշերը ամուր
ու սուր էին և անխնայ քրքրում էին նրա մարմինն ու գլուխը:

3.

Հետզհետէ օձը թուլացաւ: Մարմնի վրա բազմաթիւ վէր-
քեր կային, այլևս չէր սուլում, միայն ցնցւում էր ամբողջ
մարմնով:

Ողնին կծկւած էր ամուր, օձի պոչը պինդ կծած:

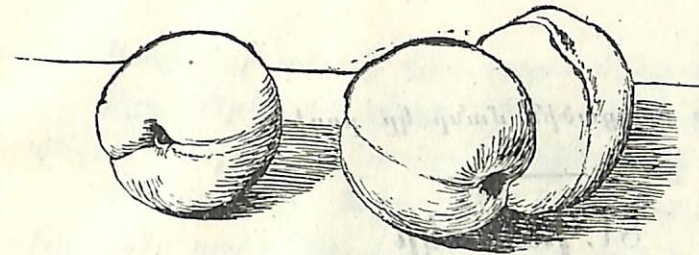
Բաւական ժամանակ անցաւ, մինչև օձը բոլորովին ան-
շարժացաւ: Արդէն սատկել էր:

Ողնին բաց թողեց նրա պոչը, զգուշութեամբ մի բանի
անգամ հանեց իր գլուխը, դիտեց շուրջը, նայեց օձին, գնաց
ու ծածկեց մօտակայ թփերի տակ:

Ա. ա. ծ. — Օձը իր շապիկը կը փոխի, բնութիւնը չի փոխի:

Հանելուկ. — Ձու կածի՛ հաւ չի, խոտ կուտի՛ կով չի:

80. Երեք դեղձ

Արուսեակը թրուչ-
կոտելով վազեց իր
սենեակը ու ձեռքի
երեք դեղձը շարեց
սեղանի վրա, ինքն
էլ կանգնեց դի-

մացը ու երկար դիտում էր. «Ի՞նչ լաւն են, չեմ ուտի, կը
պահեմ», մտածում էր նա: Բայց մի բանի բոպէից յետոյ մօտեց-
րեց մէկը բերնին ու կծեց: Եւ շուտով կարմիր դեղձից մնաց
միայն մեծ կորիզը:

«Մնաց երկուսը, էլ չեմ ուտի», հաստատ վճռեց Արու-
սեակը, վերցրեց դեղձերը ու վազեց խոհանոց:

Խոհանոցում կանգնած էր լւացք անողի փոքրիկ, գունատ
աղջիկը իր պատուած շորերով: Յանկարծ կարմիր դեղձերից
մէկը դուրս պրծաւ Արուսեակի ձեռքից ու գլորեց աղբատ
աղջկայ կողմը: Արուսեակը շտապով կոացաւ, բռնեց դեղձը,
ինքն էլ չէր իմանում ինչու՝ կարմրեց ու փախաւ խոհանո-
ցից դուրս:

Երկար մտածում էր: Վերջն ինքն իրան ասաւ.

— Էս մէկը կուտեմ, միւսը կը տանեմ նրան:

Ու մէկն էլ կերաւ: Մնաց ամենից մեծը. փափուկ, կար-

միր, սիրուն, թաւիշի նման:

Շուտով վերջին դեղձիցն էլ միայն կորիզը մնաց:

Արուսեակը շփոթւած վազեց մօր սենեակը:

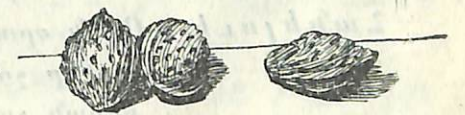
— Մայրիկ, դու հօ ասացի՛ր, որ այն դեղձերը իմն են:

— Այն, աղջիկս:

— Եւ որ ինչ ուղեւամ՝ կանեմ, չէ՞:

— Այն:

Արուսեակը ոչինչ չըպատաս-
խանեց, բայց անհանգիստ էր:

— Իմն էր ու կերայ: Ի՞նչ վատ բան եմ արել որ...
 Բայց ինչ էլ որ անում էր՝ լացք անողի աղջիկը աչքից
 չէր հեռանում:

Առաժ.— Կուշար քաղցածին մանր կը բրդի:

81. Գետակը

— Ո՞ւր ես վազում
 այդպէս արագ,
 այ դո՛ւ կայտառ
 սիրուն գետակ.
 կանգ առ, խաղանք
 էս ծառի տակ:

«Չէ, փոքրիկըս,
 գնամ պիտի.
 տես շաղացը
 գիւղի մօտի,
 պէտք է ուժ տամ,
 որ պրտըտի:

«Ցածն էլ հովտում
 անուշահոտ
 ինձ են մնում
 ծաղիկ ու խոտ,
 յոգնած ծարաւ
 տաւարն ու հօտ:

«Սառն աղբիւրը
 բարձրը սարի
 դրանց համար
 է ինձ տալի
 իր զով շուրը
 կըլկըլալի:

«Իսկ կամուրջի
 տակն էլ որ գայ,
 կայ լացքը
 պառաւ կընկայ.
 պէտք է լամ,
 քանի լոյս կայ:

«Դէ, տեսնում ես,
 մնաս բարով,
 ճամփաս ցանած
 հազար գործով.
 դադար չունես
 ես մինչև ծով:»

Հանելուկ.— Օրան օրան շուռ է գալիս,
 ոտներ չունի՝ ման է գալիս,
 բերան չունի՝ կուլ է տալիս:

82. Թրթուրն ու խխունջը

1.

Կաղամբի տերևի վրա ապրում էր մի խխունջ:
 Այդ տերևի մի անկիւնում արդէն վաղուց ընկած էր մի
 դեղին հատիկ: Այդ հատիկը թիթեռնիկի ձու էր:

Մի տաք օր ձւից դուրս սողաց մի փոքրիկ թրթուր.
 խխունջը զարմանքով նայում էր այդ նոր արարածին:

«Ի՞նչ չնչին, ի՞նչ ողորմելի գատ է», մտածում էր նա:

Իսկ թրթուրը շատ ուրախ էր: Նա սիրում էր տաք արևը,
 իր կաղամբի տերևը, ու երջանիկ էր:

Մի օր խխունջը մօտ եկաւ
 ու պոզերը շարժելով ասաւ.

— Զարմանում եմ, ինչո՞ւ
 ես այդպէս միշտ ուրախ: Մեր
 կեանքը իսկի էլ այդպէս թե-
 թե չէ:

— Ինչո՞ւ,— պատասխանեց թրթուրը,— շատ լաւ է: Շու-
 տով էլ մի սիրուն թիթեռ կը դառնամ, կը թռչեմ վեր, արևի
 ոսկի շողերի տակ. ախ, ի՞նչ լաւ կը լինի:

Խխունջը երեսը շուռ տաւ ու ծիծաղեց.

— Ի՞նչ յիմար բաներ է դուրս տալիս սա:

2.

Քիչ յետոյ թրթուրի ուրախութիւնը կորաւ: Թմրել մնա-
 ցել էր մի տեղում:

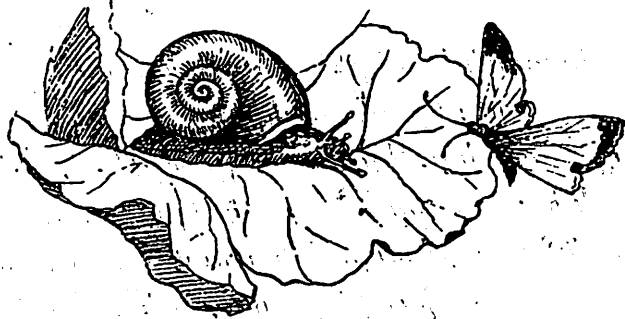
Մի անգամ խխունջը անց էր կենում նրա կողքից, տե-
 սաւ որ թրթուրը փաթաթել էր մի տեսակ կաշւի մէջ ու
 անշարժ ընկել:

— Ա՛յսպէս էլ յիմար,— բացականչեց խխունջը.— ասում
 էր թիթեռնիկ պիտի դառնամ, ընկել սատկել է:

Մի քանի ժամանակ էլ անց կացաւ, խխունջը բոլորովին
 մոռացել էր իր հարևանին և ապրում էր առաջւայ պէս կա-
 ղամբի վրա: Մի օր էլ անց էր կենում նրա գերեզմանի մօ-

տով ու յանկարծ զարմացած կանգ առաւ. թրթուրի պատրու-
 ւած կաշւի մօտ նրա-
 տած էր մի սիրուն
 թիթեռնիկ և նրա
 թաւիչ թևերը փայ-
 լում էին արևի շողե-
 րի տակ:

— Մնաս-բարով,
 խխունջ, ես գնում
 եմ,—կանչեց թիթեռնիկը, թևերը թեթև թափ տւաւ, բարձ-
 րացաւ վեր ու կորաւ արևի պայծառ շողերի մէջ:

- 1) Խխունջը փոքրիկ թրթուրին ինչո՞ւ էր ողորմելի համարում:
- 2) Ուրիշ ինչ կենդանի գիտէք, որ պատեան ունի:
- 3) Ինչի համար են խխունջի պոզերը:

Հանելուկ.—Պառաւը նստել է գետնին, քուրքը հագել է քուր-
 քին, ասում է՝ մրսում եմ, հա մրսում եմ:

83. Կես խնձոր

1.

Դասարանում մի խումբ աղջիկ ու տղայ խոնկել էին
 վառարանի մօտ. Յուրտ առաւօտ էր: Ուրախ-ուրախ խօսում
 էին նրանք ու ծիծաղում իրար հետ:

Իսկ նրանցից բիչ հեռու, բոլորովին առանձին, կանգնել
 էր մի նորեկ աշակերտուհի, որի վրա հսերը կարծես ոչ-մի
 ուշադրութիւն չէին դարձնում. երբեմն մէկը, երբեմն միւսը
 թէև նայում էր աղջկայ կողմը, բայց ոչ-մէկը հետը չէր խօ-
 սում:

Նորեկը այս առաջին անգամն էր ոտքը դնում դպրոց:
 Մայրը՝ դեռ նոր էր թողել ու հեռացել. և աղջիկը այժմ շատ
 մեհակ ու անյարմար էր զգում այդ օտար սենեակի ու օտար

բազմութեան մէջ: Սիրտը սաստիկ ուզում էր իրենց տունը,
 ուզում էր թողնի ամեն բան ու վաղ տայ մօրը ետևից:

Աչքերը ցւել էր և ուզում էր արդէն լաց լինի, երբ յան-
 կարծ դասարանի դուռը թափով բացւեց ու մի սևաչւի կար-
 մըրաթշիկ աղջիկ նեւուեց ներս:

Գնաց ուղիղ դէպի վառարանը, ու ձեռները տաքացրնե-
 լով սկսեց խօսի ծիծաղի այնտեղ կանգնած խմբի հետ:

2.

Մէկ էլ յանկարծ աչքովն ընկաւ նորեկ աղջիկը:

— Բարև — ասաւ նա մի անուշ ձայնով ու շատ սիրալիւր,
 և մօտեցաւ:

Նորեկի դէմքը պայծառացաւ և խկոյն պատասխանեց.

— Բարև:

— Յիւրտ է, չէ՞. — ասաւ սևաչւին, պայուսակը ուսից հա-
 նեց, դրեց սեղանին, ձեռքերը բիչ շփեց ու անմիջապէս գլը-
 պանի խորքից դուրս քաշեց մի մեծ կարմիր խնձոր:

Հանեց, կէս արաւ ու կէսը մեկնեց նորեկին՝ ժպտալով.

— Սիրում ես, չէ՞, խնձոր:

— Այո. — պատասխանեց նորեկը՝ վերցնելով խնձորի կէսը:

— Իմ անունը Հուռիկ է, — ասաւ խնձորի տէրը, — իսկ քոնը՝

— Իմ անունը Սեդա է:

— Էտ ինչ սիրուն անուն ունես: Տես, իմ մօտս մի ազատ
 տեղ կայ. ուզում ես՝ մօտս նստես:

— Սիրով:

Ու երկու աղջիկները միասին գնացին նստեցին Հուռիկի
 նստարանին իրար կողքի, կրծում էին իրենց խնձորը ու
 ճրթճրթում իրար հետ, մինչև որ տւին դասի վանգը:

Ուսուցիչը ներս եկաւ թէ չէ աչքը ման ածեց դասարա-
 նի վրա, կարծես փրնստում էր մէկին: Տեսաւ նորեկին Հու-
 ռիկի կողքին, նայեց նրանց զւարթ աչքերին ու ժպտաց.

— Ոչինչ, լաւ ընկերուհի ես ձարել:

Ու այդպէս էլ էր:

Հուռիկը, որ հիմա մեծացել ու դարձել է կին, դարձել է տիկին Հռիփսիմէ, հէնց ինքը պատմեց ինձ այս պատմութիւնը. և աւելացրեց, թէ ինչպէս կէս խնձորով ձեռք էր բերել իր ամբողջ կեանքի լաւագոյն ու մտերիմ ընկերուհուն:

- 1) Ծիշտ է, կէս խնձորով էր ձեռք բերել իր ընկերուհուն:
- 2) Ի՞նչ տեսակ առջիկ էր Հռիփսիկը:

84. Աղբիւրը

Սարի լանջում, ժայռի տակ: Չուր էր բրխում սառնօրակ ու ցրւելով խոտերում իզուր ճահիճ էր դառնում:

Նրա առջև մի խոր գուշ շինեց հովիւն ու անուշ խաղ ասելով նա տարաւ ջրեց հօտը իր ծարաւ:

Պախրէն անցաւ էն սարից՝ շոքից հանած չոր լեզուն, կուշտ-կուշտ խմեց աղբիւրից, ապա նայեց Աստճուն:

Անցւորն եկաւ տօթակէզ, սառն աղբիւրին որ հասաւ, գլխարկն առաւ ու չոքեց խմեց, սիրտը հովացաւ:

Ու տըլաւ իր օրհնանքը անցւոր մարդը էն բարի- «քո շինողի օր-կեանքը ջրի նրման երկարի...»

85. Մոռ հաւաքելու

1.

Նղբայրներս իրենց ընկերների հետ խօսք էին կապել գնան մոռ հաւաքելու: Այնքան արի որ համաձայնեցին ինձ էլ հետները առնեն:

Յուլիսի կէսն էր: Մորին արդէն վերջացել էր. մոռն էլ գանւում էր միայն աւելի բարձր տեղերում:

Արևը հազիւ էր դուրսնայել դիմացի սարի ետևից, երբ մենք ամառանոցները թողինք: Շարունակ պիտի բարձրանայինք:

Շուտով հասանք վերի արտերին:

Այնտեղ հունձը դեռ նոր էին անում: Գիւղացիք կեռ ման-գաղնները ձեռներին, անընդհատ կռանում էին, հնձում, գրկի մէջ հաւաքում, ապա խուրձեր կապոտում ու ցից կանգնեցնում:

— Բարի աջողում, — ողջունեցինք մենք:

— Աստճու բարին, — պատասխանեցին հնձուորները միաձայն: Մէկը նրանցից բաժանւեց և մի մեծ խուրձ բարձր պահած՝ մօտեցաւ մեզ. «Փէշկէշ է», կանչեց նա:

Նղբայրս սև փող տւաւ նրան, ու առաջ անցանք:

Շաւիղը աւելի դիք էր դառնում և հետզհետէ անյայտանում էր թուփերի մէջ:

Մէկ էլ ետ նայեցի:

Յածրում երևում էին գիւղերը գետնափոր տներով. տեղ տեղ միայն կարմրին էին տալիս կղմինտրով ծածկւած տանիքներ: Մայլի ճամփան ոլոր-մոլոր ձգւում էր գիւղերի միջով: Իաշտերում և արտերում շարք-շարք բազմած էին խոտի դէզերն ու ցորենի կիտուկները. մէջէմէջ, գորգերի նման, սև-սև փուլած էին նոր վարած ցելերը: Հեռւում, դիմացի սարի անտառի միջից, մի ուղիղ ծուխ էր բարձրանում. ածխարարները ածուխ էին այրում:

Շաւիղը կորցրինք: Մազլցում էինք, թուփերից բռնում,

իրար ձեռք տալիս, իրար վեր բաշտում, ժայռից ժայռ բարձրանում. վերջապէս տեղ հասանք:

Տէր Աստուած, ինչքան մոռ կար: Թուփերը կարմրել էին: Իսկոյն ցրեցինք կանաչ թուփերի մէջ և ագահութեամբ ըսկսեցինք ուտել հիւթալի պտուղները ու հաւաքել զամբիւղների մէջ: Իրար հրում էինք, ձգում էինք փշոտ ճիւղերի մէջ, ձեռներըս չանգում, ծիծաղում, երգում, շափում:

Ձը նկատեցինք էլ թէ ինչպէս մեր զամբիւղները լցեցին: Թարմ տերևներով ծածկեցինք ու ճամփայ ընկանք: Որոշեցինք իջնել սարի միւս լանջով, որտեղ մի գետակ էր վազում. ուզում էինք սառը ջրի մէջ լողանալ, զովանալ:

Անցանք միւս լանջը: Այնտեղ աւելի անտառոտ էր: Հեռւից լսում էր մի կրկնող զրնգոց:

—Տղէրբ, խոտ են հարում,—կանչեց մեր ուղեցոյցը: Եւ ճիշտ որ, մի քիչ յետոյ դուրս եկանք մի ընդարձակ թալա: Խոտ հարողները, կուրծքերը բաց, գունաւոր թաշկի-նակները գլուխներին, իրարից հաւասար հեռաւորութեան վրա առաջ էին քայլում և երկար գերանդիները կանոնաւոր շարժում: Ամեն շարժումից բարձր խոտը կիսաշրջան պառկում փուռում էր գետնին:

3.

Ծառերը աւելի ու աւելի խիտ և վիթխարի էին դառնում: Անտառի զովութիւնը անչափ ախորժելի էր: Յանկարծ երեսներին դիպտւ ջրի խոնաւութիւնը: Ձրվէժի քաղցր շառաշը ըսկսեց խառնել տերևների սօսափիւնի ու թռչունների կանչերի հետ:

—Գետակը, գետակը... Տղէրբ, ապա տեսնենք՝ ո՞վ աւելի շուտ կը հասնի...

Բոլորս էլ սկսեցինք ցած վազել: Էջբը դժւար էր: Ոտքս սահում էր շուտ-շուտ. ամուր բռնում էի ծառերի բներից ու թփերից, որ չը լինի թէ թափեմ զամբիւղներս:

Քարքարոտ ձորի խորքում կայտառ թռչկոտում էր լեռ-

նային վտակը: Չամբիւղներս արևի շոքից թաքցրի մի թփի տակ ու բարից բար ցատկոտելով հասայ ընկերներին: Շըր-ջակայ բարերը շուտով ծածկեցին մեր գոյնզգոյն շապիկներով, փոխաններով, գուլպաներով, գլխարկներով: Գրեթէ միաժամանակ թափեցինք ջուրը:

Ցրտից ճչացի: Գոռում գոչում էինք, իրար շուրն էինք կոխում, սրսկում, ջրի տակն էինք սուզում, մէջքի վրա ձգում, դուրս վազում ափը, նորից վտակի մէջ թռչում, անցնում ջրվէժի տակ ու փրփուրի մէջ պառկում: Մեծերը նկատեցին որ ես ցայտերից շատ էի վախենում. բոլորն էլ ինձ վրա յարձակեցին ու ջուր էին անում աչքերիս, բերանիս, ականջներիս: Շնչակտուր դուրս պրծայ ջրի միջից, վազեցի հեռու, նստեցի մի շոր քարի գլխին ու սկսեցի արևի տակ տաքանալ: Յետոյ կամացուկ մօտեցայ, շորերս արագ հաւաքեցի ու փախայ լողացողների մօտից:

Այնպէս թեթև էի զգում ինձ լողանալուց յետոյ. ոչ մի յոգնածութիւն: Ախորժակս բացւել էր: Շտապեցնում էի ընկերներին որ դուրս գան շուտով, նստենք ճաշի:

Ուտելեղէնները շարեցինք կանաչ խոտերի ու լայն-լայն տերևների վրա, ծառերի խիտ սաղարթի տակ, և անձը ճաշ արինք: Ծարաւում էինք թէ չէ, վազ էինք տալիս ցած, վտակի մօտ. այնտեղ քարի տակից բխում էր մի սառնորակ աղբիւր. կռանում էինք ու հէնց վճիտ ակնից ջուրը ծծում...

Ճաշից յետոյ, երբ բոլորը դէս ու դէն ցրեցին, զամբիւղներս տարայ մի հաստարմատ թխկու տակ ու ինքս էլ կողքին ձգեցի, կանաչ խոտի վրա: Անտառը լցւած էր մեղմ ձայներով. երբեմն գողունի հովիկը սըւսըւացնում էր տերևները, Իսկոյն բնեցի. առաւօտը շատ վաղ էի զարթնել:

4.

—Հէյ հէյ, ժամանակ է, ժամանակ է, տոն, —կանչում էր մեր ուղեցոյցը: Քնից վեր թռայ...

Արևը արդէն իջել էր, երբ սկսեցինք մօտենալ մեր

գիւղին: Խրճիթների բակերից բարձրանում էին ծխի սիւներ,
բամին կայերից դարմանի փոշին տանում էր հեռու. նախիրը
մտնում էր գիւղը: Գիւղում աղմուկ էր. հորթերը բառաչում
էին, շները հաչում, օդի մէջ զիւ ծղրտալով ծիծեռնակների
երամակները սուր սլանում էին և պտոյտներ անում:

Մտանք գիւղը: Աղբիւրի մօտ հաւաքել էին հարսներն
ու աղջիկները սափորներով, կուժերով:

Մայրիկս սպասում էր մեր ամարանոցի պատշգամբում:
Վազէվազ ելայ սանդուխքի աստիճաններով ու, ամբող-
ջովին կարմրատակած, մեկնեցի նրան իմ զամբիւղները.
—Մայրիկ ջան, ինչքան մոռ եմ հաւաքել բեզ համար:

86. Զանաւեր հնձորներ

Ալէքսան
ու իր տասնեկնը փեսան,
բսան գերանդի,
բառասուն յեսան:
Նստեցին,
սրեցին,
կերան, խմեցին,
պառկեցին, քնեցին,
բաղեցին,
փոցխեցին,
կապեցին,
բարդեցին,
վերջին անգամ որ համրեցին,
տեսան՝
բարդից պակաս էր բսան:

1) Ըջմարիտ «Զանաւեր» հնձորները ինչպէս կանէին:

2) Բսան հոգով այդ օրը քանի՞ խուրճ քարդեցին, և թէ Բարդը
քսան խուրճ է:

Ա. ո. ա. ծ. — Հաց ու պանիր, կեր ու բանիր:

87. Գառնիկ ախպեր

1.

Երկու որբեր,
քուր ու ախպեր,
կորած գրնում են
հեռու.

արևը վառ,
ճամփէն երկար,
ոչ աղբիւր կայ,
ոչ առու:
Քոյրը մեծ էր,
ոնց որ լինէր
կը համբերէր արևին,

բայց ախպէրը փոքրիկ էր դեռ,
չէր դիմանում ծարաւին:

Գրնում են, գրնում, տեսնում են ճամփին
կովի ոտնատեղ՝ մէջը լիքը ջուր:

«Քուրիկ ջան, քուրիկ, ես շատ եմ ծարաւ,
ինչ կըլի թողնես խրմեմ մի պուճուր»

—Չէ, ախպէր ջան, չէ, դու կով կըզառնաս,
կովի կըճղակի տեղից մի խրմի.

մի քիչ էլ կացի... քիչ էլ որ կենաս,
առաջներըս պաղ աղբիւր կայ հիմի:

Երկու որբեր,
քուր ու ախպեր,
գրնում, գրնում են հեռու.

արևը վառ,
ճամփէն երկար,
ոչ աղբիւր կայ, ոչ առու:

Գրնում են, գրնում, տեսնում են ճամփին
ձիու ոտնատեղ՝ մէջը լիքը ջուր:

«Քուրիկ ջան, քուրիկ, ես շատ եմ ծարաւ,
ինչ կըլի թողնես խրմեմ մի պուճուր»:

—Չէ, ախպէր ջան, չէ, դու ձի կըզառնաս,
ձիու սրմբակի տեղից մի խրմի

մի քիչ էլ կացի. քիչ էլ որ կենաս՝
մօտիկ մի գուլալ աղբիւր կայ հիմի:

Երկու որբեր
բուր ու ախպէր,
գրնո՛ւմ, գրնո՛ւմ են հեռու-
արևը վառ,
ճամփէն երկար,
ոչ աղբիւր կայ, ոչ առու:

Գրնում են, գրնում, տեսնում են ճամփին

գառան ոտնատեղ՝ մէջը լիքը ջուր:

Փոքրիկ ախպէրը էլ չի համբերում,

քրրո՛ջից թաքուն խրմում է պուճուր:

Քոյրը մին էլ ետ է նայում,

որ մի գառը մղկըտալի

իր ետևից տրխուր մայում

ու մայելով վազ է տալի:

—Մի, իմ Մանուկ, որբ ու անտէր,

իմ անլեզու Գառնիկ-Ախպէր,

էլ ոնց անեմ, ինչ անեմ ես...

Կանչում է խեղճ Մանուշն էսպէս,

վայ է տալիս
լալիս, լալիս.
բայց էլ ի՞նչ անէր,
բայց էլ ո՞նց անէր...
Երկու որբեր,
բուր ու ախպէր,
Գառն ու աղջիկ
մոլորւած,
հեռու հանդում,
տրխուր-տրքտում
գրնո՛ւմ, գնում են
կորած:

3.

Սոված ու ծարաւ գրնում են, գրնում.
գրնում են, գրնո՛ւմ, չը գիտեն թէ ուր.

վերջապէս մի հով անտառ են մտնում,
անտառի միջին մի զանգակ աղբիւր:
Կուշտ-կուշտ խրմում են էն սառը ջրից,
յետոյ Մանուշը ծառն է բարձրանում,
Գառնիկ-Ախպէրն էլ ծառերի տակին
մուշ-մուշ արածում, արոճ է անում:
Իրիկան պահին խրխինջ ու բրբրիջ...
լըցում է յանկարծ անտառն աղմուկով.
մօտիկ են գալի ձայները քիչ-քիչ...
լըսում են նրբանք ահով ու դողով...
Եւ ահա ոսկի սանձերից բրոնած
բերում են ջրեմն ձիանքն արքայի.
ամենի ձիանքն աղբիւրից խրրտնած՝
ծառս-ծառս են կանգնում ու մօտ չեն գալի:
Մըտիկ են տալի ծառայքը մէկ էլ,
որ սիրուն մի ցոլք ջրի մէջն ընկել,
ու ջուրը քանի ալիք է տալի,
նա էլ ջրի հետ գրնում է գալի:
Նայում են վերև. Ի՞նչ տեսնեն, Սսոււած.
մի հուր-հրեղէն, մի շարմաղ աղջիկ,
ծառի ճիւղերին նազելի նրստած՝
նայում է ներքև լրօիկ ու մընջիկ.
մի սիրո՛ւն աղջիկ արմանք ու զարմանք:
Չարմանք է պատում խեղճ ծառաներին:
Տէր Սսոււած, արդեօք ինչ հրրաջք է սա,
վայրի անտառում իջած էս ծառին:
Ու ծառաները գառն ու աղջկան
առնում են բերում պալատն արքայի.
«Ո՞վ ես դու, սիրուն, հարցնում է արքան,
անբան գառան հետ ի՞նչ ես ման գալի»:
Կանգնում է աղջիկն էստեղ նորից նոր
պատմում է, ինչ որ պատմեցի ես ձեզ.
Թէ ապրած կենաս ահեղ թագաւոր,
մեր բանը, հապա՛, էսպէս ու էսպէս...
Թագաւորն երբ որ լըսում է մին մին՝
և շատ ցաւում է, և շատ հաւանում.
անում է նրբան իրեն թագուհին,
եօթն օր, եօթ գիշեր հարսանիք անում:

Պալատումը կար նախանձոտ ու չար մի պառաւ կրնիկ, հրնուց աղախին. նախանձում է սա, թէ ոնց պիտի գայ մի որը՝ թագուհի դառնայ մեր գըլխին. Մի օր էլ գալի, գըլուխ է տալի, առաջը կանգնում կեղծաւոր գովում.

— Արի քեզ տանեմ, սիրուն թագուհի, չըփ-չըփ լողացնեմ շարմաղ էն ծովում: Խաբում է, տանում, գցում ծովի մէջ, շորերը առնում, ետ բերում քաղաք, հագցնում իր սև, դարձւոր աղջկան, պալատ ուղարկում թագուհու տեղակ: Երեսը ծածկած թանձրը շրդարշով պալատ է մըտնում էն սուտ թագուհին, ու թագաւորն էլ կասկած չի տանում, թէ ով է եկել բազմել իր գահին:

Բայց ինչ անում են, ինչ որ չեն անում, չեն կարում էլ տուն բերեն գառնիկին. բըղղում էս ափից էն ափն է վազում, բըղղում էն ափից ետ գալի կըրկին:

Ի՞նչ անենք սրբան, ոնց անենք սրբան: Պառաւն ու աղջիկ շատ միտք են անում, վերջը գալիս է դարձւոր թագուհին անկողին մըտնում, հիւսնդ ձեանում:

— Վայ, աման, մեռայ... հայ, հարայ, մեռայ... «Ո՞րտեղդ է ցաւում, սիրուն թագուհիս, ի՞նչ կուզես, ասա», խնդրում է արքան, խընդրում, գըլխովը պըտոյտ է գալիս:

— Ախորժակ չունեմ... ես բան չեմ ուզում... Գառնիկի մըսից որ լինի՝ կուտեմ...

Եւ թագաւորը մընում է սառած, սառած, շըւարած, կանգնած կընոջ դէմ. «Բայց չէ որ, Մանուշ, քո եղբայրն է նա. ոնց ես նըրա միսն ուզում դու հիմա»...

— Ի՞նչ անեմ, ինձնից նա ազիզ եօ չի. ես որ մեռնում եմ, թող նա էլ կորչի...

— Վայ, հարայ, մեռայ... հայ, հարայ, աման...
Ու թագաւորը տալիս է հրաման.

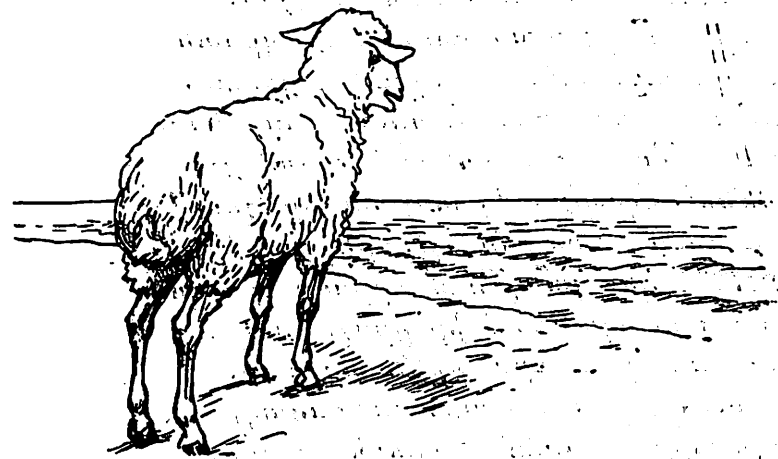
«Կըրակ վառեցէք:

դանակ սըրեցէք,

բերէք մորթեցէք Ախպէր-Գառնիկին, որ առողջ լինի իր քոյրը տիկին»:

Թագաւորն էսպէս պատէր է տալի, պատէր է տալի ու դուրս է գալի, գընում է ծովափ սաստիկ սըտնեղած, թէ որքան Մանուշն անգութ է եղած...

Մայում է, լալիս Գառնիկ-Ախպէրը, լացացնում է ժէռ ծովի ափերը,

մի ափից բըռնած միւս ափն է թըռչում, մարդկային լեզուով բըրոջը կանչում.

— Գուրիկ ջան, բուրիկ, կըրակ են վառում, կըրակ են վառում, դանակ են սըրում:

Գուրիկ ջան, բուրիկ, լըսիր անդունդից, հասիր անդունդից, սպանում են ինձ:

Լըսում է արքան՝ տեղը քար կըտրած, եւ ալիքների միջիցը յանկարծ

շատ ծանօթ մի ձայն հեռու, խնլ ու խոնր, կանչում է բնբուշ, կանչում է անգոր.

«Ախպէր ջան, ախպէր, անհէր ու անմէր,
անբուր ու անտէր, իմ Գառնիկ-Ախպէր,
դրժար է տեղըս, ձէնըս չեն լըսում,
ձէնըս չեն լըսում, ձեռըս չի համնում:
Ախ, չար պառաւը սև արաւ օրըս,
այժմ էլ կը սպանի Գառնիկ-Ախպօրըս»:
Լըսում է արքան, պալատն է վագում,
պատռում է քօղը թագուհու դէմքի:
պատռում է տեսնում... բայց ինչ է տեսնում,
նվ է իր գահին եղել թագուհի...

— Եկէք, ձկնորսներ, ուռկան ձրգեցէք,
հանեցէք ծովից մեր լաւ Մանուշին.
Եկէք, դահիճներ, ծովը ձրգեցէք
կախարդ պառաւին ու էս հրէշին.
Այսպէս բարկացած գոռում է արքան,
ժողովուրդն ամեն թրնդում է ցաւից,
գալիս է կանգնում, ձրգում է ուռկան,
անմեղ Մանուշին հանում է ծովից.
Գառնիկ-Ախպէրն էլ անչափ խընդումից
պատռում է անբան ոչխարի մորթին,
դուրս գալի, կանգնում սիրուն պատանի,
ուրախ ու պայծառ՝ իր բրոջ կողքին.
Իսկ չար պառաւին, իրեն աղջկան,
որ խաբել էին աշխարհ բովանդակ,
վրդներից կապում շաղացի բարեր,
ձրգում են ծովի անդունդը անտակ:

Երկու օրբեր,
բուր ու ախպէր,
առած պատիւ, գահ ու թագ.
աշքարհքն էլի
խաղաղ ու լի,
չարը թաղած ծովի տակ:

Ց ա ն կ

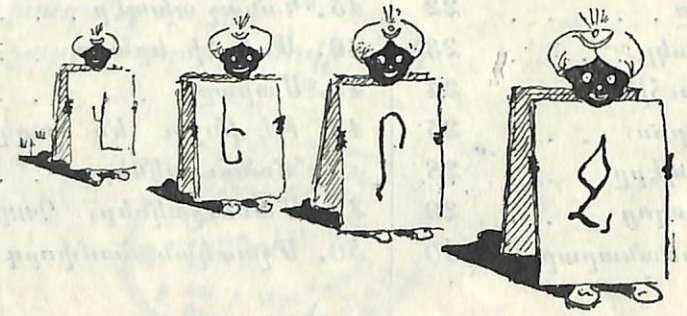
1.*Առաւօտ	3	27. Համլիկի աղօթքը . . .	30
2.*Դպրոցի ճամփան . . .	3	28.*Շունն ու կատուն . . .	32
3. Աստծու սեղանը	4	29. Բրդոտ խաղընկերը . . .	34
4.*Հովի հրաշքաւոր, Շիլլէր .	6	30.*Աման ու սարը	36
5. Ծիծեռնակի չուն	6	31. Իշուկի գանգատը * . . .	37
6*Ծիծեռնակ, Դողդիսեան . . .	7	32. Հետաքրքիր Բաբկէնը . . .	38
7. Ճամփորդներ	8	33.*Ցուրտը փչեց, Մ. Նալը . . .	40
8. Եղնիկի տէրը	9	34. Քեռի Սիմօնի նապաստակը	41
9.*Աշուն	10	35.*Մի բաց նամակ ամենքին . . .	44
10. Դասին	10	36. Փող	45
11. Փոքրիկ խանութպանը . . .	11	37.*Ծաղիկները	46
12.*Աղւէսն ու իր պոչը, Ա. Խնկոյեան	14	38. Չմեռը	46
13. Սուտասանը	16	39. Լամպն ու արկը	48
14.*Փիսօն	17	40.*Մի կաթիլ մեղրը	48
15. Չուրը փախաւ	17	41. Ածխարարն ու պարոնը, ըստ Ամ'իշիսի	54
16. Ամպի երեխաները	18	42.*Գարնան կարօտ, Գ. Բաթ . . .	56
17.*Աշնան վերջը	19	43. Վէճը	56
18. Եկեղեցին կորել է	20	44. Խաղը	56
19. Շալակտարը	20	45.*Կանաչ ախպէր	57
20.*Կոյր աշուղը	22	46. Առկձի երազը	58
21. Փոքրիկ մշակը	23	47.*Մարտը	59
22. Նոր վարժունին	24	48. Թէ ինչու են ծաղկում մանուշակները	60
23.*Պօղոս-Պետրոս	25	49.*Մանուշակներ, Դողդիս . . .	61
24. Կացին ախպէրը	28	50. Մշտական ճամփորդ . . .	62
25.*Ուրազ ու սղոց	29		
26. Աղւէսը բաժանարար . . .	30		

51.*Արագիլ	64	68. Երկրի շուրջը	89
52. Արագիլները, Անդերսէն	64	69. Անձոռնի ճուտիկը	90
53.*Ծիծեռնակ	68	70.*Չարի վերջը	92
54. Մժղուկը,		71. Կապիկը	98
լստ Մ.—Սիբիրեակի .	69	72. Սարգը	101
55.*Արօր, Բաֆֆի (փոփոխ.)	72	73. Մեխի պատմութիւնը .	102
56. Զիւռ տրտունջը	73	74. Խրտուիլակը	103
57.*Աքլորն ու մարգարիտը,		75.*Ճնճղուկներ	105
Ա. Խնկոյեան	73	76. Մըջնոց	106
58. Հատիկի զարթնելը	74	77. Վուշ	107
59.*Գիւղացին ու արջը,		78.*Կաղնու վարձւորները .	109
Ա. Խնկոյեան	75	79. Ոգնին ու օձը, Յ. Ապրես.	109
60. Շունն ու նապաստակը	77	80. Երեք դեղձ	111
61.*Կորեկի հատիկ	77	81.*Գետակ	112
62. Չախչախ թագաւոր	78	82. Թըթուրն ու խխունջը	114
63.*Ուլունք	84	83. Կէս խնձոր	113
64. Կարմրակատար	85	84.*Աղբիւրը	116
65.*Թռչունի մտածումները	86	85. Մոռ հաւաքելու	116
66. Ուր է իմ արևը	87	86.*Ձանասէր հնձւորները .	120
67.*Տղան ու արևը	89	87.*Գառնիկ ախպէր	121

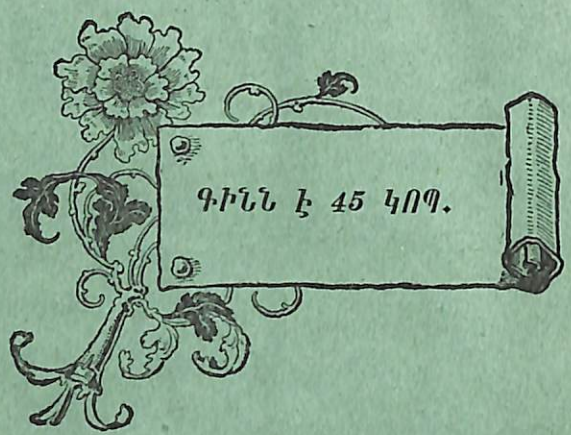
Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ Ն Ե Ր Ի Լ Ո Ւ Ծ Ո Ւ Մ Ը

1. Ճամփայ	9	8. Արտ	72.
2. Տասներկու ամիսներ .	10	9. Այգի	73
3. Գիրք ու տառեր	11	10. Յորեն	74
4. Երկինք ու աստղեր	17	11. Բերան, ատամներ	105
5. Ծով ու նաւ	23	12. Մըջնոց	107
6. Հոր	25	13. Կրիայ	110
7. Պատրոյկ	48	14. Գետ	112
		15. Կաղամբ	114

A P
4-20

Հ Ո Ւ Ս Ա Ր Ե Ր

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

Գինն է 30 Կ.

Կազմողների հասցեն՝ Тифлисъ Бебутовская 25.

2013
3674

« Ազգային գրադարան »
2

NL0062314

ADM

4-261a